

૨૧૬૬ ધર્મપ્રકાશ*

સર્વ વૈષ્ણવોને વાસ્તે.
અસલ પ્રસિદ્ધ કરનાર પામેથી હક લઈને
છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

બુકસેલર જગજીવન દલપત.

દોહરો.

ધર્મ પ્રતાવ્યો મોક્ષનો, પાળે જે નર નાર;
સમરે સુંદર શામને, સેજે ઉતરે પાર. ૧

આવૃત્તિ ૪ થી.

અમદાવાદ.

યુ. પ્રી. અને જ. એ. કં. લિમિટેડના પ્રેસમાં છાપ્યો.

સંવત ૧૯૪૦. સને ૧૯૮૪.

કિંમત ૩૦—૬—૦

૨૪૯૬

ધર્મપ્રકાશ*

સર્વ વૈગર્ણવાને વાસ્તે.

અસલ પ્રસિદ્ધ કરનાર પાસેથી હક લઈને
છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

બુકસેલર જગજીવન દલપત.

દોહરો.

ધર્મ ખતાવ્યો મોક્ષનો, પાળે જે નર નાર;
સમરે સુંદર શામને, સેજે ઉતરે પાર. ૧

આવૃત્તિ ૪ થી.

અમદાવાદ.

યુ. પ્રી. અને જ. એ. કં. લિમિટેડના પ્રેસમાં છાપ્યો.

સંવત ૧૯૪૦. સને ૧૮૮૪.

કિંમત રૂ૦-૬-૦

આ ગ્રંથ સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આઠ પ્રમાણે
રજીસ્ટર કરાવેલો છે માટે પ્રસિદ્ધ કર્તાની રજા શિવાય
જે કોઈ છાપથે અગર છપાવથે તેના પર કાયદેસર
ઘટતો હલાજ કરવાની ફરજ પડશે.

પ્રસ્તાવના.

વૈષ્ણવ ધર્મ અનાદિ કાળનો છે. આ પ્રૌઢ સંપ્રદાયને અનુસરીને વરતનારા ધણા વૈષ્ણવોછે, પણ તેમાં ધણા ખરા ગતા ગતીથી ધર્મ પાળેછે તેથી ધર્મના મર્મની વાત તો થોડાનેજ માલમ હશે. કેટલાક તો પોતાના આપદાદા કરતા આવ્યાછે તે પ્રમાણે વરતેછે ખરા પણ તેમનો બાપ ભગવાન ઉપર ઓટતો નથી. કારણ કે તેઓ ધણાજ જંજળળી થઈ ગયાછે. ભગવાનનું ભજન તો દીવશમાં બે કલાક પણ કરતા નથી તથા શ્રેવા આપદાદાના વખતની હોય તેને કરે તે ના કર્યા જીવી. તેથી કરીને ભગવાનને મહીમા સમજવામાં આવતો નથી. હાલમાં કેટલાક હિંદુઓ તો માત્ર તીલક તથા માળા લોકોને ડગવાની ધાલેછે. પણ તેઓ એમ નથી સમજતા કે આ તીલક માળાનો શણગાર આપણે શા વાસ્તે ધર્યોછે? ફક્ત ભગવાનના દાસ જણાવવાને તે શણગાર ધરેલોછે. લોકોને દેખાડે છે. કે અમો ભગવાનના દાસ છીએ, પણ પોતે તો ખાર દીવશે પણ ભગવાનના મુખાવિંદના દરશન કરતા નહીં હોય તો દાસત્વપાછું કરવાની તો આશાજ શી?

વળી કેટલાક વૈષ્ણવો તો મંદીરમાં તથા મંડળીયોમાં ફક્ત શીરો પુરી સાર પોતાનું નામ ધલાવેછે પણ ભગવાન ઉપર તો તેમની બીજકુલ આસ્તા હોતી નથી. આવી રીતે કળજીગની અંદર ભ્રષ્ટ મનપાળા વૈષ્ણવો ઉત્પન્ન થયા તેથી ધર્મની ધણીજ પડતી આવી છે. જો કોઈ અન્ય મારગી ધર્મનું નાનું છોકરું હોય તેને

પણ પોતાના ધર્મની પુરતી માહેતી હોયછે. પણ આ ધરમની અંદર તો છેક જડામુળ જાય તેવું થઈ ગયુંછે. કેટલાક તો માયામાં ને માયામાં ધરડા થઈ ગએલા પુરૂષોને પણ પોતાના ધરમનું જ્ઞાન હોતું નથી. તેથી જીવાનીયાઓની તો વાતજ શી? જે આવા કાચા મનવાળાના હાથમાં અસુર લોકની એક કિતાબ વાંચવામાં આવી હોયતો તેઓ એકદમ પોતાના ધરમ પરથી આસ્તા છોડી દેછે. માટે પર ધરમની કિતાબો વાંચવાની તથા સાંભળવાની શાસ્ત્રમાં મના કરેલીછે. કારણ કે પ્રથમ પોતાના ધરમમાં તે કાંઈ સમજ પડી નથી, તેથી બીજી માણસ જેવા ઉપદેશ કરે તેવા તેના મનમાં ઈશી જાયછે. આ સંસાર શ્વપ્ન તુલ્યછે, મોટા મોટા રાજાઓ તથા રાક્ષસો આપણી દ્રષ્ટી આગળ મોતના ફાંસામાં આવેલા દેખીએ છીએ. જેઓ મરી જાયછે તેની સાથે સ્ત્રી, પુત્ર કે પૈસો ઇત્યાદી કશું આવતું નથી. તેથી જે એક ભગવાનની ભક્તિ કરી હશે તો તે સાથે આવશે વારતે ભગવાનને ભજી લેવા એજ સંસારમાં મુખ્ય કામછે. વારતે હે મારા શ્વધરમી મીત્રો તમને હું નમ્રતા પુર્વક અરજ કરૂં કે આપ્તા દીવશમાં બે ઘડી પણ ભગવાનનું સ્મરણ કરવું.

આ ગ્રંથ બનાવવાની અંદર ગોસ્વામીજી શ્રી યદુનાથજી મહારાજના ગુરુ શીષતા સંવાદવાળા ગ્રંથની તથા કૃષ્ણામય ગ્રંથની મદદ લીધેલી છે તે એવી આશાથી કે સર્વ વૈષ્ણવો તેનો પુરતો ઉપભોગ કરી શકે. આ ગ્રંથ જેઓએ ખરીદ કરેલા હોય તેઓને મારી વિનંતીછે કે આ પુસ્તક લઈ જઈને ધરની અંદર બાંધી ના

(૫)

મુકવું. એમાંની એક લીટી વાંચી તેના પર પોતાનું મન ખુબ ડસા-
વવું. જેથી કરીને ભગવાન ખુદાવંત ખુશી થયે.

આ વિષય પર મારો પ્રથમ યત્ન છે માટે તેમાં બુદ્ધ ચુકતો રહી
હશેજ. જો કે મારાથી બનતી મહેનત લઈ તેમાં સુધારો કરેલો છે,
તોપણ કહેવતમાં કહ્યું છે કે “ભણ્યો બુદ્ધ ને તારો કુખ” એ કહેવ-
ત પ્રમાણે જ્યાં જ્યાં બુદ્ધ થઈ હોય ત્યાં ત્યાં સુસ્ત વાંચનારાઓએ તે
સુધારીને વાંચવું. પણ તેનું કદી ખંડન કરવું નહીં. હરેક ઓળખું
ખંડન કરવું તો શહેલુંજ છે જેમ એક મોટી ઇમારત બાંધવી હોય
છે તો તેને બાંધતાં ઓછામાં ઓછા છ મહીના તો લાગે છે અને
મહેનત પણ ઘણીજ પડે છે, પણ જો તેને તોડી નાંખવી હશે તો
એક બે દિવસમાં શહેલાઈથી તે તોડાશે. માટે ગ્રંથનું ખંડન કરતા
તો ઘણી મુદત અને ઘણી મહેનત લાગે છે પણ ખંડન તો મે-
કેજ થાય, માટે તે પ્રમાણે કોઈએ ગ્રંથનું ખંડન કર્યાના બદલે હ.
મયાં ઉત્તેજન આપવું જેથી અમોને દીન પરદીન આવાં નવાં
પુસ્તકો કાઢવાની હામ વધે. એજ વિનંતી.

૨૩ પતીના આત્મા પાળવી	૩૪
૨૪ ધણી પ્રત્યે ડાકણની પેઠે ન બોલવું.	૩૫
૨૫ કુળવાન સ્ત્રી કોને કેહેવી ? ..	૩૫
૨૬ પતીના સામું બોલવા વિશે ..	૩૬
૨૭ પતી સામું સ્ત્રીએ કેમ વરતવું.	૩૬
૨૮ જનોઈ પહેરવા વિશે ..	૩૭
૨૯ ભગવાનનું સેવન શી રીતે કરવું.	૩૮
૩૦ વરસ દહાડાના ઉત્સવ.	૪૧
૩૧ તીલક વિશે ..	૪૩
૩૨ માળા વિશે.	૪૬
૩૩ જાતો ભેદ વિશે.	૫૧
૩૪ સુતક વિશે ..	૫૫
૩૫ સર્વ શાસ્ત્રમાં શ્રેષ્ઠ ધર્મ વૈષ્ણવ છે.	૫૭
૩૬ હરીનાં જન્મ ચરીત્ર ગાવાં.	૬૫
૩૭ પરબ્રહ્મથી થીવની ઉત્પત્તિ ..	૬૬
૩૮ વ્રત વિશે.	૭૬
૩૯ શ્રી કૃષ્ણનું મહાત્મ અધિક છે.	૮૦
૪૦ સરવથી પ્રભુમાં અધિક આનંદ છે.	૮૨
૪૧ શાસ્ત્ર માનવા વિશે.	૮૪
૪૨ પાપંડીનાં સ્વરૂપ ..	૮૭
૪૩ કળીયુગના સ્વરૂપ વિશે.	૮૯
૪૪ આચાર્યોનાં પ્રગટ વિશે.	૯૦
૪૫ સમરપણા વિશે.	૯૧
૪૬ પ્રભુની પ્રસંતા મેળવવાનો ઉપાય.	૯૩
૪૭ અપરાધ ક્ષમા કરાવવા વિશે.	૯૪
૪૮ ચાર જાતના ધર્મ.	૯૫

ધર્મપ્રકાસ.

॥ શ્રી કૃષ્ણાય નમઃ ॥

શાસ્ત્ર ઈશ્વર કૃત છે. (૧)

હું સજ્જનોનો ઈશ્વર લોકોને અદ્રશ્ય છે પણ પ્રથમ પુરૂષને, તેમનાં દરથન થયાં છે. તે પ્રથમ પુરૂષને ઈશ્વરે અણા અલાવવાની કાયદો, ધર્મ તથા અધર્મ કહેલો છે, તે પ્રમાણે તે પ્રથમ પુરૂષે આ અર્થોને જ્ઞાન વિદ્યા, બાણ વિદ્યા વિગેરે સર્વ શિષ્યવૃંદ માટે શાસ્ત્ર તે ઈશ્વરના આસાં છે ને આદી અર્થોથી એ વાત ચાલતી આવેલી છે કે ઈશ્વર તો છે જ. એ વાત ઈશ્વરને કીડા વીના કહી શકાય નહીં. ને ઈશ્વરે શાસ્ત્ર કહેલાં છે તે આદીકાળથી લોકો પોત પોતાના શાસ્ત્રને ઈશ્વર કૃત માનતા આવ્યાં છે તે વાત ખરી છે. પુત્રી છે તે આપણું નિપજવેલું કૃષ્ણ છે, તે કૃષ્ણને આપણે ભાગ કરવામાં કાંઈ દોષ દેખતા નથી. પણ તે પ્રમાણે કોઈ જાતનો માણસ કરતો નથી. પોતાની સ્ત્રી મરી જાય તે દુઃખ વેડીને પોતાની પુત્રી બીજાને પરણાવે છે. એ રીતે પોતે દુઃખ ભાગવીને બીજાને સુખ કરેલું એવા કબજામાં માણસને મેણે રાખ્યો. માણસ તેને અધર્મ જણી તોળ રહે માટે શાસ્ત્ર એ ઈશ્વરી આસાં છે.

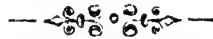

(૨)

મત ભેદ જુદા ચાલે છે તેવું કારણ. (૨)

ધર્મરતું સામર્થ્ય તથા ઈચ્છા તથા ધર્મરતું ૩૫ એ વળુ વા-
ત પ્રથમ પુરૂષે આ અષ્ટી પ્રતે કહીછે. પણ જેમ જેમ તેઓની
પેઢીઓ ઉતરતી ગઈ તેમ તેઓ પોતાના બાપ દાદાના ચાલથી અ-
જાણ્યા થતા ગયા ને શાસ્ત્રને પોતાના બાપદાદાના કરેલાં માનવા
લાગ્યા. વળી તે શાસ્ત્રમાં જે ઠેકાણે તેઓને સમજ ના પડી તે જ-
ગાએ આગળનો મત રહેવા દેહને પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે મત ચલા-
વ્યો તેથી એક શાસ્ત્રના અનેક ભેદ પડેલા છે; માટે લોકો એક બી-
જની સાથે જડી મરે છે, પણ સર્વના શાસ્ત્ર એકજ છે તેવું એક
બીજાના શાસ્ત્ર મેળવવાથી સિદ્ધ થાયછે, સર્વના શાસ્ત્રમાં આટલી
વાત કહેલીછે. દુનીયાં પેહેલાં ધર્મર એક છે. ૨ તે ધર્મરે દુનીયાં કુ-
રીછે. ૩ દુનીયાને ચલાવવા સાર શાસ્ત્ર કહ્યુંછે. ૪ તે શાસ્ત્ર પ્ર-
માણે ચાલવાથી અર્જુને પોતાની પ્રાપ્તિ થશે. ૫ જો અષ્ટી ધર્મરને
સરખી છે માટે જીવ હિંસા કરવી નહી ને હિંસા કરશે તેને દંડ
યશે. ૬ બીજાની સ્ત્રી અથવા ધન જે કોઈ લેશે તેને સજા થશે. ૭
ધર્મરને નૈવેદ્ય આપવું. ૮ ધર્મરની બકિત કરવી. ૯ ધર્મર બરા-
બર કોઈ દેવને ન જાણવા. ૧૦ ધર્મરને બજવા સાર ગુરૂ પાસે
દીક્ષા લેવી. ૧૦ દીક્ષા લીધા પછી સાસ્ત્રના ક્રમ કરવાનો અધીકાર
થાયછે. ૧૧ પરીપકાર કરવો. ૧૨ દાન કરવું. ૧૩ નાહી-ખોઈ સારાં
વસ્ત્ર પહેરી ધર્મરનું બજન કરવું. ૧૪ નહાવાને પવિત્રતા માનવી, ૧૫
મુખાનું ક્રિયા સરાદ કરવું. ૧૬ શાસ્ત્રના વચનપર વિશ્વાસ રાખવો.

૧૭ ઈશ્વરે સર્વનો બાપ છે એમ માનવું. ૧૮ ગુરૂને માન આપવું. ૧૯ ઈશ્વરને દંડવત કરવા. ૨૦ તેનું નામ સ્મરણ કરવું. ૨૧ મદી-
રાપાન ન કરવું. ૨૨ મોહિડામાંથી અપશબ્દ બોલવો નહી. ૨૩
સત્ય ચાલવું. ૨૪ જીહ્વા ન બોલવું. ૨૫ ક્ષમા રાખવી. આ રીતે
સર્વના શાસ્ત્રમાં કહેલું છે માટે સર્વના શાસ્ત્રનો મત એક છે, પણ
અમારૂં અરૂં ને બીજાનું બોદુ છે એ બોલવું અસાનપણાનું છે, કા-
રણ કે ઈશ્વરે કદી એક મુખે બે વાત બોલે નહી.

જીવ હિંસા ન કરવી તે વિશે. (૩)

સજીવ પદાર્થની હિંસાનો મોટો દોષ છે. જીવો કે ચાર દીવશનો
રાઈ જેવડો માકણ તે આપણને કરડવા આવે છે ને આપણે પા-
સુ ફેરવીએ છીએ કે તરત બચ પામીને નાશી બચ છે ને પકડાતો
નથી. માટે આપણા જેટલો મરવાનો બચ પ્રાણી માત્રને છે, આ-
પણે જેટલા જેટલા જીવને મારીશું તેટલા જીવ આપણી પાસેથી
વેર લેશે. ને તે વેર આપવા સારૂ ફરીથી જન્મ લેવો પડશે. જે
માણસ ખુન કરે છે તેને રાજ દહાંત દંડ કરે છે તે પણ શાસ્ત્ર પ્ર-
માણ છે માટે રાજને એ વાતનો દોષ લાગતો નથી. તેમ ઈશ્વર તે
પ્રાણીનું વેર આપણી પાસેથી અપાવે છે માટે હિંસા કરનારે
ઈશ્વરની પ્રાપ્તિ થતી નથી. ઈશ્વરે અંશમાં વીસંમ બુદ્ધિ રાખ્યાથી
વારંવાર તેનો જન્મ મલિન્ન જાતમાં થાય છે. મનુષ્યને સારૂ ઈશ્વરે
અન્ન, દુધ, ધી, મેવા એ રીતે શરીરને પોષ્ટિક કરે એવાં પદાર્થ
અનાવેલાં છે, તે મુકીને જીવ બંધ કરે છે તે વાત શાસ્ત્રથી ઉલટી

છે. વળી અસુર લોકો કહે છે કે અસલમાં રશીયો માંસ બક્ષણ કરતા માટે માંસને અપવિત્રપણું નથી. પણ માંસને અપવિત્ર સર્વ સ્મૃતીઓમાં કહ્યું છે. કદાપી માંસનો સ્પર્શ બ્રાહ્મણ ક્ષત્રી કરે તો તેને હુગડાં મુઠાં નહાવાનું કહ્યું છે. એ રીતે રૂશીઓએ કહ્યું છે તો ઉત્તમ જાત થઇને માંસ બક્ષણ કરે તો તેનો દોષ બહુ છે. જગન-માં પશુને મારતા પેહેલાં તેને વેદ મંત્રથી શુદ્ધ કરી સ્વર્ગમાં જવા લાયક દેહ આપી પછી તેનું બળીદાન અગ્નિદ્વારાએ તે દેવતાઓને આપતા. અને તે પશુ બરાબર સોનાનું દાન કરતા હતા. એટલું પુન્ય કરી એક પશુને મારતા હતા. તેનો હોમ કરી જગન શ્રેષ્ઠ પ્રસાદ જરા લેતા હતા, પણ પેટ ભરીને નહીં લેતા તેથી તે પશુની હિંસા તેને લાગતી નહોતી દારણ કે મોઠાં પાપ કરવાથી આ જીવને પશુની દેહ આવે છે અને તે પાપવડે નર્કમાં તે જીવનો વાસ થાય છે. તેવા દુઃખમાંથી તે પશુને બચાવીને સ્વર્ગનું સુખ આપતા હતા. વળી કળીયુગમાં બ્રાહ્મણને માંસ ખાવાનો હરામ અસકો પડ્યો એવું ધારીને પશુ જગન કરવાની મના કરેલી છે. યગન કરવાનું વેદના કર્મ કાંડમાં કહ્યું છે પણ વેદનો મુળ સિદ્ધાંત તથા ઉત્તમ પક્ષતો એજ છે કે યગનમાં પણ પશુની હિંસા કરવી નહીં. અસુર જાતનાં શાસ્ત્રમાં પશુ બક્ષણ કરવાની મના કરેલી છે તે છતાં તે લોક પોતાના શાસ્ત્રનું ઉલ્લંઘન કરીને જીભના હરામ અસકાથી માંસ બક્ષ કરે છે સર જમશેદજી જીભાઈના ચોરંજીવી શ્રેઃ સોરાબજીએ રૂશી, અરબી, લેટીન, મુસલમાની, હિંદવી,

(૫)

અંગ્રેજી, ઇરાની એ રીતે સર્વેના ધર્મશાસ્ત્રની ઓગણપચાસ કિ. તાબામાં માંસ બદલ કરવાની મના કરેલી છે ને તે શાસ્ત્રોનાં વચ્ચન સહીત બખીને પોતે રાહે પારસાનાં એક કિતાબ બખીને તેમાં બતાવ્યું છે એ રીતે અસુર ધર્મમાં રહ્યા છતાં પોતે હિંદુઓની ચાલને પસંદ કરી છે.

જીવ ઈશ્વર ઓંસ છે તે વિશે. (૪)

શ્રી ગીતાગ્રાંથમાં ભગવાને અર્જુન પ્રતે કહ્યું છે ૧૫ મા અધ્યાયનો ૭ મો શ્લોક.

મમૈવાંશોજીવલોકેજીવમૃતઃ સનાતનઃ

અર્થ—આ શ્લોક વિશે જીવ છે તે મારોજ અંશ છે વળી ભાગવત એકાદશ સ્કંધમાં અગીઆરમા અધ્યાયના ૪ થા શ્લોકમાં ભગવાને બીધવજી પ્રતે કહ્યું છે તે,

एकस्यैव ममांशस्य जीव स्यैव महामतेः॥

बंधोस्या विद्ययानादि विद्ययाच तथेतरः॥

અર્થ—હે ઉદ્ધવ મારો અંશ એવો જો આ એક જીવ તેને બંધ અને મોક્ષ અવિદ્યા વિદ્યાથી થાયછે આ પરથી સિદ્ધ થાયછે કે જીવ એ ભગવાનનો અંશ છેજ. ને પુરૂષોત્તમ તેના સ્થાન રૂપછે. મારે આ જીવ જો એક પ્રભુનોજ આશ્રય કરે તો તેના સ્થાન રૂપ

જે પુરુષોત્તમ છે તેમની પ્રાપ્તિ થાય, બીજા સાધનથી તથા અંશ-
વતારની ભક્તીથી ભગવાનની પ્રાપ્તિ થતી નથી. વળી જેમ અગ્નિના
કુંડમાંથી ઝીણા ઝીણા તણખા નીકળે છે તેમ ભગવાનમાંથી જીવ
પ્રગટ થયા છે વળી ભાગવત અષ્ટમ સ્કંધમાં કહ્યું છે.

અહંગિરિત્રશ્ચસુરાદયોયે ॥

દક્ષાદયોઘેરિવકેતાવાસ્તે ॥

અર્થ—જ્યાં કહે છે જે હે પ્રભુ હું તથા મહાદેવ તથા આ
સરવે દેવતા તથા દક્ષ્યાદ લેખને સરવે રાજા તથા માણસો એ સ-
રવે અમે તમારી અગ્નિના તણખા છીએ એટલે તમામ અંશ
છીએ. એ રીતે ગીતા, વેદ, પુરાણાદિક સર્વ શાસ્ત્રમાં જીવ ઈશ્વર-
નો અંશ કહેલો છે. પણ જીવમાં ઈશ્વરે પોતાના ગુણ મુકેલા નથી.

— ❧ ❧ ❧ —

મુર્તિપુજન કરવા વિશે. (૫)

પ્રથમ પુરુષ જે જ્યાં તેમણે સર્વ માણસોને એવી આત્મા કરી
હતી કે ભગવાનની મુર્તિ બનાવીને તેની અંદર ભગવાનનું સેવન ક-
રજો તો તમારું સેવન ભગવાન માનશે. તે પ્રમાણે હિંદુ માત્રો આજ
દીન સુધી કરે છે. ને મ્લેચ્છ લોકોએ દોઢ હજાર વરસ થયાં મુર્તિ
પુજન કાઢી નાખ્યું છે, તેનું કારણ એકે તે લોકમાં જીવ ભક્ષ કરવા-
ની રોજ ચાલ પડી તેથી તે પાપી થયા, ને સમજવા લાગ્યા કે
જીવમાં ઈશ્વરાંસ નથી. સર્વના શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે જીવ ઈશ્વરનો

ઝોંશ છે પણ તે વાત તે લોકોએ માની નહીં ને અજ્ઞાનવડે તથા
 તેઓના પુજમાં પાખંડ સાધ્યાં તે વાત કૈંપસર ને કરીનનો બાદ-
 શાહ હતો તેના ઇતિહાસમાં લખ્યું છે કે મૃગ તથા મૃગનાં ઈંડાં
 પવિત્ર જાણી પુજવા લાગ્યા. આ વાત તેમના પેઝંબરની ધ્યાનમાં
 નહીં આવનાથી મુર્ચિ પુજન કાઢી નાંખ્યું પણ મુર્ચિ પુજન અસજ
 અષ્ટીથી સાધ્યું આવેછે, કારણ કે હિંદુ લોકો તે દેગમાં ગયા નથી કે
 ને મ્લેચ્છ લોકોએ તે લોકના કહ્યાથી મુર્ચિ પુજન કરવા માંડ્યું.
 અષ્ટી પેદા થઈ તેજ વખત ચાર વેદ તથા આરાઠ પુરાણ બ્રહ્માએ
 રૂપીઓ તથા દેવતાઓને કહ્યાંછે, તેનો સંક્ષેપ કરીને દ્વાપરમાં વ્યાસે
 આરાઠ પુરાણ કર્યાંછે તેમાં ઠામ ઠાગ મુર્ચિ પુજનનો પ્રકાર કરેલો
 છે. ને બ્રહ્માના પુત્ર નારદજી તથા સનકાદીકે ભગવાનનું પુજન શી
 રીતે કર્યું તે તંત્ર શાસ્ત્રમાં કહેલું છે. વેદમાં મુર્ચિની પ્રતીષ્ઠા કર-
 વાનો પ્રકાર લખેલો છે માટે મુર્ચિપુજન કરવું. પણ સત્ય યુગમાં
 આ પ્રકાર નહોતો સાધ્યો. કારણ કે તે વખતમાં વસ્તી થોડી હતી
 તથા લોકોને ઘર નહોતાં. તેથી તેઓ ઝાડોની છાયામાં તથા ઝૂંપડા-
 માં તથા નદીના કાંઠા ઉપર તથા જંગલમાં પડ્યા રહેતા વચ્ચે
 ઢેકાણે ઝાડની છાલ કે પાંદડાં પેઢેરતાં તથા વનફળ ખાતા તેથી
 તપ, ધ્યાન તથા માનસી પુજન કરતા હતા. ત્યાર પછી ત્રેતાયુગમાં
 વસ્તી વધી, ઘર બંધાયાં, રાજ્ય સ્થાપન કર્યા કુટુંબ પરિવાર વધ્યો,
 રાજ્યને કર આપવાનો ઠરાવ્યો તેથી લોકોને લુગડાં ધનની જરૂર
 પડી, તેથી તેઓએ યત્ન કરીને ધન પુત્ર વીગેરે મેળવવા લાગ્યા.

ત્યાર પછી દ્વાપરમાં લોકોએ હરીનું પુજન કરવા માંડ્યું, એ રીતથી આજ સુધી મુર્તિ પુજનનો ચાલ ચાલ્યો આવ્યો છે.

મ્લેચ્છ લોક એવું કહે છે કે મૂર્તિ એ તો જડ પદાર્થ છે તેથી તેને પુજે શું થાય, પણ જડ પદાર્થ તે ઈશ્વરનું અંગરૂપ છે. કારણ કે અઘ્ની પહેલાં ઈશ્વર એક છે, તે ઈશ્વરના અંગમાંથી અઘ્ની પેદા થઈ છે. કેટલાક લોક કહે છે કે વેદમાં મુર્તિ પુજન નથી પણ આધ કરવું એ વેદમાં કહ્યું છે. એ કર્મ મારગ છે, ત્યારે ચોખ્ખાના પિંડ મુકીને તેમાં ચૈતન્ય રૂપ પિત્રને ઓલાવે છે તથા તેનું પુજન તથા નૈવેદ કરાવે છે. તેથી જો જડ પદાર્થમાં ઈશ્વર અંશ ન હોય તો ચોખ્ખામાં પિતૃ દેવતા આવે નહી. વળી યજ્ઞમાં સર્વ દેવતાનું સ્થાપન કરે છે ત્યારે તેના નામનો પાણીનો ડુંબ મુકીને નાળીએ સોપા-રી મુકે છે, તેમાં દેવતાની કલ્પના કરે છે ને તેને તે દેવતા બણી પુજે છે એ રીતે યજ્ઞમાં જડ પદાર્થમાં હરીનો બાવ રાખે છે. માટે મુર્તી પુજન કરવાથી ઈશ્વર આપણી ભક્તિ માની લે છે, કારણ કે તે સર્વ જગાએ બાપીક છે તેથી જે વખત આપણે ભક્તિ કરીએ છીએ તે વખત ઈશ્વર મુર્તિની અંદર પધારે છે. કેટલાક લોક કહે છે કે ઈશ્વર તો ચૈતન્ય છે તેથી જે જડરૂપ મુર્તિમાં ઈશ્વર પધારે ત્યારે તે પણ ચૈતન્ય થવી જોઈએ પણ સર્વના શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે ભક્તનાં બાવવડે ઈશ્વર પધારે છે. ને હિંદુ શાસ્ત્રમાં ભગવાને કહ્યું છે કે હું બાવ વડે પધાર્યું. અસુર લોક હાથમાં પુસ્તક લેખને સપત લે છે તેને એમ માને છે કે ઈશ્વરને વચ્ચમાં સાક્ષી રાખી

હાથિ, હવે પુસ્તક જડ પદાર્થ છે તેમાં ઈશ્વર શી રીતે આવી સાક્ષી થયા. મુસલમાન લોકો તાત્પર્ય કરેછે, તેમાં પેગમ્બરની ધોર કાગળની કરેછે ને તેને દુલ્લ ફળ નૈવેદ્ય ચઢાવે છે. પારશી લોક અગ્ની દ્વારા ઈશ્વરનું પુજન કરેછે. એ રીતે સર્વ લોક જડ પદાર્થમાં ઈશ્વરને માનેછેજ, વળી મુસલમાન લોકો કહેછે કે અમો કબરની પુજા કરીએ છીએ તે ઈશ્વરને ફીરસ્તા દ્વારાએ પહોંચેછે, પણ સાક્ષાત ઈશ્વર લેતા નથી. એ વાત ખરી છે કે જોવા ભાવ એવું ઈશ્વરનું પદારવું. પણ એ વાત તેઓ પોતાના શાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ માનેછે કારણ કે સર્વ બાપો ઈશ્વરછે તેમનો બકત જે પુજન તથા નમન કરેછે તે શું ઈશ્વર ફીરસ્તા દ્વારાના કહ્યા વગર જાણતા નથી? જોમ ગુમાસ્તો શેકને કંઈ વાત આવીને કહે ત્યારે તે જાણે કે આમની વાત આમ થઈ તેમ શું ઈશ્વર આપણા પેઠે અજ્ઞાન છે કે જ્યારે ફીરસ્તા કહેછે કે પેલા માણસે તમારે બજન કર્યું ત્યારે ઈશ્વર જાણશે? ઈશ્વરને સર્વના શાસ્ત્રમાં સર્વત્ત કહ્યાછે, તેમ છતાં ઈશ્વરને અજ્ઞાન માનેછે એ વાત તેમનાજ શાસ્ત્રથી ઉલટીછેજ. વળી પારશી લોકો અગ્નીની પુજા કરેછે તથા તે મુર્તિને નિરૂદ્ધે તે પણ તેમના શાસ્ત્રથી ઉલટુછે. કારણ કે પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયું ને આકાશ એ પાંચ તત્વ જગતી ન્તેતછે તેમાંથી એકમાં ઓછા વધતી સામર્થ્ય નથી જોકે વાયુથી અગ્ની સળગેછે અંધ વાયુમાં અગ્ની ઓલવાઈ જાયછે, તેમ જળથી અગ્ની ઓલવાઈ જાયછે; પૃથ્વી છે ત્યારે અગ્ની, જળ રહી શકે છે, તથા ફળ, અન્ન જેનાથી

જીવ જીવે છે તે પણ પૃથ્વી પેદા કરે છે. આ ઉપરથી વીચાર કર-
 ૧. એકે તત્વમાં સામર્થ્ય ઓછું નથી તે છતાં તે લોક મુર્ચિનું તત્ત્વ
 ને ભગવાનની મુર્ચિ તેને નિંદીને અગ્નિને મુખ્ય માને છે તે શા-
 સ્થથી ઉત્પદ્ય છે કેટલાક લોક એમ કહે છે કે પૃથ્વી તત્વ ઉપર અપ-
 વિત્ર વસ્તુઓનો સ્પર્શ થાય છે માટે તે અપવિત્ર છે તેથી તે અપવિત્ર
 મુર્ચિમાં ઈશ્વર પધારતા નથી. પણ તે અપવિત્રની પવીત્ર યદ્ય શ-
 કે છે; જ્યેમકે આપણી દેહમાં અપવીત્ર વસ્તુ ભરેલી છે તેથી શું
 પરમેશ્વર તેમાં નથી વળી આપણા બાહારના બાગને કદી અપ-
 વિત્ર વસ્તુનો સ્પર્શ થાય છે તે ધોઈ નાંખવાથી આપણું અંગ અપ-
 વિત્રનું અપવિત્ર રહે છે? એવું કહેવું અસભ્ય છે જે અપવિત્ર અં-
 ગ પૃથ્વી ઉપરનો છે તેને ધોવાથી તથા વેદ મંત્રથી પવિત્ર થાય છે
 ને ભગવાનના મુખના વચનથી પવિત્ર થઈને ઈશ્વર તેમાં પૂજારે
 છે. વળી કેટલાક કહે છે કે વેદ મંત્રથી પવિત્ર થી રીતે થાય છે તે
 ઐતન્ય કેમ દેખતા નથી? પણ બાહ્યો સર્વના શાસ્ત્રમાં ભગવાનના
 વચનવડે પવિત્રતા માનેલી છે. જ્યેમકે ઇંગ્રેજ લોક જ્યેમ ખ્રીસ્તીયન
 કરે છે તેને ધર્મ પુરતક (પાઈબલ) ના વચન બણીને તેના માથા-
 પર દેવળની ડુંડીમાંનું પાણી છાટે છે તેને બાપટીજમ કહે છે, તેનું
 પાપ સર્વ ગયું તેવું તે માને છે. તેવું તે પોતાના શાસ્ત્રના વચન પ-
 રથી કરે છે, ને તે માણસ પવિત્ર થયો તેમ તે સમજે છે. હવે પ-
 વિત્ર થયો તેની નિશાની તો દેખાતી નથી વળી મુસલમાન કહ્યા
 બણીને મુજતા કરે છે, તારે તેને ધર્મમાં આબો માને છે, વળી

પારશી કરતી તથા બ્રાહ્મણ જનોઈ પેહેરે છે. એમ સર્વે પોતાના શાસ્ત્રના વચન વડે દિક્ષા લીધાથી પવિત્ર થાયછે તેમ હિંદુઓના શાસ્ત્ર વચન વડે મુર્તિમાં પવિત્રતા થાય છે, ને ઈશ્વર પછીથી તેમાં પધારે છે, પણ તે અદ્રશ્યછે તેથી આપણે તેમને દેખી શકતા નથી. પણ જ્યારે આપણી ભક્તિ શુદ્ધ થશે ત્યારે દેખીશું, જેમકે પ્રભાદે, દરંતીવદ્દે અને માંધાતા રાજા વિગરે ભકતોએ ઈશ્વરને દીકા-છે માટે મુર્તિ એ ઈશ્વર અંગછે વળી ભાગવત અગીઆરમા સ્કંધમાં ભગવાને કહ્યું છે.

ચલાચલેતિદ્વિવિધા ॥ પ્રતિષ્ઠાજીવમંદિરં ॥

અમ એટલે એક ડોકાણેથી બીજે ડોકાણે લઈ જવાય અને અમઅ એટલે મોટી મુર્તિ જે એક ડોકાણે રહી શકે છે, જે ઉચકી શકાય નહીં. એ જે પ્રકારની મુર્તિ ચૈતન્ય રૂપ ઈશ્વરને રહેવાનું મંદિરછે. જેમ જડરૂપ દેહ અતન્ય રૂપ જીવને રહેવાનું ઘરછે તેમ જાણવું માટે ભગવાનની મુર્તિ તે ભગવાનનું અંગછે એવું સર્વના શાસ્ત્રથી સિદ્ધ થાયછે. વળી ભાગવતમાં જડ ભરતની કથામાં કહ્યું છે કે જે દેવીની સનીધાતાં જડ ભરતજીને ચોરે મારવા લાગ્યા તે સમે દેવીની મુર્તિ કાઢીને તેમાંથી સરૂપવાન દેવી નિકળીને ચોરનાં માથાં કાપી નાંખ્યા ને એ દેવીની મુર્તિમાં ચૈતન્ય રૂપ દેવી ન હતી તો ચારના માથાં શી રીતે કાપ્યાં માટે મુર્તિમા ઈશ્વર હમેશ રહે છે.

કેટલાકનો એવો મતછે કે શું માનસીક પુજન કરીશું તો ઈશ્વર

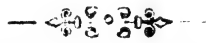
નહી માની લેવાયું ઈશ્વરે માનસીક પુન્ય માની લેછેજ પણ સર્વાંગ ધ્યાન કરવું તથા સર્વાંગને પુષ્પથી પુન્ય કરવું તથા નૈવેદ્ય ધરાવવું એ પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપિના કહણછે. સ્વરૂપ કલ્પના વિના ધ્યાન ધરવું પણ કહણછે. પુષ્પાદીક કરીને પુન્ય કરશે તે પૃથ્વીપર પડશે તથા સમક્ષ સ્વરૂપિના કોને નૈવેદ્ય ધરાવવું માટે એવી ઘણી હરકત પડેછે પણ માનસીક પુન્ય તથા મુર્તિ પુન્ય બંને ઈશ્વર માની લે છે. પણ કોઈને જોયા વિના તેનું ચિત્ર ઉતરી શકે નહીં માટે ઈશ્વરના સ્વરૂપનું ધ્યાન કરવા સાર તેનું સ્વરૂપ જોવાની જરૂર છે. આ પરથી કેટલાક લોક કેહેશે કે ઈશ્વર નિરાકાર છે તેના સાકાર આપેલા છે તો માન્યા તેનું શું કારણ હશે માટે તે નિચે લખીએ છીએ.

નિરાકાર તથા સાકાર ઈશ્વર છે તે વિશે. (૬)

શાસ્ત્રમાં ઈશ્વરને નિરાકાર કહ્યાં છે એટલે લૌકીક આકાર સહીત અને અલૌકીક આકાર સહીત માનેલા છે, કેવળ નિરાકાર નથી શાસ્ત્રમાં કહેલું છે કે ઈશ્વર ન્યાય કરતી વખતે પુરુષોમાં બેસે છે, જોણે પાપ કર્યું હોય છે તેને બાળી નાંખે છે. ને પુન્ય કર્યું હોય છે તેને પોતાના ઘરખારમાં રાખે છે જો ઈશ્વર નિરાકાર હોય તો બોલે, બેસે, જીવે નહીં. પણ પોતાના પ્રકાશ વડે તેણે પોતાના સ્વરૂપને ઢાંકી દીધું છે તેથી તે દેખાતા નથી. અસુરી એતાબોમાં લખ્યું છે કે ઈશ્વરે પોતાનો આકાર પુરુષને આપેલો છે માટે તે પુરુ-

ધાકારે છે પણ તેને પુરૂષતા જેવી ઇંદ્રિયો નથી. તે પોતાના હાથથી
 સાંભળે છે, જીવે છે ચાલે છે, વિગરે કામ કરી શકે છે માટે અલૌકિક
 આકારવાન કહેવાય છે વળી કોઈ કહેશે કે મુર્તિમાં ઈશ્વર ચૈતન્ય
 રૂપે જીવની પેઠે આવે છે તારે અગ્ની તેને કેમ બાળે છે? તેનો જ-
 વાળ એટલો જ કે પરમેશ્વરે અગ્નીમાં રાહક ધર્મ મુકેલો છે, તેથી
 જો તે પોતાનો ધર્મ ના બળવે તો લોકરસોઈ શાનાથી કરે. તેમ જ-
 નમાં વાહક ધર્મ છે. પાષાણમાં ભંજક ધર્મ તે પણ ઈશ્વરનો મુકે-
 લો છે. અગ્નીમાં તથા જળમાં પણ ઈશ્વર છે. જળ અગ્નીનો નાશ
 કરતું નથી તથા અગ્ની જળનો નાશ કરતી નથી. પણ લોક દ્રષ્ટી-
 થી નાશ થતો દેખાય છે. માટે ઈશ્વરનો નાશ કોઈથી થતો નથી. વ-
 ણી તેના ચૈતન્યનો સ્પર્શ ભક્તને થાય છે, અભક્તને થતો નથી.
 જો અભક્ત મુર્તિના સ્પર્શ કરવા આવે છે કે પરમેશ્વર બહાર નિ-
 કળી જાય છે, ને જે ઈશ્વરી મુર્તિનો ખંડન કરવા ચાહે છે તેનો ઈ-
 શ્વર નાશ કરે છે. ઘણા અસુર લોકો કહે છે કે ખરા ઈશ્વરને મુકીને
 પથરને કેમ નમો છો? પણ તે લોકોને પોતાના શાસ્ત્રનું જ્ઞાન નથી.
 જો કે તેઓમાંના ઘણા ખરા નીચા વળીને પૃથ્વીપર ઈશ્વરને માથુ
 નમાવે છે તે શું પૃથ્વીને નમાવે છે એ બાલવું અજ્ઞાનનું છે. વળી મુ-
 સલમાન નીમાજ બાળે છે તે શું દીશાને નમન કરતા નથી પણ ઈ-
 શ્વરને જ તેમ હિંદુ લોક જે મુર્તિને નમો છે તે કંઈ પથરને નમતા
 નથી પણ તે એમ કહે છે કે ઈશ્વર આવીને અમારી પુણ અંગી-

કાર કરો, એમ માનીને ઈશ્વરની પુજા કરેછે. તેથી કાંઈ તેનાપર ઈશ્વર અપ્રસન્ન થતા નથી. જેમકે કોઈ એક રાજાની છત્રી પાડીને ચઉટામાં લટકાવે તો રાજા તેનો દંડ કરશે ને જે તે છત્રીને પોતાના ઘરમાં રાખી સલામ કરશે તો રાજા તેનાપર ખુશી થશે. તેમ હિંદુઓ પરમેશ્વરના મુરતિ કરીને તેને નમીએ તેથી ઈશ્વર તેમનાપર ખુશી રહેશે.

સર્વથા પહેલાં હિંદુશાસ્ત્ર છે. (૭)

હિંદુશાસ્ત્ર સૌથી પહેલું છે એ વાત સર્વના શાસ્ત્ર ચલાવનાર જે થયા તેમના શકના વર્ષો તે ધર્મેવાળા ગણેછે તેપરથી માલમ પડેછે. ઈશ્રાહીમને જન્મે ૩૮૭૩ વરસ થયાં, તેના બે પુત્ર એકનું નામ ઇસાક ને બીજાનું નામ ઇરમાલ છે તે ઇસાકે યાહુદીનો ધર્મ ચલાવ્યો ને ઇરમાલથી આરબ થયા. મુસલમાનના મુસા પેગંબરને થયે ૩૩૨૮ વરસ થયાં ને ત્યાર પછી મહમદને થયે ૧૨૭૩ વરસ થયા. ઇસુખ્રીસ્તને થયે ૧૮૭૫ વરસ થયાં ચીનમાં કે કન્થુંસાગર તેઓના ધર્મ ચલાવનારને ૨૩૬૩ વરસ થયાં. એ રીતે લોકોના શકના ગણતી તેઓની કીતાબોમાં લખેલીછે. હવે હિંદુશાસ્ત્ર તો એથી ઘણું પ્રાચીન છે પણ દીલ્હીમાં યુધીષ્ઠર પાંડવ રાજ કરનાર હતા ત્યાર પછીના રાજાઓની વંશાવળી સરકારી ગેઝેટમાંથી માલમ પડે છે કે યુધીષ્ઠરે ૩૩ વરસ રાજ કર્યું. ત્યાર પછી તેના પુત્ર પરીક્ષિતે ૬૦ વ-

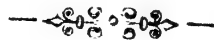
૨૨૨ રાજ કર્યું. તે પરીક્ષતને મુકદ્દેવ રૂપીએ ભાગવત કહ્યું છે તે
 ભાગવતમાં વેદ તથા પુરાણનાં નામછે તે પરથી સાબીત થાયછે કે
 વેદ તથા પુરાણ એ કરતાં અગાઉનાંછે હવે યુધીષ્ઠરનો શક આવે-
 શમાં ૩૦૪૪ વરસ આવ્યો. ત્યાર પછી વિક્રમ રાજનો ૧૩૫ વરસ
 રહ્યો. પછી શાલીવાહનનો આવ્યો તે આજ સુધી એટલે ૧૭૬૭ એ
 રીતે યુધીષ્ઠરથી ગણતાં આજ દીન સુધી પાંડવોના રાજને ૪૬૭૫
 વરસ થયાં. તે દહાડે સૌ શાસ્ત્ર વિદ્યમાન હતા તે પરથી સાફ જા-
 ણાય છે કે હિંદુનુ શાસ્ત્ર સૌથી પહેલું છે. ઇંગ્રેજ લોક મનુની ઉત્પ-
 ન્ન થયે ૫૮૭૩ વરસ ગણેછે તે પણ આપણા શાસ્ત્રના આધારથી
 ગણેછે વળી ગણીત પણ અસલનું છે. કારણ કે ગણીત વગર
 જીતીય માલ નહી. ને તે જીતીય શાસ્ત્ર પણ પહેલાનુંછે એવું વર-
 શા વરસનાં ટીપણાં જોવાથી માત્રમ પડે છે. વળી ગણીત પણ તે
 લોકોએ આપણામાંથી લીધેલું છે. અલેક્ઝાન્ડર ગ્રીકનો રાજા જા-
 હોરને રસ્તે દીક્ષી આવ્યો હતો તે હિંદુસ્થાનમાંથી લઈ ગયો. ૨૧૭૭
 વરસ ઉપર ત્યાર પછી ફીરંગી લોક ધીં સં ૧૪૯૭ માં લઈ ગયા.
 સને ૧૬૦૦ સુધી યુરોપીયન લોક જંગલી જેવા હતા. ત્યાર પછી તે-
 એ ગણીત શીખ્યા, ને એની વિદ્યા હિંદુસ્થાનમાં અલાવે ૪૬ વરસ
 થયાં, ને હિંદુની ગણીતને તો ઘણા વર્ષ થયાંછે. માટે એ ગણીત
 તેઓએ હિંદુશાસ્ત્રમાંથી લીધુંછે એવું સાફ જણાયછે, વળી ઇંગ્રેજ
 કીલસુફાએ કીતાબોમાં લખ્યું છે કે સર્વ ભાષાઓમાં સંસ્કૃત મજે-
 લછે તેપરથી સંસ્કૃત ભાષા અસલછે એવું સાબીત થાયછે. વળી

હિંદુશાસ્ત્રમાં જેટલા અક્ષર છે તેટલા એકે ભાષામાં નથી માટે અક્ષર પણ આપણા શાસ્ત્રમાંથી લીધેલા છે. તે પરથી હિંદુશાસ્ત્ર અસત્ય છે

હિંદુશાસ્ત્રમાં મત ભેદ પડવાનું કારણ. (૮)

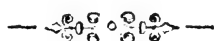
ભાઈઓ શાસ્ત્રમાં તો એકજ મત છે કે ઇશ્વરનું ભજન કરવું, જેથી ઇશ્વરની પ્રાપ્તિ જીવને થશે. પણ વેદમાં ઇશ્વર પ્રાપ્તિ માટે કર્મ વ્યાન ને ભક્તિ કહી છે તેમાંથી લોકે એકેક માર્ગ પકડીને તે પ્રમાણે ચાલવા માંડ્યું તે પોતાનો મત ખરો કરવા લાગ્યા. જેમ આંધહસ્તી ન્યાય વ્રત શાસ્ત્રમાં કહેલું છે કે આંધળાઓએ એક હાથી દીઠી તેના જે જે અંગ પર જેણે હાથ ફેરવ્યો તે તેવો કહેવા લાગ્યા. પુંછડે હાથ ફેરવ્યો તેણે હાથી દોરડા સરખો છે તેવું કહેવા લાગ્યા, પગે હાથ ફેરવ્યો તે યાંભળા સરખો છે તેમ કહેવા લાગ્યા. પેટે હાથ ફેરવ્યો તે હાથી પર્વત જેવો કહેવા લાગ્યા. પછી લડી મરતા હતા તેવામાં એક દેવતાએ કહ્યું કે એ સર્વ અંગ મળીને હાથી એક છે ત્યારે તેઓ ધીમા પડ્યા તેમજ એક અંગ શાસ્ત્રનું સેધને જે મત કરે છે તે ઉપરના હસ્તી ન્યાયવ્રત પ્રમાણે પ્રવર્તે છે.

અન્યદેવની ઉપાસના ચાલી તેનું કારણ. (૯)

કર્મ માર્ગ જે અસત્ય માર્ગ નીષ્કામથી કરે તેને ઇશ્વરની પ્રાપ્તિ

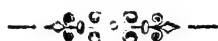
થાય પણ મકામથી કરે તો લૌકીક કામના પુર્ણ થાય પણ લોકોએ તો સકામ યત્ન કરવા માંડ્યા તેમાં એક વાર તેમનું કામ સિદ્ધ થયું કે કરીને તેને તેજ દેવની ઉપાસના કરવા મંડ્યા ક્રોધએ હનુમાનની માનતા રાખીને જો કામ સિદ્ધ થયું તો હનુમાનને ખરા દેવ કરી માનેછે પણ તેમના સ્વામી શ્રી રામચંદ્રજીને ભજવતા નથી. તેમ કેટલાએકો દેવોને માનેછે પણ દેવીના સ્વામી ભગવાનને ભજવતા નથી એ દેવતાઓમાં ભગવાનનું મુકેલુ સામર્થ્ય છે એવું સર્વ લોક જાણતા છતાં ભગવાનને ભજવતા નથી ભગવાને ગીતામાં કહ્યું છેકે જે મને ભજશે તે મને પામશે, તથા દેવતાઓને ભજશે તે દેવતાઓને પામશે એ રીતે બધા પેદપુરાણોમાં પણ કહેલું છે લૌકીક કામથી લોભાધેરા છતાં દેવતાઓને પરમેશ્વર કરી માને છે ગ્યાનકાંડમાં એવું કહેલું છે કે એશ્વરીદીક છ ગુણ પોતે જેમ્ની લઈને પોતામાં રાખેલાછે જગતનું કાર્ય માત્ર મેળવી શકે એટલું સામર્થ્ય અઘીમાં તથા દેવતાઓમાં મુકેલું છે માટે ભગવાનનો મોક્ષ આપવાને ક્રોધ દેવતા સામર્થ્ય નથી માટે દેવતાઓને અગ રૂપ કહેલા છે અઘી સૌ પોતાના અંગમાંથી કરેલી છે; માટે દેવતાઓને પુર્ણરૂપ કરીને માનેછે તે વાત ગ્યાનકાંડથી વિરુદ્ધ છે.

જ્ઞાનકાંડનું સિદ્ધાંત. (૧૦)

જ્ઞાનને અઘીને તથા દેવતાઓને અંગરૂપ જાણવા જ્ઞાન મારગમાંથી વૈરાગ્ય મારગ નિકળ્યો તથા તેમાંથી સાંખ્ય મારગ પણ નિકળેલોછે તેમાંથી સ્તેશ્વર સાંખ્ય ને નરીશ્વર સાંખ્ય એ બે મારગ

નિકળેલા છે આ પ્રમાણે પાંચ માર્ગ જ્ઞાનકાંડમાંથી નિકળેલા છે. કર્મ માર્ગમાંથી અન્ય દેવતાની ઉપાસનાનો મારગ નિકળેલો છે. યોગ મારગ પ્રહ્લાના પુત્ર સનકાદિકે ચલાવેલો છે એ યોગ મારગ-માંથી તપ મારગ નીકળ્યો છે. ભક્તી મારગ એ બધા મારગમાં વ્યાપક છે કેમકે જે અન્ય દેવતા ઉપાસના, જ્ઞાન વેરાગ વસ્તુ ચો-ગ્ય કરે તે સરવમાં ભક્તીની જરૂર છે ભક્તી વિના એકે મારગનું ફળ નથી.

ભક્તિ મારગના ભેદ. (૧૧)

ભક્તી મારગના એ ભેદ છે એક અંશાવતાર ઉપાસના મારગ-માં વિમળું, નૃસિંહજી, રામચંદ્રજી, તથા નારાયણ એઓને પુર્ણ કરી બળે છે ને બીજો પુરણ પ્રહ્લાની ઉપાસનાનો છે તે પુરણ પ્રહ્લા-નેજ બળે છે બીજા કોઈ દેવતા તથા અવતારોને બળતા નથી પણ અંગરૂપ બાણે છે.

પરમાત્માના ત્રણ નામનું વ્યાખ્યાન. (૧૨)

૧ પરમાત્મા=પર+આત્મા. પર=જીદાને આત્મા=સર્વ જીવ સર્વથી જીદા છે. ૨ ભગવાન એક નામ છ ગુણ જે એશ્વર્ય, વીર્ય, યશ, શ્રી, જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એ છ જેમાં અખંડ રહેલાં છે. પ્રહ્લા એ નામ અઠાવીસ તત્વ રૂપે કરીને કોટી પ્રહ્લાંડમાં વ્યાપક થઈ રહ્યા છે તેથી તે નામ પડ્યું.

શ્રી કૃષ્ણ પુર્ણ પુરષોત્તમ છે. (૧૩)

દેવતાઓને એ બધે વીધ ઐશ્વર્યમાંથી ઘોંટુંજ ઐશ્વર્ય ઇશ્વરે આપેલું છે, ઓવીસ અવતારમાં એ કૃષ્ણને કહેલા છે. ને પ્રશીધ પુરષોત્તમ ગીતામાં શ્રી કૃષ્ણનેજ કહેલા છે. ને વેદમાં પરબ્રહ્મ કૃષ્ણને કહેલા છે. બીજા કોઈ ઓવીસ અવતારને પરબ્રહ્મ કહેલા નથી. માટે પર બ્રહ્મ તે હિંદુશાસ્ત્રમાં એક શ્રી કૃષ્ણજ છે બીજો કોઈ નથી વળી વેદમાં દેવતાઓને પરબ્રહ્મ કહેલા છે, તે પરબ્રહ્મના અંગ ઉપર નજર રાખીને કહેલા છે જેમ હાથનું વર્ણન કહેવા બેસાઓ તો હાથ છોડાવી શકે છે, બંધન કરી શકે છે, વિગરે સર્વ કામ જેમ હાથથી થઈ શકે છે, તેમ આંખવડે પણ થઈ શકે છેજ પણ સર્વ પુરુષના સંબંધ વડે હાથ આંખ કામ કરી શકે છે. પુરુષ વિનાની ગુદી પડેલી આંખ તથા ગુદો પડતો હાથ કશું કરી શકવાનો નથી. એ વેદની સુતીયો ક્રમ એકલા પરીબ્રહ્મનુંજ વર્ણન કરે છે. માટે દેવને પરમેશ્વર ન સમજવા, પણ અંગરૂપ જાણીને આપણા પુર્ણ બ્રહ્મ ને કાણુ તેમનું કમરેણુ કરવું.

વેદ ઉપનિષદ વિશે કહ્યું છે તે સુતી.

कृष्णोवैपरमंदगोविंदान्मुत्पुर्बिभेति ॥

श्रीगोपीजनवहलभोभुवनानिदधः ॥

અર્થ—શ્રી કરુન પરમ દેવ છે, ગોવીંદ છે, જેનાથી કાજ બધું પામે છે શ્રી ગોપીજન વહલભ છે. જેણે આ ચૌદ બુવન (બ્રહ્માંડ) ધારણ કર્યાં છે. વળી ગીતાજીમાં ભગવાને અરજીન પ્રતે કહ્યું છે તે ૧૫ માં અધ્યાયનો ૧૮ માં.

શ્લોક.

યસ્માન ક્ષર મનિતોહમક્ષરાદપિચોત્તમઃ ॥

અનોસ્મિલોકેવેદેચ પૃથિતઃપુરુષોત્તમઃ ॥

અર્થ—હે અરજ્યુન ક્ષર કહેતાં નાશવાન તે થકી પર અને અ-
ક્ષર અહ્યથી ઉત્તમ જેને શાસ્ત્ર વેદ વાંચી પ્રસિદ્ધ પુરુષોત્તમ કહે છે
તે હું છું.

વળી ભાગવતમાં અવતાર કથામાં કહ્યું છે તે પ્રથમ રકંધના
ત્રીજા અધ્યાયનો ૨૮ મો.

શ્લોક.

एतेचांशकळां:पुंसःकृष्णस्तुभगवान्खयं ॥

અર્થ—શ્રી સુકદેવજી કહેછે કે હે રાજા પરિક્ષિત આજે રામા
દિક યોગીસ અવતાર વર્ણન કર્યા તેમાં કોઈ અંશ અને કોઈ કળા
અવતારેછે અને શ્રી કૃષ્ણ સ્વયં (પોતે) પુર્ણ ભગવાનછે. ગોપાળ
તાપની ઉપનીષદમાં કૃષ્ણ શબ્દનો અર્થ કર્યોછે. કૃષ્ણનો અર્થ
સત ને જ્ઞાનો અર્થ આનંદ એ એ પદ મળવાથી સત આનંદ સીધ
થાય છે વળી ગઉતમ તંત્રના અઢારમાં અરણ્યમાં કૃષ્ણ શબ્દની
અર્થ વેદ વચન પ્રમાણે કર્યોછે. કૃષ્ણ શબ્દ સતનો વાચક છે. જ્ઞ
શબ્દ આનંદનો વાચક છે. એવા જે સદા આનંદ સ્વરૂપ તેજ શ્રી
કૃષ્ણ છે.

પુનરવીવાહ વિશે. (૧૪)

બોધાયન રૂપીએ કહ્યું છે કે નાતરાની વાત ને પુરાણમાં કહ્યું છે તે આ કલ્પની નથી, કલ્પ એટલે બ્રહ્માજીનો એક દીવશ તેમાં એજાર ચતુર જીગી જાય છે. એ ચતુરજીગીમાં ચાર જીગ થાય છે. સત્યયુગ, ત્રેતાયુગ, દ્વાપર અને કલ્પજીગ એ રીતે ચાર જીગની એક ચતુરજીગી થાય છે. એવી હજાર ચતુરજીગી થાય ત્યારે બ્રહ્માની રાત્રી પડે તેજ સમે આ અષ્ટીનો પ્રજય થાય તેજ પ્રમાણે એક હજાર ચતુર જીગી રાત્રીમાં જાય ત્યારે વાહ્યાણું વાય, તે સમે પાછી અષ્ટીની ઉત્પત્તી થાય છે. એ રીતે ગીતાજીમાં બગવાને કહ્યું છે મારે નાતરાની કથા એ બીજન કલ્પની એટલે બીજી અષ્ટીની છે. એ પ્રમાણે બોધાયન રૂપીએ કહ્યું છે.

નાતર કર્યું તે શાસ્ત્રના કેટલા પ્રકરણથી

વિરૂધ્ધ છે તે. (૧૫)

૧ એક તો દાન મારગની રીતથી વિરૂધ્ધ છે કેમ ને કન્યાનું દાન અપાય છે તે આપેલું દાન બીજને કોઈ પુરુષ આપે તો તે નફમાં જાય છે. દાન આપ્યા પછી તે દાન ઉપર કન્યાના મા બાપની સત્તા રહેતી નથી પણ તે કન્યાના ધણીની સત્તા મૂવા પછી પણ રહે છે. એવું શાસ્ત્રથી સિધ્ધ થાય છે. કારણ ને ધણી મૂવા પછી સ્ત્રી ને પાપ પુન્ય કરે તે તેના ધણીને લાગે છે.

૨ સ્ત્રીઓનાં ધરમ જ્યાં જ્યાં શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે ત્યાં ત્યાં પતી

વ્રતા ધર્મ તે સ્ત્રીને પાળવાનું કહ્યું છે. પણ બીજી ભરથાર કરવાનું તે કોણે કહ્યું નથી. વળી વેદમાં પણ બીજી ભરથાર કરવાની મના કરેલી છે.

૩ પરણવાના સંસ્કારમાં એ કન્યા અગ્ની દેવતાને આપી તે દેવતા દ્વારા મનુષ્યને આપે છે તે વીધી કર્યા શીવાય નાતરાની કન્યા તે પુરુષને ધેર જાય છે.

૪ નાતર કરવાથી જે પુત્ર થાય તેની ગણના શુદ્ધમાં કરેલી છે માટે બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી, તથા વૈશ્ય એ ત્રણે જાતથી ઉતરી જાય છે.

૫ નાતરાના ધણીને શાસ્ત્રમાં જીર પુરુષની બરાબર ગણેલો છે. માટે બલિચાર દોષ તે સ્ત્રી તથા પુરુષ બંનેને લાગે છે.

નાતર નિચે પ્રમાણે હોય તો કરવું. (૧૬)

વચીજનું વચન.

પ્રાણિગ્રાહે મૃતે વાલા કેવલં મંત્ર સંસ્કૃતાઃ

સાચે દક્ષન્યો નિસ્થાત પુનઃ સંસ્કાર મર્હતિ ॥

અર્થ—કન્યાનો વર સાચે હાથેવાળો મળી ચુક્યો છે. પણ કેવળ મંત્રથીજ સંસ્કાર થયેલો છે. તેના આપે કન્યાદાન આપ્યું નથી ને શપ્તપદીના ફેરા ફેરાયા નથી એટલામાં તે વર કોઈ રોગધીમરી જાય. ને તે વરે તે કન્યાનો સંગ કર્યો ન હોયતો તે કન્યા ફરી પરણવા યોગ્ય છે. શપ્તપદી પછી તે કન્યા પરણવા જોગ નથી.

(૨૩)

વચન દત્તો વરસ્યે દેશાંતર ગમને

વળમા સંપ્રતી દયાન્ય સ્મૈદેયા ॥

અર્થ—વચનથી આપવી કબુલ કરીને તે માણસ પરદેશ જતો રહે તેના સમાચાર છ માસની અંદર ના આવે તો તે કન્યા બાળને ખરણાવવી.

— ❁ ❁ ❁ —

નાતરાના વિશે શાસ્ત્રમાં મના કરેલી છે તે.

બાધાયન રૂપીનું વચન.

વાચા દત્તા મનો દત્તા ગ્નિ પરિગતા સ્વપ્ન મંત્ર

નીતા મુક્તકા ત્વાહિ તગના પ્રઙુના ચેતી ॥ સત્ય

વિધાપુન મુઢ્ઠના ગ્રહિ ત્વન પ્રજા ન ધર્મ વિદંત ॥

અર્થ—વચનથી આપેલી ૧ મનથી આપેલી ૨ અસ્તિથી આપેલી ૩ સત્યપરીના મંગળ દેરા કરેલી ૪ ગરબ સહીત હોયતો ૫ પુરૂષ ભાગવેલી ૬ અને છોકર જણેલી ૭ આ સાત પ્રકારની સ્ત્રીઓ પુનરબુ કહેવાયછે, તેવી સ્ત્રી બાળને કોષ પરણે તો તે પુરૂષ પુત્રાદીક અધરમી થાય, અને પોતે પણ અધરમી થાય. તે સ્ત્રીથી ધર્મની હાણી થાય. એ રીતે એક એકથી અડતો દોષછે, વચનથી અસીદતનો દોષ વિશેષ છે તેમાંથી સપ્તસદી થયેલીનો દોષ વિશેષ છે એ રીતે બાધાયન રૂપીએ કહ્યું છે. અને નારદજીએ કહ્યું છે કે.

તસ્માત સર્વા સામે વપુ નમુણં પુનર્મુ ત્વાનુંપતિઃ॥

અર્થ—એ સરવે પ્રકારની પુનરબુ સ્ત્રીઓ છે તે બીજાને પરણે તો તેણે જાર કર્મ કરચું જાણવું વળી અશ્વાલાયન રૂપીએ સાફ કહ્યું છે તે સ્લોક.

અજ્ઞાત શ્વદ્વિ જોયસ્તુ વિધવા મુદ્દહે દ્યદિ ॥

પરિત્વડ્યતુનાંચૈવ પ્રાયશ્ચિતંસમાચરેતઃ ॥

અર્થ—અજાણથી કોઈ બ્રાહ્મણે વિધવા સાથે લગ્ન કરચું હોય, ને તે જાણવામાં આવે તો તે સ્ત્રીનો ત્યાગ કરવાને તેના દોષનું પ્રાયશ્ચીત કરવું એ રીતે વિધવાને પરણવાનો દોષ કહેલો છે એ રીતે બ્રાહ્મણ દાત્રી અને વૈશ એ ત્રણ જાતોમાં વિધવાને લગ્ન કરવાનું છેજ નહીં એવું સાફ જણાય છે વળી સ્ત્રીઓના ધર્મ સ્મૃતીઓમાં, પુરાણોમાં બધાં બધાં કહેલા છે ત્યાં ત્યાં એવું કહેલું છે કે, ધણી મૂવા પછી સ્ત્રીએ પારકા પુરુષનું નામ ન લેવું તથા જન્મ મુખી બ્રહ્મચાર્ય વૃત્ત પાળવું. ને મનુસ્મૃતીમાં કહ્યું છે કે.

યસ્મૈંદદ્યાન્પિતાત્વેના શ્રાતાવાનુંમતેપિતુઃ ॥

તશુશ્રુષેનજિવિંતંસાસ્ય તંચનલંઘયેત ॥ ૧ ॥

નતુનામાપગ્રન્હાયાત પૈત્યોપ્રેતપરસ્યતુ ॥ ૨ ॥

અર્થ—કન્યાના બાપે તથા માએ જે પૂરુષને કન્યા પરણાવી

તેની શેવા જીવતાં સુધી તે કથાએ કરવી. તેની આત્મા કદી લોપવી નહીં. તે પત્ની મરી જાય ત્યાર પછી કોઈ પુરુષનું નામ ન લેવું એ રીતે મનુ સ્મૃતીમાં કહ્યું છે. એજ અને સર્વ રૂપીઓની સ્મૃતીઓમાં કહ્યું છે. એ મનુ સ્મૃતી સત્ જ્યુગની છે સત જ્યુગ તે પહેલો જ્યુગ છે એજ રીતે ધણી મૂવા પછી તે સ્ત્રીએ બીજી ભરથાર ન કરવો એવું વેદમાં તથા સર્વ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે તેમાં વળી કળજ્યુગમાં તો સવથા બીજી ધણી ન કરવો એવું તમામ પુરાણોમાં કહેલું છે. અને પ્રહ્લ પુરાણમાં કહ્યું છે કે—

સ્ત્રીણાંપૂનર્વિવાહસ્તુ દેવરાત્પુત્રસંતતિ ॥

સ્વાતંત્ર્યકલિયુગે નકર્તવ્યંકદાચનઃ ॥

સ્ત્રીની ફરી વિવાહ તથા દીપરથી પુનઃ ઉત્પન્ન કરાવવું તથા સ્ત્રીએ જ્યાં ત્યાં એકલી જવું તે ત્રણ વાત કળજ્યુગમાં કદી ન કરવી એ રીતે આદી પુરાણ તથા સ્મૃતીઓમાં બીજી ભરથાર કરવાની સાફ ના કહી છે તેથી બીજી ભરથાર એટલે નાતક કરવું નહીં.

— ❧ —

શ્રી કૃષ્ણ પ્રહ્લચારી છે. (૧૭)

કોઈ એવું કહેશે કે ભગવાન ગોપીઓ સાથે વ્યભિચાર કર્યો નથી તેનું શું પ્રમાણ? તેનો ઉત્તર એટલોજ કે ભાગવત દસમ સ્કંધમાં કહ્યું છે કે શ્રી કૃષ્ણ અગીયાર વરસના યવા ત્યાં સુધી વ્રજમાં રહ્યા છે ત્યાર પછી તો મથુરામાં પધાર્યા છે તે ફરીથી ગોકુળમાં પધાર્યા નથી. એ રીતે અગીયાર વરસનું બાળકે સંકડો ગોપીઓ

(૨૬)

સાથે બનિયાર કર્યો એ વાત દેખીતીજ અસંભવતીછે. તે વિશે ભાગવતમાં કહ્યુંછે કે વ્રજની સ્ત્રીઓ સાથે કર્ણને કામ લીલા કરી એ વીશે સુકદેવજીએ લીલા કરવા વીશે દ્રષ્ટાંત કહ્યુંછે. રાસપંચાધ્યાયીનો અધ્યાય બત્રીસમાનો સતરમો નિચે પ્રમાણે.

શ્લોક.

एवंपरिष्वंगकराभिमर्शं स्निग्धेक्षणोद्धामविलाशहासैः॥

रेमेरेवेशोव्रजसुंगीभिर्यथार्भळ स्वप्रानिवंयावेग्रमः ॥

અર્થ—એ પ્રકારે ભગવાને હસ્ત પરશે કરીને તથા સ્નેહ પુર્વક દ્રષ્ટીએ તથા હાથ વિલાસે કરીને લક્ષ્મીપતી એવા જે શ્રી કર્ણ તેમણે વ્રજની સ્ત્રીઓ સંગે રમણ કર્યું તે કોની પેઠે રમણ કર્યું. દ્રષ્ટાંત કે જેમ પોતાના પ્રતીબિંબ સાથે બાળક રમણ કરેછે એ રીતે શ્રી કર્ણને ગોપીજન સાથે રમણ કરેયુંછે દ્રષ્ટાંતમાં પ્રતિબિંબ સાથે બાળકની પેઠે રમણ કહ્યું છે એમાં બાળકનો સંબંધ પ્રતિબિંબ સાથે છે નહીં કેમકે કાચમાં જે આપણા અંગનાં પ્રતીબિંબ પડેછે તે કાંઈ વસ્તુ નથી ને તેનો પરસ આપણે કરવા જઈએ તો થતો નથી તે રીતે સાક્ષાત્ ભગવાનનો પરસ ગોપીજનને થયો નથી. ગોપીજન મનમાં એમ સમજેછે કે ભગવાને આપણી સાથે રમણ કર્યું અને અમારા મનોરથ ભગવાને પુરણ કર્યા. પણ ભગવાનનો પરસ એ રમણને થયો નથી એજ રીતે ભાગવતમાં, રાસ પંચાધ્યાયમાં તથા વેદમાં પણ કહ્યુંછે, અને બ્રહ્માંડ પુરાણમાં શ્રી

(૨૭)

કસ્તનાં ૧૦૮નામ શેષજીએ પૃથ્વીને કહેલાં છે તેમા ચૌદમા શ્લોક મધે શ્રી કસ્તનું નામ અનાદી બ્રહ્મચારી કહ્યું છે, તે.

શ્લોક.

અનાદિ બ્રહ્મચારીંચઃ કૃષ્ણો વ્યસન કંર્ષકઃ ॥

શિશુપાલ શિરઃચેતાઃ દુર્યોધન કુલાંતક ॥

અર્થ—શ્રી કસ્ત અનાદી બ્રહ્મચારી છે અને સર્વ દુરવ્યસનને દુર કરનાર છે શિશુપાળનું શીર છેદન કરાવનાર અને દુર્યોધનના કુળનો નાશ કરનાર એવા છે એ રીતે શ્રી કસ્ત અનાદી બ્રહ્મચારી કહ્યા છે જો કસ્ત વ્યભીચારી હોયતો અનાદી બ્રહ્મચારી કહેવાય નહીં. એજ રીતે ભારતમાં તથા ખીજા પુરાણોમાં શ્રી કસ્તને અનાદી બ્રહ્મચારી કહેવા છે.

વળી એક વખત ગોપીઓને દુરવાસા રૂપીને યાજ્ઞ ધરાવવાને જીવું હતુ તે વખત જીમનાજીમાં પાણી ભરપુર આવેલું હતું તેથી અચકચને ઉભી રહેલીઓ હતી, ત્યારે કસ્ત ભગવાને કહ્યું કે તમે જીમનાંજીને એવું કહે કે શ્રી કસ્ત સદા બ્રહ્મચારી હોય તો હે માતા અમને માગ આપો તે પ્રમાણે જ્યારે ગોપીઓએ કહ્યુ ત્યારે તેમને જીમનાંજીએ તરત માગ આપ્યો આ પરથી તથા આવા અનેક દ્રષ્ટાંતોથી તથા વેદ પુરાણ ઉપરથી શીષ થાય છે, કે શ્રી કસ્ત બ્રહ્મચારી છે. પણ અફલતા દુરવા લોકો ભગવાનના મહીમાને સમજ્યા શીવાય કસ્તને બળીચારી ગણે છે તેથી તેઓનો નર્કમાંથી કદી છુટકો થવાનો નથી.

(૨૯)

શેવાનાં કૃણ વિશે. (૧૯)

શાસ્ત્રમાં ભક્તીનું કૃણ એટલું કહ્યું છે પણ તે સૌ કૃણ આપવાનું ભગવાનની પ્રસન્નતાને હાય છે. જેમ કોઈ શેઠનો ગુમાસ્તો છે તેને રૂપ૦ નો પગાર મળેછે. હવે તે ગુમાસ્તો જતો રહે અને તેને ઠેકાણે શેઠ ખીન્ને ગુમાસ્તો રાખે પણ તે ગુમાસ્તો બંને શેઠનું બરાબર કામ નહીં કરે તો શેઠ નીમિત્તે રૂ. ૫૦ નો પગાર કદી આપે નહીં તેના કામ પ્રમાણે તેને પગાર આપે એજ રીતે પ્રભુ કૃણ આપે છે તે શ્રી માહા પ્રભુજીએ સેવા ગ્રંથ કૃણ કર્યોછે તેમા કહ્યુંછે કે—

(યદ્રશીશેવનાપ્રોત્કાનનસિદ્ધૌફસમુચ્યતે.)

જેવી સેવા અમે કહીએ છીએ તે સેવાથી શીઘ્ર થયેથી તેનું કૃણ જે થાય છે તે અમે કહીએ છીએ તેનું કૃણ ઉત્તમ મધ્યમ અને કનીષ્ઠ એવું ત્રણ પ્રકારનું તે ગ્રંથમાં કહ્યું છે. માટે જેની સેવામાં જેવી પ્રીત તેવું કૃણ તેને પ્રાપ્ત થાયછે. વળી નિબંધમાં શ્રી માહાપ્રભુજીએ કહ્યું છે કે—

ભક્તિનિષ્ઠાતદાજ્ઞેવા વદાકૃષ્ણપ્રસીદતિ.

ભક્તિને વિશે મહા થઈ ક્યારે જાણીએ કે જ્યારે શ્રી કૃષ્ણ એના ઉપર પ્રસન્ન થઈ પોતાનો અનુભવ જણાવે ત્યાં સુધી ભક્તિમાં મધ્ય થઈ નથી એમ સમજવું.

ત્યારે કોઈ કહેશે કે ભગવાન કળાશ્રુતમાં તો કોંઈને અનુભવ જણાવતા નથી તેનો જવાબ એટલોજ કે ભગવાન આપણી દેહની

માહિ બીરાજે છે અને દેહની બહાર પણ સર્વ દેહાણે બાળક છે જે દીશામાં નગર કરાવે તે દીશામાં ભગવાન છે તથાપી તે ભગવાન માયાનો પડદો રાખીને હોવા છે તે આપણે બ્યારે જાણીએ કે ભગવાન સર્વમાં તથા પોતાની પાસે છે ત્યારે તે પડદો ભગવાન અસેડી નાંખીને દરશન દે છે.

સ્ત્રીને અધરમી થવાના કારણો. (૧૬)

એક તો અધરમીની દીકરી હોય ને તેનો પતી અધરમી હોય તેમાં જે પુત્ર હોય તે અધરમી થાય અધરમી પુત્ર થવાનું બીજું કારણ જે સ્ત્રીએ અધરમી કાળમાં પતીનું વિર્ય લીધું હોય તે પુત્ર પણ અધરમી થાય ત્રીજું પર પુરુષનું વિર્ય તે સ્ત્રી લાવી હોય તેનો જે પુત્ર થાય તેનું નામ શાસ્ત્રમાં વરણશંકર કહેલું છે વરણશંકરના શાસ્ત્રમાં એ ભેદ કહેલા છે, તેમાં એક ચંડાળ ને બીજો અચંડાળ ઉત્તમ વરણની સ્ત્રી મળેચ્છનું વિર્ય લાવી હોય તેનો જે પુત્ર થાય તે ચંડાળ કહેવાય ને નીચવરણની સ્ત્રી લીધે પુરુષનું વિર્ય લાવી હોય તેનો જે પુત્ર થાય તેને શાસ્ત્રમાં અચંડાળ કહેલો છે એ રીતે સ્ત્રીઓ ત્રણ પ્રકારે અધરમી થાય છે તેના દાખલા ભાગવતમાં કહેલા છે જે કરચપ રૂપીની સ્ત્રી દીતી તેણે અધરમી વેળા સંધ્યાકાળને સમે પતી પાસેથી વિર્ય લેવાની વિનંતી કરી તે વિશે રૂપીએ ઘણી ના પાડી પણ તેણીએ માન્ય નહીં તેથી તે અધરમી થઈ માટે તેના પેટામાં ભગવાને અધરમી જીવોને શોકલ્યા તેના હિરણાક્ષ ને હિરણકચપ એ બે અધરમી પુત્ર પ્રગટ થયા માટે અધરમીની વેળાએ સ્ત્રીએ વિર્ય લીધાથી તે અધરમી થાય છે. સ્ત્રી

ને અધરમી થવાનું બીજુ કારણ અંગ રાજ જગત કરવા બેઠા ત્યારે તેના આપેલી આહુતી દેવતાએ લીધી નહી ત્યારે રૂપીઓએ રાજને કહ્યું કે આહુતી દેવતા લેતા નથી ત્યારે રાજએ કહ્યું કે તેનું શું કારણ તે મને શ્રાધીને કહો પછી રૂપીઓએ યજ્ઞની સરવે વસ્તુઓ તપાસી જ્યસ્તતા સર્વ રૂપીઓ તપાસ્યા તે પણ સુદ્ધ માલમ પડ્યા પણ એ રાજને પુત્ર નથી તેથી આહુતી દેવતા લેતા નથી આ વાત રૂપીઓએ રાજને કહી તેથી રાજએ કહ્યું કે પુત્ર થાય તેવું પેહેલું કરો ત્યારે રૂપીઓએ યજ્ઞ પુરૂષને પ્રસંન કરીને યજ્ઞમાંથી દુધનો કટોરો કહાડ્યો તે દુધ અંશરાજની રાણીને પાપુ પણ તે સ્ત્રી અધર્મીની દીકરી હતી તેથી તેનો પુત્ર વેત અધર્મી થયો તેણે ભગવાનનું સેવન કરવાની મના કરી હતી સ્ત્રીને અધર્મી થવાનું ત્રીજુ કારણ ગીતામાં કહ્યું છે જ્યારે કુળનો નાશ થાય ત્યારે તે કુળની સ્ત્રી બબીચારણી થાય અને તે સ્ત્રીથી જે પુત્ર થાય તે વરણશંકર થાય અને તે પુત્રથી તેના પીતૃઓને નર્કમાં રહેલું પડે કારણ કે તે પુત્રનું આદ્ય તથા દાન પુણ્ય કામના શક્તીઓ જે દેવતા છે. તેના પીતૃઓને પેહિઆડતા નથી કેમકે તેઓ જાણે છે કે તે પુત્ર તેનો નથી માટે તેના માત પીતાને નર્કમાં રહેલું પડે છે.

પતિમાં ઈશ્વર ભાવ રાખવા વિશે. (૨૦)

ભગવાનની પાસે રહેનાર એવા જે નારદજીએ ભાગવતમાં કહ્યું છે કે.

વાપતિહારિભોવન મજેચ્છીરિવતમરા ॥

હવ્યાત્માહરેલોકે પત્વાશ્રીરિવમોદને ॥૧॥

અર્થ—જેમ લક્ષ્મીજી ભગવાનને પરમેશ્વર રૂપ બાણીનિ બળે છે, તેમ જે સ્ત્રી પોતાના પતીમાં ભગવાનનો ભાવ રાખી શે-
વેછે તે સ્ત્રી ભગવાનનો આત્માછે, અને તે સ્ત્રી વૈકુંઠમાં પોતાના
પતી સહીત વાસ પામેછે. એ રીતે પતીનિ ભગવાનનું સ્વરૂપ જા-
ણીનિ ભગવાનું રૂપ વૈકુંઠ વાસ કહ્યુંછે. પતીપ્રતાપા ધર્મનું રૂપ
સ્વર્ગ લોકનો વાસ સ્ત્રીનિ યાય છે એવું પ્રહ નારદી પુરાણમાં શ્રી
નારાયણે કહ્યુંછે તેનું કારણ એછે જે સ્ત્રીઓનિ પોતાના ધણી પર
ભગવાન ભાવ રહેવો કહણ છે, કારણ કે પતી મુરખ, લુચ્ચો,
સ્ત્રીલંપ, કામી અથવા એરે હોય ને તે સ્ત્રીનિ ખાવાનું તથા વસ્ત્રનું
કુઃખ પડતું હોય તેથી તે સ્ત્રીનો ભાવ આવા પતીપર ભગવાનનો
ભાવ રહેતો નથી મનુષ્ય ભાવ રહેછે, પણ મનુષ્ય ભાવે કરીને પણ
તે પોતાના પતીનિ શ્રેષ્ઠો અનંત વર્ષે લગી દેવતાના સ્વર્ગમાં તેને
વાસ મળે છે. એ અભિપ્રાયથી શ્રી નારણે સ્વર્ગ વાસ તથા નાર-
દજીએ વૈકુંઠવાસ કહેલોછે એ બંને કારણ જુદા જુદા ભાવથી ક-
હેલાં છે. એ રીતે સ્ત્રીનિ પુરૂષ સાથે ધન્ય ભાવ, શીશને ગુરૂ સાથે
ધન્ય ભાવ, પુત્રને પીતા સાથે ધન્ય ભાવ રાખવો. તેવી રીતે જે
ધન્ય ભાવ રાખશે તેને પરમેશ્વરની પ્રાપ્તિ થશે, એ શિવાય બીજો
ભાવ શેવે તો તેનાથી ઉતરતુ રૂપ પડે તે વિપરીત બુદ્ધિથી તીરસ્કાર
કરે તેને નર્કનો વાસ કહેલોછે, એ પ્રમાણે વેદ પુરાણોમાં હામ દા-
ખ્યાજીના પુત્રે કહ્યું છે કે.

તસ્માત્તિવ્રતાતાર્યઃ શ્રેયસ્કામાઃસુસદ્ગમે ॥

યજતેનન્યભાવેન પતિમાત્માનર્મીશ્વરં ॥૧॥

અર્થ—એ કારણે સાર પતીવ્રતા જે સ્ત્રીઓએ તે જે પોતાના કલ્યાણને ઇચ્છતી હોય તો તે સ્ત્રીઓ પોતાના પતીને પોતાના આત્માનો ઇશ્વર જાણીને અનન્ય ભાવે કરીને તે પતીને શેવવા, એજ રીતે દશમ સ્કંધ ભાગવતમાં શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું છે કે.

શ્લોક.

અણુનારદવદ્યામિસતીજાંવ્રનમુતમં ॥

કરુણોવાકુવ્રતોવાસુસ્વભાવોયવૈપતિ ॥

અર્થ—શ્રીનારદાણે શ્રી નારદજી પ્રત્યે કહે છે જે હે નારદજી તને પ્રતિવ્રતા સ્ત્રીઓનાં ઉત્તમ આચરણોએ તે કહું છું, તે અવણુ ૩૨. સ્ત્રીનો પતી કદરુપો હોય અથવા ખોટી વરતીવાળો હોય અથવા તામશીહોય તોપણ તે પતીને સ્ત્રીએ ભગવાન કરીને માનપો.

રોગાન્વિતઃપિશાચોવા ક્રોધનોવાણ્યમદ્યપ ॥

વ્રદ્ધોવાણ્યવિદગ્ધોવા મુકોધોવધિરોપિવા ॥૧॥

અર્થ—રોગી હોય અથવા ભુતાવેશી હોય ક્રોધી તથા કેદી હોય વરદ્ધ તથા બળેલા સ્વભાવનો હોય અથવા એહેરો ઝુંગો તથા આંધળો હોય એવા પતીને સ્ત્રીએ ભગવાન જાણીને શેવવા,

રૌદ્રાવાથદરિદ્રોવાકદર્યકુત્સિતોપિવા ॥

કાતરકિતવોવાપિલ્લનાલંપટેપિવા ॥૧॥

અર્થ—૨૬તી સુરતનો હોય બીખારી હોય તથા કસરીયો હોય તો-
છડો હોય ગરીબડો હોય કપટી હોય તથા સ્ત્રીલંપટ હોય તોપણ તે
સ્ત્રીએ ભગવાનની પેઠે શ્રવણ.

અહંકારવિહાવાથકામક્રોધૌચસર્વદા ॥

મનોરંજનંપત્યુકાર્યનાન્યસ્યકુત્રચિતા ॥૨॥

અહંકાર તથા કામ ક્રોધ સહાં મુકાનિ પતી જે રીતે પ્રસન્ન થાય તે
રીતે સ્ત્રીએ કરવું. ને જેમાં પતી અપ્રસન્ન થાય તે કામ કદી કરવું
નહી એ રીતે ચાલવું.

— ❧ ❧ ❧ —

પર પુરુષના સંગથી નર્ક ભોગવવા વિશે. (૨૧)

સકામં વિશ્લિવ્યન્યે પ્રિય વાક્યૌ પ્રલોભિતા

સ્પૃષ્ઠા વાજન સંમર્હે સવિકારા મુપૈ તિયા ॥

યાવંતોરોમકૃપા. શુસ્યુશ્રીણાંગાત્રેણુનિર્માતા.

નવદૃશે સહશાણિ નાર્કતા પર્યુપાસતે ॥૧॥

અર્થ—જે સ્ત્રી પર પુરુષ સામું કામ દ્રષ્ટીથી જુવે છે અને પર
પુરુષના પ્રીય વચ્ચે લોભાય છે ને કામ વાસનાથી તેનો પરચ કરે છે

અને સંગ કરે છે પણ તે સ્ત્રીને જે કુખ નરકમાં ભાગવવું પડે છે તે મારાથી કહેવાઈ શકાતું નથી. અરે નારદ જેટલા તે સ્ત્રીના શરીરમાં રૂંવાટાં એટલે વાળછે તે એકેક વાળે એકએક હજાર વરસ સુધી નરકમાં નાંખી મુકે છે હવે ગણ કે સાડાત્રણ કરોડ રૂંવાટાં તેના અંગમાંછે તેની સંખ્યા ગણતાં ત્રણ ખરવ ને પાંચ અબજ વરસની થાયછે. તેટલા વરસ સુધી માહા માહા કુખ તેને ભાગવવું પડે છે. એવી કોણ સ્ત્રી મુરખ હશે તે એવું નીચ કામ કરશે તથા પોતાના કુળને લાંબન લગાડશે અરે નારદજી બરથારને મુકીને જમવાથી શાં શાં કુખ થાય છે તે સાંભળ.

પતિને મુકી જમવા વિશે. (૨૨)

યામર્તારંપરિચ્છ્યામિષ્ટમશ્રાનિકેવલં ॥

उलकीजायतेकृरा वृक्षकोटरशायिनी ॥१॥

અર્થ—બરથારને મુકીને જે સ્ત્રી એકલી મીષ્ટાંન ખાયછે તે ધ્રુવડ જાતમાં જન્મે છે અને દાહાડે આંધળી થાય છે અને વૃક્ષની ડાળીમાં જઈ મસ્તકે ટંગાઈ રહે છે જો કે શું કુખ એના ઉપર પડે છે વળી હે નારદ જે સ્ત્રી ધણીની આસા પ્રમાણે આલતી નથી તેની જે હાલત થાયછે તે સાંભળી તને કંટાળો આવશે.

પતિની આસા ન પાળવા વિશે (૨૩)

યામર્તારંસમુત્શૃઙ્ય રહશ્ચરતિકેવલંમ ॥

ગ્રામેવાશૂકરભૂયાત વલ્ગુલીવાશ્ચવિઠભુજા ॥૧॥

અર્થ—જે સ્ત્રી પોતાના ધણીને મુકનિ એકલી મુમ પેઠે બેસી રહેછે અને ધણીનું મુખ જેને ગમતું નથી તે સ્ત્રી કુકરો તથા વડવાગોળ થઇ ગામમાં વીણા ખાતી ફરશે એવા અપવિત્ર પશુ દેહમાં તેનો જન્મ થાય છે હે નારદ બગવાનનું સ્વરૂપ એવા જે ધણીની સાથે જે સ્ત્રી ડાકણની પેઠે બોલે છે તેની હાલત કહુ છું.

—ૐૐૐ—

ચતિ પ્રેત ડાકણીની પેઠે બોલવા વિશે. (૨૪)

બાહુલ્લત્યાપ્રિયવૃતે સામુકાજાયતેખલું ॥

વાસપર્લિસદસ્યત દુભગાસાન્યજન્મનિ ॥૧॥

અર્થ—જે સ્ત્રી ડાકણની પેઠે હું કરીને અપ્રીય વચ્ચે પતીની સાથે બોલે છે તે સ્ત્રી ખીજે જન્મે ગુંગી થાય છે. મોક્ષીશક્તી નથી. એજ એને માથે દંડછે ને જે સ્ત્રી પોતાના પતી પર સદા હરથા રાખે છે તે ખીજે જન્મે અભાગણી થાય છે.

—ૐૐૐ—

કુળવાન સ્ત્રી કેને કહેવી (૨૫)

મક્તમુક્તધયાપત્યો દુઃસ્વિતદાખિતાચયા ॥

મુદિતમુદિનાત્યર્થપ્રોષિતેમલીનાંબરાં ॥૧॥

અર્થ—પોતાના પતીના ભાજન કર્યા પછી જે સ્ત્રી ભાજન કરે

છે, અને ધણીના દુઃખથી દુઃખ મનમાં ધરે છે. અને ધણીના પ્ર-
સંત રહેવાથી પ્રસંત રહે છે અને ધણી ગામ બધા ભારે હાલમાં વચ્ચે
પેહેરે છે તથા હાલકો શાણગાર ધરે છે. બારે વચ્ચે પેહેરવાં તને છે તે
સ્ત્રીને સારી કુળવાન બાણવો,

— ❧ ❧ ❧ —

પતિના સામુ બોલવા વિશે. (૨૬)

પુક્તાપ્રત્યુત્તરંદયા નારિક્રાંધેનતત્પરા ॥

સરમાજાયતેગ્રામે સ્વગાઢીમિર્જલેવન ॥૧॥

અર્થ—જે સ્ત્રી ધણીને કોઈ કરાંનિ પ્રત્યુત્તર કરે છે તે પાણી
વિનાના જંગલમાં શીયાળ થઈને આવતરે છે તે પાણી વીના તરફ ડાંનિ
મરી જાય છે. તે સાથે પતીની બધા બગવાનના સમાન રાખે. જે
અગ્નિ બાળ્યા વિગર રહે તો તેનો દોષ બાળ્યા વીના રહે માટે નારદ
પોતાના પતીને જ એટલે માનવો.

પતિ સાથે સ્ત્રીએ કેમ વર્તવું (૨૭)

મત્તાદેવોગુહમર્ત્તા ધર્મતિર્યવ્રતાનિચ ॥

તસ્માતસર્વપરિત્વ ડ્યપતિમેકસમર્શ્વયેત ॥૧॥

અર્થ—પોતાનો પતિ છે તેને જ દેવતા કરીને તથા ગુરુ કરીને
તથા ધરમ કરીને તથા તીરથ કરીને તથા વરત કરીને તથા પ-
રમેશ્વર કરીને બાણવો. એ કારણ માટે સરવેને મુકીને એક પ-
તીનું સેવન કુળવાન સ્ત્રીએ કરવું એ શીવાય બીજી ધરમ સ્ત્રીને

લિદાર થવાનો નથી. પણ જે કુભારજીઓ છે તેતો પતીનું સેવન કરતી નથી તેથી તેને પતી સાથે જન્મ મુધા અંદસ રહે છે. તેણે કરીને તેને આવાનું, પેહેરવાનું દુઃખ ભોગવવું પડે છે. જો એક પતીની શેવામાં રહેતો એકે દુઃખ તે સ્ત્રી પામી નહી. તે ઉપર એ મહા પુરુષનું દ્રષ્ટાંત છે. દીલપતી પાદશાહની બેગમ એક માહા પુરુષને વિનંતી કરી કે મારે વશ પાદશાહ સદા રહે એવી એક મંત્રની સીડી આપ કરી આપો. આવું તે બેગમના કદા પરથી તે મહા પુરુષે આ દોહરો તે સીડીમાં લખી આપ્યો જે.

કામણ, કૂટક ચુટકા, કહી કરો તમે કોય;

પતી કહે સો કીજીએ, સદા પતી બશ હોય.

એ રીતે લખીને તેને આપ્યું. તે સીડી તે બેગમે પોતાના માદણીઆમાં ઘાલીને ચોટલામાં સંતાડી. તે વાત પાદશાહે કોઈકે કહી તેથી તેણે બેગમના ચોટલામાંથી તે સીડી કહાડીને વાંચી. જેથી તે ઘણો ખુશી થયો. એવી રીતે સ્ત્રીએ ચાલવાથી આ લોકમાં અને પર લોકમાં સરવેને સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

— ❧ —

જનોઈ પહેરવા વિશે. (૨૯)

યજ્ઞો પવિત.

એ શબ્દનો અર્થ એ છે કે.—

યજ્ઞસમીપે પ્રાપ્ત યજ્ઞો પવિત્ર

યજ્ઞ જે વેદનાં કરમ તે કરવા યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરે જનોઈ પે-

હેર્યા વિગર વેદનાં કરમ કરવાનો અધીકાર કોઇ જાતને નથી શાસ્ત્રમાં પ્રાપ્ત, ક્ષત્રી અને વાણીઆએ ત્રણ જાતને પ્રાપ્ત, પણ સંખ સ્મૃતિમાં કહ્યું છે.

બ્રાહ્મણક્ષત્રિયોવૈશાક્ષ્યોવર્ણાદિજાતય ॥

અર્થ—ત્રણ જાતને જનોઇ પહેરવાની વીધી તથા તેના ગાયત્રી મંત્રી શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે અને વેદમાં કહ્યું છે કે પ્રાપ્ત, પુત્રને સાતમે વરષ, ક્ષત્રીના નવમે અને વૈશના પુત્રને બારમે વરષ જનોઇ પહેરાવવી પણ વૈશવાળા આગળ આવક મતમાં ગયા હતા તે વખત તેઓની જનોઇઓ ઐધ મત વાળાઓએ ઉતરાવી નાંખી હતી તે દીવસથી વાણીઆઓમાં જનોઇ પહેરવાનો ચાલ નીકળી ગયોછે કાશીના તથા હૈદ્રાબાદના વાણીઆઓએ હાલ ફરીથી જનોઇઓ પહેરી છે ગુજરાતના વાણીઆઓ તેમના તેમજ રહ્યા છે તેથી આધ કરાવતી વખતે પ્રાપ્ત, તેઓને જનોઇ પહેરાવે છે ને પૂછી આધ ચાલુ કરે છે જનોઇ વગર પીત્રુ દેવતાઓ તે આધ ગ્રહણ કરતા નથી તેથી પરલોકમાં મુવેલાની ગતી નથી. જનોઇના ત્રણ તાર છે તે ત્રણ વેદનું સ્વરૂપ છે. શામવેદ, યજુરવેદ, ને રુગવેદ એ ત્રણ મુળ છે. ને અથ વરણવેદમાં તો એ ત્રણ વેદના મંત્ર છે. તેથી તે તો જુદો નથીજ. જનોઇ પહેર્યાથી એ જણાયું કે પ્રાપ્ત, ક્ષત્રી ને વાણીયા એ ત્રણ જાતના લોકોને સર્વ વેદની આસામાં ચાલવું. જનોઇ તુટી જાય તો તે જગાએથી જનોઇ પહેર્યા વિગર એક ડાહ્યું પણ ચાલવું નહી. તથા ચાલવું નહી

(૩૯)

તથા પાણી પીવું નહીં. એવી રીતે એ ત્રણે જાતના લોકોએ વેદનાં આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલવું. જે કદાપી આજ્ઞા તોડીને ચાલે તો તેમાં શુદ્ધ પણ આજ્ઞા. માટે આ ત્રણ જાતના માણસ વેદની આજ્ઞા તોડશે તો તેનો જન્મ નીચી જાતમાં થશે. એ રીતે શાસ્ત્રમાં કહેલું છે માટે ત્રણે જાતને વેદની આજ્ઞા પ્રમાણેજ ચાલવું.

ભગવાનનું શેષન કરવું. (૨૯)

ભાગવત એકાદશ સ્કંધના સતાવીસમા અધ્યાય વીશે એકાદશ-
જીએ ભગવાનને પૂછ્યું કે હે પ્રભુ દેવતાઓ તથા તમારા ભયત તમારું
પૂજન થી રીતે કરેછે તેની વિધી મને કહેા તે વીધી હવે ભગવાન
કહે છે કે.

સ્ત્રોપવીતાભરણપત્રસ્ત્રગંધલેપનેઃ ॥

અલંકુર્વીતસપ્રેમમદ્રક્તોમયાંચિનં ॥૧॥

અર્થ—મને વસ્ત્ર જમીઈ આભુષણ રત્નને અનુસાર પ્રેમ મ-
હીત ધરવાં અને કેસર કસ્તૂરી ને ચંદનમાં ધસીને તેનું કમળ પત્ર
મારા ગાલ ઉપર કાઢવું.

ધુપદિપહાર્યાણિદયાન્મેશ્રદ્ધયાર્ચકઃ ॥

ગુરુપાયસસર્પૌષિશસ્કુલ્ધાપૂપમોદકાનઃ ॥૨॥

સયાવદાદિસૂપાંશ્વનૈવદ્યંસતિકલ્પયેતઃ ॥

અર્થ—અંદનનો પુષ કરવો, ધીના દીવાથી મારી આરતી કરવી.
એ રીતે પુષ કરીને મને ભાગ ધરાવવો. તેમાં ગોળનાં પદાર્થ તથા
ફુધની વસ્તુઓ તથા ધી ને તેલમાં તળેલી વસ્તુઓ તથા પુંવા બા-
ડવા, દહીના પદાર્થ, આમુદી નાના પ્રકારનાં બજામાં એ રીતની
સામગરી કરીને મને ભાગ ધરવો.

દત્તવાચમનમુચ્છેસંવિશ્વકસેમાયકલ્પે ॥

મુખવાસંસુરભિમતાંબુલાદ્યમથાર્હદ્યેત ॥૧॥

અર્થ—ભાગ ધર્યા પછી જે ધડી ઘાય ત્યારે મને જળથી
આશ્વમેન કરાવવું. અને મુખ વસથી પોછીને પછી મને મુગંધી
સહીત પાનનાં બીડાં આરોગાવવાં. પછી ધરેલો ભાગ થરાવવો તે
મારું શેષ પ્રસાદ પોતે લેવું. ને ફુલની માળા ધરાવવી પછી મને
આરતી કરીને દરપણ દુખાડીને આરતી ઉતારવી,

સ્તવૈરુદ્ધાવચૈઃસ્તોત્રેપૌરાણેઃપ્રાકૃતૈરપિઃ ॥

સ્તુવાપ્રસીદભગવાન્નિતિવંદેતદંસ્વત ॥૧॥

અર્થ—આરતી કરી રહ્યા પછી સ્તુતી કરવા પુરાણોના શ્લોક
અથવા ભગ્નોનાં બનાવેલાં પ્રાકૃત બાપાના હંદ તે વડે સ્તુતી કરી-
ને સાષ્ટાગ દંડવત મને કરવો અને એ રીતે પ્રાર્થનાથી કે હે પ્રભુ
તમે મારા ઉપર પ્રસંન થાઓ.

શિરોમપાદવોઃકૃત્વાબાહુચમ્યંપરસ્પરં ॥

પ્રયન્નપાહિમામીશમીનંમૃત્યુગ્રહાર્ણવાન ॥૧॥

અર્થ—મારા ચરણારવિંદ પાસે માથુ મુકીને ભુમી વીથિ લાંબો સુધને બંને હાથ જોડીને મને સાષ્ટાંગ દંડવત કરાંને એ રીતે પ્રાર્થના કરવી કે હે પ્રભુ કાળ રૂપી સમુદ્રથી હું હવે બધ પામીને તારે સરણે પડ્યો છું, તમે મારી એવી રક્ષા કરશે, એવી રીતે મુતી સહીત મને સાષ્ટાંગ દંડવત કરવા એ રીતે શેવાની વાંધી બગવાને કહી છે તેમાં વૈભવથી શેવન કરવું રહ્યું છે.

—ૐૐૐ—

વરસ દાહાડાના ઉત્થવ વિશે. (૩૦)

એકાદશ સંક્રમના અગીઆરમા અધ્યાયમાં ઉધવજી મી બગવાનને પુછે કે હે પ્રભુ તમારી બક્તો શોરીતે કરવી એ રીતે પુછવાથી બક્તિ વિશેની રીત બગવાને કહી તે હવે કહું છું.

મલ્હિગમજ્જનદર્શનસ્પર્શનાચનં ॥

પારિચર્યાસ્તુતિઃપ્રહુગુણકર્માનુકિર્તનં ॥૧॥

અર્થ—મારા બગત જને મારા સ્વરૂપનાં નીત દરશન કરવાં તથા મારા ચરણનો પરચ કરવો તથા મારા પુજન કરવું તથા મારી શેવા સંબંધી સરવે કામ કરવું દીનતા સહીત મારી મુતી કરવી અને પ્રેમ સહીત મારા જામ ચરિત્રનું ગ્યાન કરવું.

મજ્જન્મકર્મકથનં મમષવાનુંમોદનં ॥

ગીતાંડવવાદિત્ર ગોષ્ઠિભિર્મદહોત્સવ ॥૧॥

અર્થ—મારા ઉત્થવને દીવસે મોટો આનંદ કરવો ગાયત્ર ક-
રવું નાચવું ઝાંઝ બદંગ સારંગી મત્યાદિ વાજીત્ર વગાડવા અને મારા
જન્મ ચરિત્રનું કથન કરવું એ રીતે મારા મંદિરમાં ઉત્થવ કરવો.

યાત્રાવાલિવિધાનંચ સર્વવાર્ષિકપર્વસુ ॥

વૈદકીતાંત્રીકીદીક્ષા મદીયત્રતધારણં ॥૧॥

અર્થ—૨થ જાત્રા, સ્નાન જાત્રા, અન્નકોટ, જન્માષ્ટમી વીગેરે
વરસ દહાડાના જેટલા ઉત્થવ હોય તેને વીથિ વીધી પુરવક ભાગ
સામગ્રી કરીને મને ભેટ કરવી ને વૈદકી તથા તાંત્રીકી દીક્ષા ગુરૂ
પાસે લખને માફ વ્રત ધારણ કરીને મારા ભગતે રહેવું એ રીતે
આ શ્લોકમાં એ દીક્ષા ભગવાને કરીછે. તેમાં વૈદકી દીક્ષાનો અર્થ
ગાયત્રી મંત્રનો ઉપદેશ નેતાંત્રીકી દીક્ષા તે ભગવાન મંત્રની દીક્ષા
એ એક દીક્ષા આપણને લેવી કહી. જેને ગાયત્રી મંત્ર સેવાનો અ-
ધિકાર નથી, તેણે ભગવાન મંત્રની દીક્ષા લેવી. શાસ્ત્રથી અગ્નિપ્રવા
આપણે કહેછે કે ગાયત્રીમંત્ર શિવાય ભગવાન મંત્રની દીક્ષા લેવી
નહી. એ વાત ભગવાનના આ વચનથી ઉલટી છે. ને દીક્ષા લી-
ધા પછી એક અન્યથ ભક્તિ મારે વિશે રાખવી વળી બીજી મારા
ભક્તોએ માફ સ્વરૂપ ધરમાં સ્થાપવાઉપર અધા રાખવી. ને એક
મનથી શેત્રા કરવી શેત્રા કરતી વખત બીજી કશું કામ કરવું નહી.
મારે બીરાજવા સાફ સુંદરી મંદીર આગળ ફળપ્રલના બાગ બગી-
ચા કરવા. વળી મારા મંદીરમાં લીપવું. વીચીત્ર રંગના સાથીયા ક-
રવા. અને ધરને વિશે મને એટ જાણીને કપટ રહિત માફ શેવન

પોતાની મોટાઈનું માન મુકીને શેવા કરવી. બીજી ધરમાં શેવા કરીને બાહાર બડાઇ હાંકવી નહી. એ રીતે ભગવાને સંક્ષેપથી ભક્તિ માર્ગની રીત કહી. અને બારમાશી ઉત્ત્યય પણ કરવાને ઉપદેશ કર્યો. શ્રીમદ્ ભાગવતમાં સરવ વસ્તુ સંક્ષેપથી કહી છે. પણ બીજા પુરાણોમાં અને સનકાદીકના બનાવેલા ગ્રંથોમાં વિસ્તારીને કહ્યું છે તે પ્રમાણે આજ દીન સુધી શ્રી મહા પ્રભુના માર્ગમાં ચાલી આવે છે માટે સર્વે ભગવાનના શેવનમાં હમેશ મગન રહેવું એજ ધર્મ છે.

તીલક વિશે. (૩૧)

બ્રાહ્મણ આદિક લોકો તીલક વીંચે વાદ કરીને કહે છે બ્રાહ્મણને ત્રીપુંડ (ત્રણલીટીનું આડુ ટીલું) કરવું, બસ્મ ધારણ કરવી, અને રૂદ્રાક્ષના માળા આરોપવી. અને ઉર્ધ્વપુંડ તીલક (ઉપર ટીલું) જીજીની માળા છે તેને સાડ પદમ પુરાણમાં કહ્યું છે કે.

વર્તુલંતરિયંગાઙ્ગિદ્રંહસ્વદીર્ઘતરતનું ॥

વક્રંવિરૂપંવૃદ્ધાગ્રંભિન્નમૂઠ્ઠપદચ્યુતં ॥

‘ હરેપદાક્રતિઃકાર્યંઊર્ધ્વપુંડમનોહરં ॥૧॥

અર્થ—૧ વર્તુળ, (ગોળ,) ૨ ત્રીપુંડ, (આડુ.) ૩ ચોરસા નગરનું. ૪ નાનું (ટુંક) ૫ મોટું (લાંબુ), ૬ બેનેલકીર જીંદી, ૭ વાંકું, ૮ એકલકારે જાડી એક પાતળી, ૯ ઉપરથી બાધેલું, ૧૦ મુળ વગર એટલે બે છુટી લીટીઓવાળું એટલાં તીલક ભગવદે ચરણાવિદં આકૃતીનાં નાં. ॥ ૧ ॥ માટે ભગવત ભગતે તો સદા ભગવત ચરણાવિદ મા-

યાપર ધારણ કરવું નોંધએ. ભગવાનના ચરણની આકૃતી તો ઉર્ધ્વપુંડમાં છે. ॥ ૨ ॥ વળી ઉર્ધ્વપુંડ એટલે ભગવાનના ચરણાર્વિદ-
ની આકૃતિના તીલક વિશે અરથવેદમાં કહ્યું છે કે.

હરેપદાકૃતિમાત્મનોહિતાયમધ્યેઽલિદંયોધારયાતિ ॥

સમરસ્વરપ્રિયોભવતિસુપુણ્યવાનભવતિસમુક્તિવાન

ભવતિ ॥૧॥

અર્થ—ભગવાનના ચરણની આકૃતિનું તીલક કરવાથી સર-
વને પ્રિય થાયછે, પુણ્યવાન થાયછે, તથા મુક્તિનો અધિકારી થાય
છે. વળી વિશયુ ધર્મોત્તર પુરાણમાં ત્રિપુંડ તિલક નિષીઘ કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

ત્રિપુંડ્બ્રાહ્મણોવિદ્વાનલીલયાપિનધારયેત ॥

ત્રિપુંડ્ધારણાતવિપ્રઃપસ્યેવનસંશય ॥૧॥

ત્રિપુંડ્ધારિણોનિત્યંભસ્મધૂલિતવિગ્રહાઃ ॥

ભવિશ્યંતિત્રયોબ્રાહ્મામિથ્યાજ્ઞાનપ્રલાપિન. ॥૨॥

અર્થ—ત્રિપુંડ કહેતાં આડું ટીલું રમતને લીધે હાંશીમાં પણ
વિદ્વાન બ્રાહ્મણે ધારણ કરવું નહીં. નોંધ એક બ્રાહ્મણ ત્રિપુંડ ધારણ
કરે તો તે પતિત થાય તેમાં સંસય નથી. ॥ ૧ ॥

(૪૫)

૧ ત્રિપુંડ ધારી, ૨ ભસ્મ ધારી, મિથ્યા જ્ઞાનના કહેનારાએ
તેણે જાણુ વેદથી પ્રાણ એટલે બહી મુરખ જાણુવા. વળી વરાહ
પુરાણે કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

કુલ્લિનોત્ત્રાહ્યનોવિદ્વાનભસ્મધારીભવેદ્યાદિ ॥

વર્જયેત્તાદ્રશંદેવીમદ્યોચ્છિષ્ટઘટંયથા ॥૧॥

યોવિનાચોર્દ્ધપુટ્ટેનકુર્યાતકર્માપિવૈદિકં ॥

નિષ્કલંતસ્યતત્કર્મભસ્મન્યેવાહુતિર્યથા ॥૨॥

અર્થ—વરાહજી પૂજીને કહેછે જે કુલવાન અને વિદ્વાન પ્રા-
ણભુ ભસ્મ ધારણ કરે તો તેનો ત્યાગ કરવો. જેમ મહીરા (દાઝ)નો
ઉમિષ્ટ (એકઠો કરેલો) ધડો અપવિત્ર જાણી ત્યાગ કરેછે તેમ તેનો
કરવો. ૧ ઉર્ધ્વપુંડ (ઉભુ ટીલું) નિષ્કકરયા વિના વૈદી કરમ જો કરે
તો તેનાં તે સરવ કરમ નિષ્ફળ થાય, જેમ રાખમાં આહુતી દે તે
રીતે. ૨. એ રીતે ત્રિપુંડ ભસ્મ નિષેધ કર્યો વાદી શક ઉત્પન્ન કરે
કે શીવ પુરાણમાં કહ્યુંછે જે ભસ્મ રૂદ્રાક્ષ ધારણ ન કરે તેને અ-
સંત (અંડાળ) જોવો જાણુવો તે વિશે શિવ પુરાણનો શ્લોક).

વિભુતિર્યસ્યનોભાલેનાંગેરુદ્રાક્ષ ॥

નાહિશિવમયિવાણીતંત્યજેદંતન્યંયથા ॥૧॥

અર્થ—જેણે કપાળમાં બસ્મ ધારણ કરી નથી અને અંગે રૂદ્રાક્ષ ધારણ કરી નથી અને જેની વાણીમાં શિવ શિવ એવું નામ નથી તેને અત્યંત (અંડાળ) પેરે તણ દેવો હવે ટુંકામાં સમજવાનું કે બસ્મ અને રૂદ્રાક્ષ ધારણ કરવાં કહ્યાં છે તે શિવ વિક્ષા-વાળાને વાસ્તે. પણ વિશ્વં ભક્તને બસ્મ, રૂદ્રાક્ષ, ત્રિપુંડનો નિષેધ છે. શિવના ભક્ત મોક્ષના અધીકારી નથી. તેમને સદા સંસાર એજ ફળ છે. તેથી તેમની ઉલટી સમજ છે બસ્મ ધારણ કરે છે તેની બધા શાસ્ત્રમાં નિંદા કરે છે તેવી ઉર્ધ્વપુંડ તુળશીની માળા તથા મુદ્રા એની નિંદા મોઢ પણ પુરાણમાં નથી, કેમકે પ્રભુનું મહાત્મ બધા પુરાણો કરતાં વિશ્વં પુરાણમાં વધારે છે માટે તિલક તો ઉર્ધ્વપુંડ એટલે ભગવાનના પદાકૃતિ કરવું.

માળા વિશે. (૩૨)

સ્કંદ પુરાણના માર્ગચારે માહાત્મમાં કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

તુલ્લીસીકાષ્ટમાઢાભીર્ભુષિતઃપુણ્યમાચરેત ॥

પિતૃણાંદેવતાનંચપુણ્યંકોટીગુણકઢ્ઠૌ ॥૧॥

ધારયંતિનયેમાઢાહેતુકાઃપાપબુદ્ધયઃ ॥

નરકાન્નનિવર્તેત્તેદઘ્ધાઃકોપાગ્નિનાહરે ॥૨॥

(૪૭)

અર્થ—પિત કાર્ય, દેવકાર્યને વિશે તુળશીની માળા પહેરીને તે કાર્ય કરે તો તેને કળીયુગમાં કોડ ધણું ફળ મળે છે. ૧. અને જે પુ-
રુષ પાપ બુદ્ધિએ કરીને તુળશીની માળા પહેરતા નથી, તેનો છુટકો નર્કમાંથી કદી થતો નથી ને તે બગવાનની કોપાગ્નીએ કરીને સદા
બળી રહેલા છે તેના ઉપર પ્રભુ પ્રસન્ન થતા નથી. વળી બ્રહ્મ વે-
ર્વત પુરાણના પ્રકૃતિ ખંડના ઓગણીસમા અધ્યાયમાં કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

તુલ્સીકાષ્ઠનિર્માલમાલાગૃહ્ણીનયોનહઃ ॥

પદેપદેશ્વમેઘસ્યલભતોનિશ્ચિતંફલં ॥૧॥

અર્થ—તુળશી કાષ્ઠની નિર્માળ કરેલી માળા પુરુષ જે પહેરે છે તેને માલતામાં એક એક પગલે એક એક યસ મેઘનું ફળ નિશ્ચય મળે છે વળી બ્રહ્મ પુરાણમાં કાશી ખંડનાં એકવીસમા અધ્યાયમાં છે તે.

શ્લોક.

હરિનામક્ષરભાલેગોપિમુદાંકિતં ॥

તુલ્સીમાલીકોરસ્કંનસ્પૃશેયુર્યમોભદટ ॥૧॥

અર્થ—હરિ નામના અક્ષરનો મુખથી ઉચ્ચાર કરે ગોપીચં-
દનની મૃતીકાનાં ચિન્હ કપાળે ધારણ કરે. તુળશીમાળ કંઠ પહેરે
તેને જમ રાગના કુત સ્પર્શ કરે નહી વળી તુળશી કાષ્ઠની માળા ધા-

લવાની જો નિદા કરે તો દોષ લાગે છે તે વિશે મરડ પુરાણમાં
કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

રુષ્ણાયુધાંકિતંવિપ્રંતુલ્લસીકાષ્ટભૂષિતં ॥
 દષ્ટાનિંદાપરોયસ્તુસવૌદુનતુવૈસ્તવ ॥૧॥
 તુલ્લસીકાષ્ટમાલ્લોક્યકંઠેવામસ્તકેકરે ॥
 નિદાકુર્ધતિયેમુદામ્ઠેચ્છજાસ્તેનસંશય ॥૨॥
 યાત્રાતિશયમાલોક્યતુલ્લશીદેષયંતિયે ॥
 બહુનોક્તેનકિંવાર્થસર્વેતેઅન્યરેતજા ॥૩॥
 તુલ્લશીકાષ્ટધગવિપ્રાનવૈસ્તવાનદુષયતિયે ॥
 સર્વેતેરૌરવયાંતિસંશયોનાસ્તિનારદ ॥૪॥

અર્થ—શીકમ્માં આયુધ જે શંખ, ચક્રાદિક તે જે ખાલજી
 ધારણ કર્યા હોય અને તુળશી કાષ્ટની માળા પેહેરી હોય તેને જોઈ-
 ને જે પુરુષ નિંદા કરે તો તેને બોધ એટલે શેવડો (જમન મારગી)
 જાણવો વૈજણ્ય ન જાણવો ॥ ૧ ॥ તુળશીની માળા કંઠને વિશે
 અથવા મસ્તકને વિશે અથવા હાથને વિશે જોઈને તેની નિંદા કરે
 તેને મુઠે અને મ્હેચ્છથી ઉત્પન્ન થયેલો જાણવો એમાં કાષ્ટ સંશય

(૪૯)

નથી. ॥ ૨ ॥ ખલુ કહેથી શું તુળશી કાષ્ટની માળા ધારણ કર-
વાવાળા અલ્પભાગિ વૈશ્ણવની મોટાઈ જોઈને જે કોઈ તેનો દ્વેષ
કરે તેને બીજા બાપના વિર્મથી ઉત્પન્ન થયો જાણવો. ॥ ૩ ॥ જે
નારદ તુળશી કાષ્ટની માળા ધારણ કરનાર બ્રાહ્મણ વૈશ્ણવની જે કોઈ
નિંદા કરે તો તે રૌરવ નકુંમાં જાય એમાં સંદેહ નથી ॥ ૪ ॥ એ
રીતે નારદજી પ્રત્યે ભગવાને કહ્યું છે. પણ હાલ કળીયુગને વિશે જે
તુળશીની માળા પેહેરે છે તેની બ્રાહ્મણો વિગેરે નિંદા કરે છે તે રીતે
ધર્મરથી વિરુદ્ધ ઠાણો વાદ કરે છે. વળી ગરૂડ પુરાણમાં કહ્યું છે કે.

શ્લોક.

તુલ્લશીપ્રાલ્યયોનિસ્યંનકરોતિમમાર્ચનં ॥

તસ્યાહમનુગ્રણ્હામિનુપજાશતવાર્ષિકી ॥૧॥

અર્થ—તુળશી નિત્ય પ્રાપ્ત થાય, તે તુળશી વડે મારું પુજન
ન કરે તો તેની સો વરસની પુજા હું ગ્રહન કરું એ રીતે ભગવાને
કહ્યું છે. વળી સ્કંદ પુરાણમાં કહ્યું છે કે

શ્લોક.

નવૈષ્ણવસમંપાત્રંનદાનંસુરભિસમં ॥

નકાલિંદીસમંતીર્થનપત્રંતુલશીસમં ॥૧॥

અર્થ—વૈશ્ણવ સમાન બીજો કોઈ ઉત્તમ પાત્ર નથી, અને
ગૌદાન સમાન દાન નથી, જીમનાજી સમાન તીર્થ નથી અને તુ-
ળશી સમાન પત્ર નથી. વળી પદ્મ પુરાણમાં કહ્યું છે કે.

શ્લોક.

મર્ણીકાંચનપુશ્યાણીતથામુક્તાફલાનેચ ॥

તુલશીપત્રદાનસ્યફલાનાર્હતિષોડસી ॥૧॥

અર્થ—હીરા, સોનું, પુરુષ અને મોતી એ જે ભગવાનને અર્પણ કરવાં. પણ તુળશી પત્ર અર્પણ કરવાનું જે કૃષ્ણે તેને સોળમે ભાગે પણ તે કૃષ્ણ અર્પણ કરવાનું નથી વળી પ્રલાદ સંહિતામાં કહ્યું છે કે

શ્લોક.

નૈવેદ્યકેશવોમાલાતુલશીકાષ્ટસંભવા ॥

વહતેયોનરઃભક્તતસ્યનૈવાસ્તિપાતકં ॥૨॥

અર્થ—ભગવાનના પ્રસાદી તુળશીની માળા જે પુરુષ પ્રીત પુરુષ પહેરેછે તેના શરીરમાં પાપ વાસ કરતું નથી. વળી સ્કંદ પુ. રાણમાં કહ્યું છે કે

શ્લોક.

તુલશીકાષ્ટમાલાંતુપ્રેતરાજસ્યદત્તકા ॥

દ્રષ્ટવાનશ્યનિદરેણવાતોભદ્રતંયેથારજ ॥૩॥

અર્થ—તુળશી કાષ્ટની માળા પહેરેલી જોઈને જન્મ રાગના કુત કુરથીજ નાશી જાયછે. જેમ વાયુથી રજ ઉડી જાયછે એટલે સર્વ

મનુષ્યોએ તુળશીની માળા પહેરવી, કારણ કે તેની માળા પહેરવાથી પરમેશ્વર આપણા ઉપર સદા આનંદ રહેછે ને જો તે માળાની નિંદા કરીએ તો તર્ક વાસ પામીએ.

જાતિભેદ વિશે. (૩૩)

હિંદુ ધર્મ વિરોધી લોકો સર્વ જાતને એક કરી જાણે છે પણ એ ચાર જાત વિશે વેદ પુરાણ તથા સ્મૃતિઓમાં વિસ્તારથી કહેલું છે તેજ ભાગવાત એકાદશ મુંદના સતરમા અધ્યાયના પારમા શ્લોકમાં ભગવાને ઓધવજીને કહ્યું છે.

શ્લોક.

વિપ્રક્ષત્રિયવિટ્પ્રદામુખ્વાહુરૂપાદજા ॥

જાત્પુરુષાડજાતાયઆત્માચારલક્ષણા ૧૨ ॥

વર્ણાનામાશ્રમાનાંચજન્મભૂમ્યનુસાહિણી ॥

અસન્પ્રકૃંનયોનૃણાંનાંચૈર્નાંચોપમાત્તમૈ ॥૨॥

અર્થ—બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી અને વૈશ કહેતાં વાણીઆ અને શુદ્ર એ ત્રણે જાતથી નીચ જાત એ ચાર જાત વૈરાટ પુરુષ જે નારાયણ જેના નાભા કમળમાંથી બ્રહ્માજી ઉત્પન્ન થયા તે નારાયણના જીદા જીદા અંગથી એ ચાર જાત ઉત્પન્ન થઇ છે, મુખથી બ્રાહ્મણ, બાહુથી ક્ષત્રી, નંધાથી વૈશ્ય અને ચરણ થકી શુદ્ર થયા. એ રીતે ચાર જાત જીદા અંગથી પ્રગટ થઇ. તેઓનાં આચરણ અને લક્ષણ પ્રગટ થતાજ જીદા પડ્યા. જેવા જેવા અંગથી જે પ્રગટ થયાં

(૫૨)

તેથી તેથી પ્રકૃતિમાં તેઓ આજ્યાં. એવી રીતે વેદ તથા પુરાણોમાં કહ્યું છે કે હિંદુ ધર્મ વિરોધીઓને કાંઈજ શાસ્ત્ર પ્રમાણ નથી. જાતી ધર્મમાંથી બ્રહ્મ કરવાને સાર તેઓ પુરાણોમાંથી દાખલા જીવિત-થા લાવેછે કે એક રૂપી દેડકીથી યયા, વ્યાસજી માછણથી યયા તેઓ આચરણ કરીને બ્રહ્મણ કેહેવાય. વાસ્તે જાતી નિયમ અ-સહમાં હતો નહીં. એ રીતે જીવિતથી કહે છે પણ દેડકીથી માણસ ઉત્પન્ન થાય એ વાત હાલ કોઈના મનવામાંજ આવે નહીં પણ પુ-રાણોમાં જે વાત લખી છે તે ખરીછે માટે આપે કરીને તે દેડકી થઈ હતી અને માછણ તે અપચર હતા તે આપે કરીને માછલાંને પેટ જન્મ પામી હતી. એ રીતે દેવ અર્જુના વારતા મનુષ્ય અષ્ટીમાં લાવીને એક જાત કરવાની જીવિત કરે છે. પણ વેદ પુરાણોમાં જીવિત જીવિત કહી છે અને તેઓનું પાન પાન પણ વેદ સ્મૃતિઓમાં જીવિત જીવિત બતાવ્યું છે તેથી આજ દાન સુધી પાનપાન જીવિત આજ્યાં આવ્યું છે. માટે ભગવાનના અંગર્યાજ ચાર જાત પ્રગટ થઈ છે. આ ડેકાણે કોઈને વહેમ પડશે કે ભાગવતમાં કહ્યું છે કે અષ્ટી બ્ર-હ્માએ ઉત્પન્ન કરી છે ને વળી આ ડેકાણે ચાર જાત ભગવાનમાંથી પેદા થઈ સારે ખરી વાત કહી હશે. તે વિશે ભાગવત દ્વિત્ય સ્કંધના પાંચમા અધ્યાયમાં નારદજીના પુછવાથી બ્રહ્માજીએ કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

દ્રવ્યંકર્મચકાલશ્વસ્વભાવોજીવચ ॥

વાસુદેવાત્પરોબ્રહ્મનનચાનાર્થોસ્તિતત્ત્વતઃ ॥૧॥

તસ્યાપિદ્વૃરીશસ્યકુટસ્થશ્યાશ્ચિલાત્મન ॥

સૃજ્યસૃજમીસૃષ્ટોહમીક્ષૈયવામિચોદિત. ॥૨॥

અર્થ—પંચ મહાબુતાદી તથા જન્મનું કારણ તથા કાળના પ્રગટ કરતા તથા સ્વભાવના પ્રવૃત્ત કરનાર તથા જીવદિ જોડલા પદાર્થ છે તેનું કારણ રૂપ હ્રસ્વર છે સર્વના હ્રસ્વ અને સર્વના સ્વામી સર્વ જગતની આત્મા રૂપ એવા જે પ્રભુ તેણે આ જન્મત આગળથી મજી મુકેલું છે હું તેની હસ્તછાથી પાશ્વ અશ્વઘ્નું અને મને પણ તેણે શરજ્યો છે આ જગતને ઉત્પન્ન કરનાર હું નથી એ રીતે નારદ-જીને હમોએ કહ્યું છે. આપણે બ્રહ્માજી નાભી કમળથી ઉત્પન્ન થયા ત્યારે એકલું જળ જળ તેમણે દીધું તેથી બધા પામ્યા ત્યારે આકાશ વાણીથી બગવાને તપ કરવાનું કહ્યું તેથી બ્રહ્માએ તપ કર્યું ત્યારે કમળમાં નીચે જવાનો મારગ દીડો ત્યારે પાછા નારાયણના ઉદરમાં બ્રહ્માજી ગયા તે ડોકાણે આ શરજેલું જન્મત દીધું ત્યારે બગવાને બ્રહ્માને આજ્ઞા કરી કે જન્મત શરજે ત્યાર પછી બ્રહ્માએ બાહાર આવેને આ અષ્ટી શરજવાની હસ્તછા કરી તે સમયે પ્રથમ આમુરી અષ્ટી ઉત્પન્ન થઈ તે જોઈ બ્રહ્માને પરીતાપ થયો ત્યાર પછી બગવાનું ધ્વાન ધરી મન પવિત્ર કરી અષ્ટી કરવાની હસ્તછા કરી તે સમયે દેવી નારદાદીક પ્રગટ થયા એ રીતે દ્વિત્ય સ્કંધમાં કહ્યું છે માટે અષ્ટીના કરતા બ્રહ્મા નથી હ્રસ્વર છે બ્રહ્માજીનો માત્ર નામીત્ર છે જેમ આપણા માતાપે આપણને ઉત્પન્ન કર્યા કહેવાય છે પણ આપણને ઉત્પન્ન કરનાર તો પ્રમિશ્વર છે તેવી રીતે બ્રહ્માજી છે માટે બગવાનની મરજીથીજ બગવાને પહેલથી ત્યાર જન્મ જુદી જુદી

સરજી મુકેલી હતી તે જીવે પ્રગટ થતા વાંતજ પોત પોતાની જાતનું કામ કરાવા લાગ્યા છે ને તે દીવસ તે જાત જીવે નામ ઓળખાઈ છે સરવેનું ખાન પગ જીવજ છે માટે નીચ જાતનું ખાન ઊંચ જાતને ખાવાની મના કરેલી છે. તથા તેણે નીચ જાતનું ખાન અજાણથી કર્યું હોય તો અપવાસ વિગેરે દેહન પ્રાપ્તિ કરવાનું રમૂતિઓમાં કહ્યું છે તે પ્રમાણે ધ્યાંથી સુધ થાય છે તે ઉપરથી સાફ જણાય છે કે સર્વનો ખાન પાન વહેવાર જીવજ છે. આ ઉપરથી કોઈ એવો આશંક લાવશે કે અસજના રૂપોએ ક્ષત્રની કન્યા પરણતા હતા તથા તેની સાથે ખાનપાન વહેવાર કરતા હતા; તથા માંસ મદિરા પાન કરતા એવું પુરાણોમાં કહ્યું છે એ વારતા કળજીગમાં બંધ કરી છે એ રીતે કોઈ પ્રશ્ન કરશે તો તેનો ઉત્તર એટલોજ કે બ્રાહ્મણો તથા ક્ષત્રી વૈશ્યમાં હાલ ઘણી જાતો છે તેમાં કેટલાએક દેશમાં તે ત્રણે વરણો માંસ મદિરાનું ગ્રહણ કરે છે તથાપી તેવા સાથે ખાનપાન વહેવારે ઊંચ દેશમાં રહેનારા તેઓની જાતના ઓએ તજી દીધો છે તેમજ અસજમાં હજુ સર્વ જાતમાં ઉત્તમ, મધ્યમ અને કનિષ્ઠ અસજથીજ થયા છે. જેમ હાલમાં દશા વિશા કહેવાય છે તેમ શાસ્ત્રમાં રૂપોઓના ત્રણ ભેદ કહ્યા છે. એક દેવરૂપી બીજા અસજરૂપી ત્રીજા રાજરૂપી એ રીતે ત્રણ જાત રૂપોઓમાં હતી. દેવરૂપી તે નારદજી સનકાદીક એઓનો જન્મ માતાના ઉદરથી થયો નથી, બ્રહ્માના અંગમાં અકસ્માત પ્રગટ થયા છે, જે માતા પિતાથી બ્રાહ્મણ જાતમાં જન્મ્યા તે અસજરૂપી કહેવાય છે, અને ક્ષત્રી જાતના જે લોક તપસ્યા કરે છે તેને રાજરૂપી કહે છે એ રાજરૂપીઓમાં જેનો વાસ વસ્તીમાં નહોતો તેવા રૂપોએ રાજાને ત્યાં

(૫૫)

જતા ત્યારે જગન કરીને માંસ બક્ષણ કરતા પણ નિત પોતાને
ઘેર કરતા નહી દેવ રૂંથી તથા બ્રહ્મ રૂંશીનો આનપાન ખીજત નાચા
રૂંશીઓ સાથે હતોજ નહી જે બ્રાહ્મણ જેવા આચાર પાળનાર રાજા
હતા તેમને ઘેર રૂંશીઓ આનપાન કરતા તથા કન્યા લેતા. બધા
ક્ષત્રીઓ જોરે તેમનો વહેવાર નહોતો. એ વારતા નારદ બાસાદીક-
ની સ્મૃતિઓ ઉપરથી સાફ જણાય છે કે બ્રાહ્મણ ક્ષત્રીનું રાધેલું
ખાય તો તે પતીત થાય જો અસલમાં ક્ષત્રી સાથે બ્રાહ્મણને વહે-
વાર હોય તો તે રૂંશીઓ એમ લખે નહી માટે આનપાન વહેવાર
નહોતો એવું શીઘ થાય છે.

સુતક વિશે. (૩૪)

ત્રીસ સ્તોકી ગ્રંથ શાસ્ત્ર છે તેમાં કહ્યું છે તે

શ્લોક.

જન્માન્યોપનયમૃતાનીપિદશાનેશા ॥

દ્વાદશાહાનિપક્ષંપાસંવર્ણક્રમેણ ॥

શુચયુચિતકૃચ્છ્રદ્રજાનઠુપક્ષં ॥

જનમ સુતક તે પીંડરે અને મૃત્યુ સુતક તે મુલાનું સુતક તે
બ્રાહ્મણને દસ રાત્રી ક્ષત્રીને બાર રાત્રી, વૈશ્યને પંદર રાત્રી તથા શુ-
દ્રને એક મહીનો સુતક પાળવું. આ શુધ ધરમને પાળનારો શુદ્ર છે
તેને પંદર દીવસનું સુતક લાગે છે, એક માસનું લાગે નહી. એવા
શુદ્રને શાસ્ત્રમાં સત શુદ્ર કહ્યાં છે એ સત શુદ્રના લક્ષણ સદાચર ચં-
દ્રાદ્યમાં વ્રહ્મ પારાયણે રૂંશીના વચનથી બતાવેલું છે તે.

શ્લોક.

વિશુદ્ધાન્વયસંજાતોનિવૃત્તોમદ્યમાંસયોઃ॥

દ્વિજભક્તિવર્ણીગૃત્તિસચ્છુદ્રંપરિકીર્તિતઃ॥

અર્થ— સુધ ધર્મમાં ચાલતો હોય અને માંસ મદિરા જેણે
મુકી દીધું હોય, બ્રાહ્મણને વિશે જેના ભક્તી હોય, વહેપારથી આ-
જીવીક ચલાવતો હોય નીચ ધંધો ન કરતો હોય, તેને સત શુદ્ધ જા-
ણવો એ રીતે સત શુદ્ધનાં લક્ષણ કહ્યા છે. તે કણ્ણબી, કાછીઆ,
મુતાર ઈત્યાદિ મુધ ધર્મ જે વૈષ્ણવી ધર્મ તે પાળતા હોય, અને
વાણીક વૃત્તી તે એતી તથા વહેપાર કરતા હોય અને અભક્ષણ ન
કરતા હોય તો તેને વૈશ્ય કહેતાં વાણીઆની ખરોખર પંદર રાત્રીનું
ગુતક ધર્મશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે વળી ત્રીસ સ્ત્રોકી ગ્રંથકારે પણ લખ્યું છે કે

શ્લોક.

ક્ષત્રદ્યદ્વાદશાહાનિવૈશ્યપંચદશૈવ ॥

ત્રિશાદિનાનીશુદ્રદ્યતદુર્ધન્યાયવર્જીનઃ ॥

અર્થ—ક્ષત્રીને બાર દહાડા, વૈશ્યને પંદર દહાડા, શુદ્ર ને
એક માસ, પણ ન્યાયમાં વર્તનારો એટલે સુધ્ધ ધર્મમાં ચાલનારો
એવો જે શુદ્ધ જાતી તેને એક માસનું અરધ એટલે પંદર દીવસ
મુતક લાગે છે. એ રીતે બધી સ્મૃતિઓમાં કહ્યું છે માટે સત શુદ્ધને
વૈશ્ય ખરાખર ગણવા છે.

(૫૭)

સર્વ શાસ્ત્રમાં એટલું ધર્મ વૈશ્વવ કહેલો છે. (૩૫)

ઉપદેશ મંત્રે કરીને, આચાર અને સુધતાએ કરીને, સાધને કરીને અને ફળે કરીને એ ચારે વાતથી શીવ, શક્તિ, ગણપતીના માર્ગ કરતાં વધુશ્રવ માર્ગ ધણોજ એટલે છે, એ ધર્મ બ્રાહ્મણને યાદ લેધને સરવ જાતને ધણું કરીને પાળવો કહ્યો છે વળી એ ધરમ કર્મ માર્ગથી અને યોગ માર્ગથી અને જ્ઞાન માર્ગથી ધણોજ એટલે છે અને એ સર્વ માર્ગના કરતાં એટલું ફળને આપનાર છે તે વિશે વિશ્નુ પુરાણમાં કહ્યું છે.

શ્લોક.

ગાણપત્યેષુઐવેષુતથાશક્તેષુસુવ્રત ॥

સર્વેષુમંત્રમાર્ગેષુવૈષ્ણવશ્રેષ્ઠમુચ્યતે ॥

વૈષ્ણવેષુચસર્વેષુકૃષ્ણમંત્રાફલાધિકા ॥

અર્થ—ગણપતી, શીવજી તથા શક્તિ એ સર્વના નામ મંત્ર કરતાં વિશ્નુ નામ મંત્ર એટલે છે અને વિશ્ણુના નામ મંત્ર કરતાં શ્રી કૃષ્ણના નામ મંત્રનું સરવેથી એટલું ફળ થાય છે. વળી એજ પુરાણમાં કહ્યું છે કે.

શ્લોક.

કિમંત્રૈર્વહુભિર્વિનશ્વરફલૈરાયાસસાધ્યૈમુસ્વૈ ॥

કિંચિલોપાવેધાનમાવત્રફલૈસંસારદુઃખા

વૈઃ૥૥ એકસન્નપિસર્વમંપત્રલ્લદોલોપાદિદો -
 પોઙ્ગિતે૥ શ્રીકૃષ્ણ.શરણંમમેનિપરમામંત્રા
 વમષ્ટાક્ષરં. ॥

અર્થ—બીજા ઘણા મંત્રોથી નાશવંત કૃણ મળે છે તેમ અમ
 ઘણો તથા જગતવડે પણ અખંડ કૃણ મળતુ નથી કદાપી તે મંત્રો-
 ના ઉચાર કરવામાં કાનો માત્ર અને જિંદુ અથવા સ્વરનો ફેર બિના
 લવામાં પડી જાય તો ઉલટું કૃણ આપે. જેમાં ઇંદ્રે જગત કરેલો
 ભારે સ્વરનો ફેર પડવાથી ઇંદ્રનો શત્રુ વ્રાતસુર જગતમાંથી પેદા થયો
 અને ઇંદ્રને દુઃખ દીધુ એ રીતે વિપરિત કૃણ આપે છે માટે સર્વ
 મંત્ર કરતાં કૃષ્ણ મંત્ર એટલે છે તે એકજ મંત્ર વડે સર્વ મંત્રનું કૃણ
 થાય છે અને જન્મ મરણનું દુઃખ નાશ પામે છે. એ મંત્ર કદી
 અસુધ ઉચાર કરે તો પણ સરવ કૃણ આપેછે. માટે શ્રી કૃષ્ણ
 શરણુ મમ; એ મંત્ર સરવ મંત્ર કરતા એટલે છે માટે એ મંત્રનો
 ઉચાર કરવા એ રીતે શ્રી હરનું નામ બીજા દેવતાના નામ મંત્ર
 કરતાં એટલે છે માટે ઉપદેશ મંત્ર કરીને પણ વૈશ્ણવ માર્ગ એટલે
 છે તેમ સાધન વડે પણ એટલે છે તે ગીતાણમાં કહ્યું છે.

શ્લોક.

સર્વધર્મન્પરિત્યજ્યમામેકંશરણંવ્રજઃ ॥

અહંત્વાસર્વપાપેભ્યોમોક્ષાયિષ્યામિમાધુચઃ ॥

(૫૯)

અર્થ—મારી શરણે વીગરના જોડલા બીજા ધર્મ છે એ મન-
વનો ત્યાગ કરીને એક મારીજ શરણે આવતે થકી હું તને સર્વ
પાપથી છોડાવીશ, એ વાતનો શોય તું કંઈ કરીશ નહીં, એ રીતે
સર્વ ધર્મ કરતાં વૈશ્વ ધર્મને એટલા કહી છે વળી એકાદશ રૂંધ-
માં ભગવાને આધવજીને કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

મામેકમેવશરણમાત્માનંસર્વદેહિનાં ॥

યાહિસર્વાત્મભાવેનયાસ્યસહ્યેકુતોભયં ॥

અર્થ—મર્વ પ્રાણી માવનો આત્મા હું છું માટે મારીજ શર-
ણે સર્વ પ્રાણી માત્રે રહેવું જોઈએ. એજ સર્વાત્મ ભાવે કરીને
તેને હું અભયસ્થાન આપું છું જે થકી કરીને આ જીવને કંઈ
દીવસ ભય થાય નહીં. એ રીતે સાધને કરીને તથા કૃષ્ણે કરીને
એષ્ટપાણું એક કૃત્ત માર્ગનેજ કહ્યું છે વળી પદમ પુરાણમાં શીવજીએ
પારવતીને કહ્યું છે.

શ્લોક.

બ્રહ્માણમિદંરૂઢંચયમંવરૂણમેવચ ॥

નારાયણસ્વદામાસ્તેયેચાન્યાડસ્વમધ્યગા

યઃપરઃપુરુષોવિષ્ણુનારાયાણઽન્હત ॥

સદાભૂતમિદંતસ્યબ્રહ્મદ્યાસકલંજગત ॥

તસ્માદ્વાસ્વંહરેર્મક્ત્યાભજેતાનન્યમાનસા ॥

પ્રાપ્તોતિપરમાં સિધિકર્મબંધવિમોચની ॥

અર્થ—જ્ઞાણ, ઈંદ્ર, રૂદ્ર (માહાદેવજી) યમ, વરુણ અને બીજા જેટલા દેવતા છે તેટલા તે સરવે હરીના દાસ છે. જે પર-
મ પુરુષ વિશ્વં નારાયણ ઇત્યાદિ નામે કરીને કહેવાય છે તેના
જ્ઞાદિક દેવતાઓ દાસ થઈને રહેલા છે. માટે હરીના દાસ થઈને
હરીની સેવા ભક્તિ એક ચીતે કરીને કરવી. તે થકી અષ્ટ રૂણ સર-
વેને મળે છે અને જન્મ મરણના કરમ બંધ નથી તેને હરીનું
દાસ્યપણું છોડાવે છે એ રીતે સાધન અને રૂણે કરીને વૈશ્ણવ
માર્ગ સર્વ માર્ગ કરતાં અષ્ટ છે. અને એ ધર્મ નિરહિમક છે ને
દયા સહિત છે. સર્વ પ્રાણી માત્રમાં ભગવાન બીરાજે છે માટે કોઈ
પણ નાના મોટા પ્રાણીની હિંસા કરવી નહી. એ રીતે ભક્તિ માર્ગ-
વાળાને જ્ઞાન રાખવું કહ્યું છે માટે જ્ઞાને કરીને વૈશ્ણવ માર્ગ અષ્ટ છે.
વળી એ માર્ગમાં અભક્ષ અને મદીરાપાન (દારૂ)નો નિષેધ છે માટે
આહાર પણ એ માર્ગનો શુદ્ધ છે. તેમ સૂતી મ્મૂતી પ્રમાણે ક્રિયા
આચાર અને સુધતા રાખવાની કહીછે માટે ક્રિયા પણ સુધ છે.
એ રીતે સરવ વૈશ્ણવ માર્ગમાં કહીછે, તેથી બીજા માર્ગમાં
નથી શક્યકરી માર્ગમાં અભક્ષ મદીરાપાન છે તે ભાગ્યત ચતુર્થ
સ્કંધના બીજા અધ્યાયમાં બતાવેલું છે તે

શ્લોક.

નષ્ટશૌચામૂઢધીયોજટામસ્માસ્થિધારિણઃ॥

વિશંતુશિવદિક્ષાયાંયત્તૈવંમુરાસચમ ॥

માટે આ શ્લોક ઉપરથી સાફ માલમ પડે છે કે તે માર્ગમાં આહાર પણ અસુધ છે અને કૃળમાં પણ બહુજ ફેર છે કેમકે શીવના ભક્તિ કરનારા કૈલાયને વિશે જાય છે. પણ વધારાનું માર્ગમાં તો બધી તરફની મુઘતા છે માટે વધારાનું માર્ગ સર્વ માર્ગ કર્તા શ્રેષ્ઠ છે માટે બ્રાહ્મણોને પણ તેજ ધર્મનું આચરણ કરવાનું કહ્યું છે પણ કેટલાક બ્રાહ્મણો શાસ્ત્રના મરમને બરોબર સમજ્યા શીવાય તેવા બીજાના ધર્મનું આચરણ કરે છે પણ વેદ સ્મૃતી તથા પુરાણોમાં તો બ્રાહ્મણોને એજ ધર્મ પાળવો કહેલો છે સ્મૃતીમાં કહ્યું છે.

શ્લોક.

જન્મનાજાયતેશુદ્રસંસ્કારાત્ત્વિજઉચ્યતે ॥

વેદાધ્યયાંભવેત્વિપ્રોઃબ્રહ્મજાનાતિબ્રાહ્મણ ॥

અર્થ—બ્રાહ્મણનો છોકરો જન્મે ત્યારે શુદ્ર કહેવાય છે જનોઈ. પછેરે ત્યારે દ્વિજ કહેવાય છે, અને પદ બણે ત્યારે વિપ્ર કહેવાય છે. બગવાનના સ્વરૂપને જાણે ત્યારે બ્રાહ્મણ કહેવાય. બગવાનનું સ્વરૂપ જાણ્યા વગર તેનામાં બ્રાહ્મણપણું આવતું નથી, હાલમાં કેટલાક બ્રાહ્મણો એમ કહે છે કે બ્રાહ્મણે તો ફક્ત ગાયત્રી મંત્રનોજ ઉપદેશ લેવો બીજા કોઈ મંત્રનો ઉપદેશ લેવો નહી તે ઉપર ગઉતમ રૂપીનું વચન.

શ્લોક.

સર્વેસાક્રાદિક્ષાજાજાત્યાનશૈવાનચવૈષ્ણવા ॥

યસ્માદુપાસતેનિત્યં ગાયત્રીવેદમાતરં ॥

અર્થ—સરવ દ્વિજ જાતીછે તે સાકાંછે એટલે ગાયત્રીના ઉપાશકછે. શીવ તથા વીમલુના ઉપાશક નથી માટે દ્વિજ જાતીને વેદની માના જે ગાયત્રી તેનીજ ઉપાસના કરવી. એ રીતે એ સ્ત્રી-કમાં કહ્યુંછે. માટે આત્મજ્ઞેને માત્ર ગાયત્રીની ઉપાસના કરવી એ રીતે કેટલાક આત્મજ્ઞો કહેછે પણ એ સ્ત્રોકમાં શું હારદે છે તે હારદ તેઓ સમજતા નથી, માટે તેનો ખુલાસો હું કરું, વેદ તથા ગાયત્રીની ઉત્પત્તિ ભગવાનથી થઈછે. એ રીતે વેદ શાસ્ત્રમાં કહ્યુંછે માટે ગાયત્રી એ શ્રી હરીનાં વચનછે. માટે વચનને માનવું અને વચનના કહેનાર જે શ્રી હરી તેને ન માનવું એવાત કહેવી મુરખાઈ ભરેલી છે. વળી ગાયત્રીના મંત્રમાં શ્રી હરીનું ધ્યાન કરવાનો ઉપદેશ કહેલોછે, તે ઉપદેશના વચનને એજ ગણવું અને જેનું ધ્યાન કરવાને ગાયત્રી કહેછે તેને ન માનવું એ સમજવું પણ અજ્ઞાન ભરેલુંછે. ગાયત્રી ત્રીગુણાત્મક સ્વરૂપછે તેમાં શીવ, બ્રહ્મા અને વિશ્ણુ એ ત્રણે પુરુષ બ્રહ્મના ગુણાવતાર તેનું ધીયાનછે તે સરવે આત્મજ્ઞ કરેછે. માટે ગાયત્રીની જ્યુદ્ધી ઉપાસના કરવાનું ગાયત્રીમાં છેજ નહો. એ ત્રણે દેવતાઓના ઉપાસનાં કરવાનો ગાયત્રી ઉપદેશ કરેછે વેદમાં વેદમંત્ર ઉચાર કરવાની એવી રીતછે કે પહેલે શ્રી હરીના નામનો ઉચાર કરીને પછી ઉકારનો ઉચાર કરવો કહ્યોછે કેમકે ઉપકારનું મુળ શ્રી હરીછે. શ્રી હરીના નામ મંત્રનો ઉચ્ચાર કર્યા વગર ઉકાર તથા બીજા વેદ મંત્ર બાણે તો તે મંત્ર બાણવાનું રૂંધ નિષ્ફળ થાયછે. તેમજ વેદ માત્રે કરીને જગત કરેછે તે જગ-

ન કરી રહ્યા પછી શ્રી હરીના નામનું ઉચ્ચાર કરાંને શ્રી હરીની મુતી કહેછે કે આ જગતમાં જે ચુક પડી હોય તેથી જગત કરવું નિમ્મળ થાય તે તમારા નામ મંત્રથી સંપૂર્ણ થાઓ એ રીતની પ્રાર્થના શ્રી હરીની કરેછે તેથી જગતની તથા જગતના ફળની પરીપૂર્ણતા થાયછે. તે શ્રી ભાગવત વિશે બતાવ્યું છે.

શ્લોક.

મંત્રતંત્રસ્તચ્છિદ્રંદેશકાલાર્હવશ્નુત ॥

સર્વકરોતિનિચ્છિદ્રંનામસાકિર્તનંસ્તવ ॥

અર્થ—વેદમંત્ર તથા તંત્રાદીક વિશે કહેલા સરવે મંત્રોમાં અપૂર્ણતા રહેલાંછે. કેમકે તે મંત્રના ઊચ્ચાર કરવામાં કદાચ જરા ફેર પડે તો તે જગતનો ભાગ દેવતા ગ્રહણ કરે નહીં તેથી જગત કરનારને કાંઈ ફળ થાય નહીં ને ઉલટો ઉચ્ચાર કરવાથી ઉલટું ફળ મળેછે, માટે મંત્ર તંત્ર સદોશ્વર. જે ડેકાણે જગત કરે તે ડેકાણે મ્લેચ્છનો વાસ હોય, કદાચ કુતરાં વાગેરે અપર્વાત્ર હવ ત્યાં ખેસતા હોય તો તે ડેકાણું પણ સદોશ્વર કદાચ કાળ પણ અસુધ હોય, જે નક્ષત્રમાં અને જે યોગ્યમાં જગત કરવું કહ્યું હોય તે વખત જોતિષમાં રચુલ માને કરાંને હાય આવે કે ન આવે વળી જગતની સંસ્કૃત વસ્તુઓમાં અસંસ્કૃત વસ્તુ મળી જાય અથવા તેને શુદ્ધાદીકનો રૂપ શંકાયતો તેવસ્તુ અપવિત્ર થાય તેથી તે અપવિત્ર વસ્તુનો ભાગ દેવતા ગ્રહણ કરે નહીં તેથી તે જગત કરનારને ફળ પ્રાપ્ત થાય નહીં. તેમ વળી જગત કરનાર તથા કરાવનાર પણ શુદ્ધ જોઈએ તેમાં વળી જગત કરાવનાર કીયા શુદ્ધ કરાવનાર ન જાણતો હોય અને મંત્રનો ઉચ્ચાર શુધ

કરી ન જાણતો હોય તો પણ જગનનું કૃણ નિશ્કૃણ જાય. આવી ધણી અડચણોથી જગનપરીપૂર્ણ થતો નથી એટલા સારૂ શ્રી હરીનું નામ ઉચ્ચાર કરેછે. તે ઉચ્ચારથી જગન સંપૂર્ણ થાયછે કેમકે હરીનું નામ નિરદોષછે. માટે આ શ્લોકમાં કહ્યું કે મંત્ર તંત્ર તથા દોષ કાળ તથા પુણ્યની વસ્તુઓ એ સરવે દોષ સહિતછે તે સરવેને નિરદોષ કરનાર એક તમારું નામછે એરીતે કહ્યું. માટે એવું જ શ્રી હરીનું કૃણ રૂપ નામ મંત્ર તે મંત્રનો ઉચ્ચાર ન કરવો એવું જ લોકોનું બોલવું છે તે વેદ શાસ્ત્રથી ઉલટું અને દોષ ભરેલુંછે. તે નિરદોષ મંત્રનો ઉપદેશ અસંપ્રદાયછે, વળી આચરણમાં સુગમ અને નિરદોષ છે અને સરવથી ઉત્તમ કૃણને આપનારો પણ આ ધરમછે માટે સરવ માણસોએ અસુર લોક અને અન્યમારગી લોકો ના બાલવા ઉપર લક્ષ દીધા શિવાય વધઘટ ધરમને માનવો.

એ વિશે ગીતામાં ભગવાને અરજ્યુન પ્રત્યે કહ્યુંછે તે ૭ મા અધ્યાયનો ૨૩ મા શ્લોક ને ૮ મા અધ્યાયનો ૧૯ મા.

શ્લોક.

દેવાન્દેવજોયાંતિમમ્મહાક્તાયાંતિમામપિ ॥

આત્રહ્યભુવનાલોકાઃપુનરાવાર્તિનોર્જુન ॥

મામુપેત્યતુકૌતેયપુનર્જન્મનવિદ્યતે ॥

અર્થ—હે અરજ્યુન દેવતાના જે ભક્ત છે તે દેવતાઓને પા-
મેછે ને મારા ભક્ત મને પ્રાપ્ત થાયછે ॥ ૨૩ ॥ આ બ્રહ્માંડમાં બ્રહ્મ
લોક સુધી જીવ જોયો જાય તો પણ તે પાછો જન્મ મરણ પામે

(૬૫)

છે પણ હે અરબુદ ને જીવ મને પ્રાપ્ત થાય છે તે ફરી જન્મ પામતા નથી વળી ભાગવતમાં ૧૧ મા સ્કંધના ૫ મા અધ્યાયનો

શ્લોક.

ધોરેકલ્લિયુગેપ્રાપ્તેસર્વધર્મપિવર્જાતે ॥

નારાયણપરાસર્વેતેકૃતાર્થનશંશયઃ ॥

અર્થ—ધાર કળીયુગ પ્રાપ્ત થાયછે તે જીવ સરવ ધર્મ થકી વિવરજીત થશે તેમાં ને જીવ ભગવાનને શરણ થશે તે જીવ કૃતાર્થ થશે એમાં સંશય નથી.

હરિનાં જન્મ ચરિત્ર ગાવા વિશે. (૩૬)

કેટલાક લોકો કહે છે કે વલ્લભી મારગવાળા હરીના સણગાર રસનાં પદ ગાય છે તેથી મોટી આનીતી પેદા થાયછે પણ એમ ન સમજવું. હરીની જોડલી બીલાંછે તે હરીની પ્રાપ્ત કરાવનારી છે વળી ગીતાજીના ૮ મા અધ્યાયમાં ભગવાને કહ્યું છે કે

શ્લોક.

જન્મકર્મચમેદિવ્યંવંયોવેતિતત્ત્વતઃ ॥

ત્યક્તોદેહંપુનર્જન્મનૈતીમામેતિસોર્જુન ॥

અર્થ—મારા જન્મ ચરિત્ર સરવે અલૌકીકછે તેને ને સાર રૂપ કરીને જાણે છે અને ગાય છે તે પુરુષ દેહ છોડ્યા પછી પાછા જન્મ પામતા નથી, મનેજ તે પામે છે એ રીતે ભગવાને કહ્યું છે

(૬૬)

તે છતાં અસાની લોકો એમ કહે છે કે એ લીલા અનીતી પેદા કરનારી છે તેથી જોનો જોવા ભાવ તેવું તેને કૃણ થાય છે વળી એ વિશે ગરુડ પુરાણમાં કહ્યું છે કે

શ્લોક.

યાદ્રક્ષિતપ્રાતિતીસ્યાતતાદ્રકકર્મફલંનૃ

ણાં ॥ પરલોકેગતીસ્તાદ્રકસુચિસુત્રવિચારણા ॥૧॥

અર્થ—જોવા જીવનો વિશ્વાસ તેવું તે કર્મ કૃણ મળે છે અને પરલોકમાં પણ તે તેવું કૃણ પામેછે જેમ સુત્રમાં અક્ષર જે પ્રમાણે છે તે પ્રમાણે અર્થ પણ તેનો તેવોજ છે એરીતે જોવા ભાવ તેવું કૃણ પ્રાપ્ત થાય છે એ માટે હરીનાં લીલા જોવા ભાવથી ગાય તેવું કૃણ તેને મળે છે તથા ઉપવાસના વાદ.

પરબ્રહ્મથી શિવની ઉત્પત્તિ છે તે વિશે

પ્રમાણ વેદની સૂતિ.

શ્લોક.

एकएवंनारायणसीन्नोब्रह्मानेशानःनेमेद्यावा

पृथिवीनारायणात्ब्रह्माजायतेनारायणात्सू

द्रोजायतेनारायणात्प्रजापतिःप्रजायते ॥

અર્થ—પ્રથમ આદી કાળને વિશે એકજ નારાયણ હતા તે

(૬૭)

વખત બ્રહ્મા અને શિવ પણ નહોતા પૃથ્વી અંતરિક્ષ નહોતુ બીજા કાળ વિશે નારાયણ સ્વરૂપથી થકી બ્રહ્મા ઉત્પન્ન થયા છે. તથા નારાયણ સ્વરૂપ થકી રૂદ્ર (માહાદેવજી) ઉત્પન્ન થયા છે, અને પ્રજાપતિનો મરિચ્યાદિ પણ નારાયણથી ઉત્પન્ન થયા છે. વળી બારતના અશ્વમેધ પરવતમાં ભગવાને પાંડવ પ્રત્યે કહ્યું છે તે

શ્લોક.

રૂદ્રઃસમાશ્રિતાદેવારૂદ્રોબ્રહ્માણમાંશ્રિત

બ્રહ્મમામાશ્રિતોનેત્યંનાહંકશ્ચિદુપાશ્ર

યેત્ ॥૧॥ મમાશ્રયોસ્તુનકાશ્વિતસર્વે

પામાશ્રયોદ્યયં ॥ રૂદ્રંરહસ્યંકૌતેયપ્રોક્ત

વાનહમવ્યય ॥ ૨ ॥

અર્થ—સર્વ દેવ રૂદ્રના આશ્રિતછે ને રૂદ્ર બ્રહ્માના આશ્રિતછે. ને બ્રહ્માને નિત્ય મારો આશ્રયછે. હું કોઈનો આશ્રિત નથી, સર્વ દેવતા અને પ્રાણી માત્રને મારો આશ્રયછે એ તને મેં ગુપ્ત તત્ત્વ કહ્યું. આ પરથી સર્વ દેવતા દેવ ભગવાન છે

વળી કળયુગમાં જે રાત્રી પુરૂષ કહેવાય છે તેજ વિશેષ કરીને મુરખ હોય છે. કેમકે આ યુગમાં તમો ગુણને મુખ્યતાછે. તેથી તમે ગુણ પ્રેરીત જે શાસ્ત્ર તેની પ્રવર્તિ વિશેષ છે. તે વિશેષ પદમ પુરાણના ઉત્તર ખંડમાં કહ્યું છે કેદૈત્યો બ્યારે વેદ માર્ગમાં

(૫૯)

પ્રવર્તે થાય ત્યારે દેવતાઓથી વિશ્વ સાધણ કરવા લાગ્યા. અને
વરદાન પામીને દેવતાઓને દુઃખ દેવા લાગ્યા. એ પ્રમાણે દેવતા-
ઓને દુઃખ પામતા બાણીને શ્રી ભગવાન શ્રી માહાદેવજી તે કૈલા-
સમાં સિદ્ધવટ નિચે સમાધીમાં આજ્ઞા કરી તે.

શ્લોક.

ત્વંચરુદ્રમહાબાહોમોહનાર્થસુરદ્વિષા ॥

પાષંડાચરણંધર્મકુરુષ્વસુરસત્તમ ॥૧॥

તથાપાશુપતંશાસ્ત્રંત્વમેવકુરુસત્તમ ॥

કંકાલશૈવપાષંડમાહાશૈવાદિભેદત ॥૨॥

અપલક્ષ્યમતંસમ્યક્વેદબ્રાહ્માદ્વિજાધમ ॥

ભસ્માસ્થિધારિણઃસર્વેભવિસ્યંતિનસંશય ॥

અર્થ—હે રુદ્ર, હે દેવતાઓમાં શ્રેષ્ઠ હે મોટા સમર્થ વાળા
તમે દૈત્યોને મોહ કરવાને વાસ્તે પાષંડ ધર્મનું આચરણ કરો. ॥
૧ ॥ પાશુપાત, કંકાળે, શૈવ, મહાશૈવ એ શાસ્ત્ર તમે કરો. ॥૨॥
એજ શાસ્ત્ર જે બ્રાહ્મણ રૂડે પ્રકારે જોશે. તે વેદથી વિરુદ્ધ આચ-
રણ કરશે. ભસ્મ, અશ્તિ (હાડકાં) ને ધારણ કરશે મારાથી વિ-
રુદ્ધ થશે એમાં સંસય નથી. ॥ ૩ ॥ વળી ભાગવત અનુચ્છ ૨૬-
ના બીજા અધ્યાયમાં સરવ રૂપી ભગવાદીક જે ભગવાનની ગુણવાત
છે તેમણે શ્રી માહાદેવજીને આપ દીધો તે શ્લોક ૨૬—૨૭—૨૮

(૬૯)

શ્લોક.

તસ્યૈવંદતઃશાપંશુત્વાદ્વિજકુલ્લાયવૈ ॥

ભૃગુઃપ્રત્યમૃજઙ્ગાપંત્રહ્મદંડંદુરત્યયં ॥૨૬॥

ભવવ્રતધરાયેચયેચતાનસમનુવ્રતાઃ ॥

પાપંડીનસ્તેભવંતુસચ્ચાસ્ત્રપરિપંથિન ॥૨૭॥

નષ્ટશૌચામૂઢાદિયોજટાભસ્મસ્થિધારિણઃ ॥

વિશંતુશિવાદેશ્યાયાંયત્રદૈવંસુરાસવત ॥૨૮॥

અર્થ—બ્રાહ્મણને દંડ દેવા કરી તેનું નિવારણ ન થાય એવા ભૃગુદીક પ્રત્યે શ્રી મહાદેવજીના ગણ નંદિશ્વરે આપ દીધો. તે બ્રહ્માણના કૃપાને આપ સાંભળીને શ્રી મહાદેવજી પ્રત્યે શ્રી ભૃગુદીકે આપ દીધો ॥૨૬॥ શીવનું વ્રત ધારણ કરનારા અને તેને અનુસરીને રહે છે તે પાપંડી થાઓ. સત્ય શાસ્ત્ર ને વેદ ગીતા અને ભાગવત તેનાથી વિમુખ થાઓ. ॥૨૭॥ મુઢં બુદ્ધિવાળા જટા, ભસ્મ, અગ્નિ ધારણ કરનારા, ક્રિયાચાર રહિત અને બધાં મુખ્ય કરીને મદિરા પાન છે એવા શીવ દીક્ષા વાળા થાઓ એ આપ સરવે બ્રાહ્મણો અને ભગુ શ્રીએ મળીને દીધો. તે વિશે ગીતાજીમાં ભગવાને અરજીન પ્રત્યે કહ્યું છે તે દસમા અધ્યાયનો ૨૪ મો શ્લોક તથા ભગવાને હિધવજીપ્રત્યે કહ્યું છે તે ભાગવત ૧૧ મા સ્કંધના ૧૯ મા અધ્યાયનો ૧૪ મો

(૭૦)

શ્લોક.

મહાર્પિણાંભૃગુરહં ॥ ર્દતિવાક્યાત્

અર્થ—મોટા રૂપીઓમાં ભૃગુ રૂપી છે તે મારે સ્વરૂપ છે તે માટે તેમનો આપ આપેલો વ્યર્થ ન લય એમ શાસ્ત્ર કહે છે તે માટે શિશુએ અગ્નિ પુરાણમાં મારાણ મોહમ ઉચ્ચાટણ, વશીકરણના અનેક મંત્ર, તંત્ર ઔષધ કહ્યા છે તથા ૫૬ તંત્ર કર્યા છે તે માર્ગમાં ઘણા બ્રાહ્મણ પુત્ર થયા. પોતે પણ સંક્રામ્ય થઈને શીવ માર્ગ પ્રગટ કર્યા છે. તે મારગનું એ શૈવી બ્રાહ્મણ આચરણ કરતા તેથી શાસ્ત્રમાં તેમને વિશ્વાસ નથી તે સરવે શાસ્ત્ર જુઠાં માને છે તે સારી મીતાક્ષરનાના ૮ મા અધીયાય પાશુપત તથા શૈવની અડવાયી લુગડાં સહિત સ્નાન કરવાનું લખ્યું છે તે.

શ્લોક.

શૈવાનાપશુપતાનસ્મૃસ્ત્વાલોકાયાંતિચ

નાસ્તિકાન્ ॥ વિકર્મસ્થાન્દ્વિજાનાશુદ્રા

નસવાસાજલમાવિશેત ॥

અર્થ—શૈવી, પાશુપત, શૈવડા જન મારગી, કરમ ન કરતો હોય એવા બ્રાહ્મણ, શુદ્ર (બીલ, પારશી ઇત્યાદિ) ને અડતાં વસ્ત્ર સહિત સ્નાન કરવું પડે એમ ધરમ શાસ્ત્રમાં કહેલું છે. તેથી એવા બ્રાહ્મણ કળીયુગમાં પ્રવૃત્ત થયા ને તે શક્તિ માર્ગમાં પ્રવર્ત થયા. ને મા-

(૭૧)

ર્ગમાં મદિરા પાન ન આવવાનું આવું કરે છે, માટે શ્રી ગીતાજીમાં ભગવાને અરજ્યુન પ્રત્યે કહ્યું છે તે ૧૭ માં અધ્યાયનો ૪ થો.

શ્લોક.

યજંતેસાત્વિકાદેવાનયક્ષરક્ષાસિરાજસા ॥

પ્રેતાનમૃતગણાન્શ્વાન્યેયજંતેતામસાજના ॥

અર્થ—સાત્વિક જે પ્રાણી છે તે સાત્વિક દેવ વિઠ્ઠનું નારાયણની ઉપાસના કરે છે. રાજસી પ્રાણી છે તે યક્ષ, રાક્ષસ એની ઉપાસના કરે છે, તામસી પ્રાણી જે છે તે મૃત, પ્રેત, ગણ અને બીજા બ્રહ્મ દેવની ઉપાસના કરે છે. વળી શ્રી ગીતાજીના સાતમા અધ્યાયના ૧૪ માં શ્લોકમાં ભગવાને અરજ્યુન પ્રત્યે કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

મમમાયાદુરત્યયા ॥

અર્થ—આ મારી માયા છે તે દુર્ઘટ એટલે જેનો પાર ન ખાય એવી છે. એ રીતે સર્વનું મુળ હરી છે, તેથી સર્વ દેવતાઓમાં પ્રભુનો અંશ છે તથાપિ શીવ, બ્રહ્મા વિગેરે દેવાથી મેક્ષ આપી શકાતો નથી તે વિશે પ્રથમ ૨૬૬ ભાગવતના બીજા અધ્યાયમાં ૨૩ માં શ્લોક વિશે કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

શ્રેયાસિતત્રલુસત્વતનોર્નુનાસ્યુઃ ॥ इति

અર્થ—શિવ બ્રહ્માથી મેક્ષ ન થાય, વિશ્ણુથીજ નિશ્ચે કરીને મેક્ષ છે.

(૭૨)

કોઈ પુરાણમાં પ્રભુ વિના અન્ય દેવતા દ્વારા પ્રભુને પામવાનો મોક્ષ કદો નથી. પણ બીજા અવતારાદિકને વિશે પણ સર્વ દેવતાઓએ પ્રભુનો આશ્રય લીધો છે એવું પ્રતિપાદન કર્યું છે તેને જ વાસ્તે દરમ સંક્રંધમાં ત્રણ દેવની પરિક્ષા કરી છે. એ રીતે સર્વ મોક્ષ આપનાર એક પ્રભુ શિવાય બીજા કોઈ નથી. આ રીતે બેઠ સીધ તથા પ્રતક્ષ પ્રમાણથી ફક્ત પ્રભુની જ ઉપાસના કરવાની કહી, બીજા દેવતાઓની ઉપાસનાથી લોકો ક રૂળ તથા દેવની મોક્ષ મળે એમ ગીતામાં બગવાને કહ્યું છે તેનો ૭ મા અધ્યાયનો ૨૩ મે.

શ્લોક.

દેવાન્દેવયજોયાંતિમદૂક્તાયાંતિમામપિ ॥

અર્થ—દેવતાઓને બળવાવાળા દેવતાઓને પામે છે ને મારા બંધન મને પામે છે. કદી અભેદ દ્રષ્ટી રાખીને બન્ને તે આક્ષરમાં લીન થાય, પરંતુ પુણ્ય પ્રત્યક્ષ પ્રાપ્તિ થાય નહીં. વળી આ કળશ્વ-ગમાં અભેદ દ્રષ્ટી થવી ઘણી કઠણ છે બીજા દેવતાના બળવા વાળા છે તેમની પ્રીતિ મારા બળન ઉપર ઓટતી નથી. એ વિશે ગીતામાં બગવાને કહ્યું છે તે ૭ મા અધ્યાયના ૨૧—૨૨—૨૩ મા

શ્લોક.

યોયોયાંયાંનનુંભક્તઃશ્રદ્ધયાચિંતુમિચ્છતિ ॥

તસ્યતદ્યાચઙ્ગાંશ્રદ્ધાતામેવવિદધામ્યહં ૨૧

સતયાશ્રુદ્રઆયુક્તસ્તસ્યારાધનમોહતે
 લભતેચતનઃકામાન્મયૈવવિહિતાન્હિતાન્ ॥
 અંતવંતુફલંનેપાંતદ્રુવેત્યત્પમેદ્યસાં ॥

દેવાન્દેવયજોયાંતિમદ્રુક્ત્યાયાતિમમાપિ ૨૨

અર્થ—હે અરજીન જે દેવતાના ભક્ત છે તે અદ્વાએ કરીને તેમનું પુજન કરેછે તે જીવની અચળ અદ્વા હું તેદેવને વિશે વધારું. ॥૨૧॥
 અને તે અદ્વાએ કરીને તેમનું પુજન કરેછે તેથી તેમને તે દેવતા દ્વારા તેમના હિતકારી એવી યોગ્ય કામના હુંજ આપું. ॥ ૨૨ ॥
 પરંતુ પરીણામ તે ફળનો નાશ થાયછે, એવા અથા બુદ્ધિ જીવ દે-
 વતાએને ભળેછે તેથી તે તેમને પામે છે ને મારા ભક્ત મને પામે
 છે ॥ ૨૩ ॥ વળી હરિત સ્મૃતિ વિશે કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

ગવાંત્યક્ત્વાવિમુઢાત્માગર્ધવિંવદંતેયથા ॥
 તથાહરિંપરિત્યજ્યયોન્યદેવમુપાસતે ॥

અર્થ—જેમ ગાયનો સાગ કરીને ગધેડીને નમિછે, તે રીતે હ-
 રીનો સાગ કરીને બીજા દેવની ઉપાસના કરવા વાળા જાણુવા
 વળી પાંડવ ગીતામાં કહ્યું છે તે.

(૭૪)

શ્લોક.

વાસુદેવં પરિત્યજ્યયોન્યદેવમુપાસતે ॥

તૃપિતા જાન્યહવીતીરેકુપંચનાતેદુર્મતિઃ ॥

અર્થ—જે ભગવાનનું સેવન મુકીને બીજા દેવને પુજે છે તે
જેમ ગંગાજળ વહેતું મુકીને કુવા ખોદાવી પાણી પાવાની ઈચ્છા કરે છે
તેવાછે. વળી સિદ્ધાંત વિશે બીજીસ અપરાધમાં લખ્યું છે તે.

શ્લોક.

કંઠલાવરણંચૈવપરનિંદાપરસ્તુતી ॥

અશ્લીઘ્રજાપણંચૈવઅધોવાયુવિમોક્ષણં ॥૧॥

શક્તૌગણોપચારશ્ચઅનિવોદિતમક્ષણં ॥૨॥

અર્થ—પ્રભુ સમુખ કાંચળી પહેરે, પરનિંદા, પરસ્તુતિ કરે
ભાષણ કરે, વાયુ છોડે ॥ ૧ ॥ શક્તિ, ગણપતીનું પુજન કરે તથા
ભગવાનને સમર્થા વગરનું ખાવ તેને પાપ લાગેછે, ॥૨॥ વળી
પુજનના મંત્રમાં કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

અન્યથાશરણંનાસ્તિત્વમેવશરણંમમ ॥

અર્થ—(દેવતાના ભક્ત દેવતાનું પુજન કરતી વખત) મને બી-

(૭૫)

જા કોઈનું શરણુ નથી. મારે તમારુંજ શરણુ છે. એ રીતે જુદા જુદા દેવની પુજા વિશે એ મંત્ર બોલે છે. તે બલિચારો ભક્તિ કરે છે, તેથી કોઈ દેવ તેને પ્રસન્ન થતા નથી. શાસ્ત્રમાં અનન્ય ભક્તિ યથેથી દેવતા કૃપા આપે છે એમ ભગવાને કહ્યું છે તે શ્રી ભાગવત ૯ મા સ્કંધના ૪ થા અધ્યાયનો ૫૮ મો.

સત્સ્ત્રિયઃસત્યર્તિયથા

અર્થ—જેમ પતીવ્રતા સ્ત્રી એક પતીને બળે છે તેમ કુર્વાસા ભક્ત મને બળે છે. વળી શ્રી ગીતાશ્રમાં ભગવાને કહ્યું છે તે અંગીઆરમા અધ્યાયનો ૫૪ મો.

શ્લોક.

મક્તયાત્વેનન્યાશક્યઅહમેવંવિધોર્જુન ॥

અર્થ—હું અરજ્યુન આ મારું સ્વરૂપ અનન્ય ભક્તિએ કરીને જાણ્યું જાય એવું છે. વળી પ્રલાહદ સંહિતામાં કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

અન્યાસક્તાયથારામાક્રીડતેસ્યપ્રતિપ્રતિ ॥

તથૈવભાવદેવેશોભક્તિનોનૈવગૃહ્યતે ॥

અર્થ—જેમ બલિચારણી સ્ત્રી બીજા વિશે આશક્ત છે તે પોતાના ધણી સાથે ક્રિડા કરે તે રીતે બીજા દેવને ભજવાવાળાનો

(૭૬)

ભાવ ભગવાન વિશે જાણવો. એ ભક્તિ ભગવાન વિશે જાણવો. એ ભક્તિ ભગવાન ગ્રહણ કરે નહીં વળી ધૃત પંચ રાત્રીમાં કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

યાવદ્દયાશ્રયસ્તાવદ્ભગવાનપિતંજનં ॥

વિલોકયેન્નદયયાહ્યનન્યભક્તવન્ત્સલ. ॥

અર્થ—જ્યાં સુધી જીવેને બીજા દેવતાઓનો આશ્રય છે ત્યાં સુધી ભગવાન તે જીવ ઉપર ક્રિયા કરતા નથી, આપ તો અહન્ય ભક્તિના પ્રતિપાળ છે. આ તથા ઇત્યાદિ વાક્યથી એવું સિદ્ધ થાય છે કે ભગવાન વિશે અનન્ય ભક્તિ વિના ભગવાનની પ્રાપ્તિ નહીં થાય, અને દેવતાઓની પ્રાપ્તિ પણ દેવતાઓને નહીં થાય. માટે બિચારી ભક્તિ છોડીને એક ભગવાનનીજ ભક્તિ કરવી એવું બધા શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. તે સમજ્યા વીગર બીજા દેવતા અનન્ય ભક્તિ કરતાં તે દેવતાની મોક્ષ મળે પણ ભગવાનની પ્રાપ્તિ થાય નહીં. માટે અન્ય દેવતાઓને ભજવ્યા કરતાં શ્રી ભગવાનનીજ ભક્તિ કરવામાં બહુજરૂર છે. માટે આપણે એક ભગવાન જ શ્રી કૃષ્ણ તેમને ભજવ્યા. "

વ્રત વિશ. (૩૮)

એકાદશી વિશે અવિશ્ય પુરાણમાં કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

અસ્પૃશ્યકાલેનુદશમીયદિદસ્યતે ॥

સાવિદ્નૈકાદશીતત્રપાપમૂઢમુપોષણં ॥

અર્થ—અરુણોદય સમયે એટલે ચાર ઘડી પાછળી રાત્રી હોય તે સમે દશમ હોય તો તે એકાદશી દશમી વિદ્વા કહીએ તે એકાદશી પાપનું મુળ છે માટે કરવી નહી. વળી ગરૂડ પુરાણમાં કહ્યું છે તે.

શ્લોક.

દશમીવેધસંયુક્તોયાદિસ્યાદરુણાદયઃ ॥

નૈવોપોઽયંવૈષ્ણવેનતર્દુનૈકાદશીવ્રતં ॥

અર્થ—જો અરુણોદય સમયે દશમનો વેદ આવે તો તે દીવસ અગ્નીઆરસનો ઉપવાસ વ્રતમ્મને ન કરવા, એ પ્રમાણે બહુ પુરાણમાં કહેલું છે, પણ ગ્રંથ વધી પડવાના સંજ્ઞાથી દાખલ થઈ શક્યા નથી. આ કળજુગમાં પદનો વેધ એટલે ૫૪ ઘડી ૫૬ પણ દશમ હોય ત્યાં સુધી બીજી દીવસ અગ્નીઆરસ કરવી અને ૫૫ ઘડી દશમ થઈ ત્યાર પછી અને તે ઉપરાંત જે હોય તે છપન ઘડી જાય છે. માટે ૫૬ ઘડી (પાછળ લખ્યા પ્રમાણે ૫૫ ઘડી અથવા તે ઉપરાંત) દશમી હોય તો તેને બીજી દીવસે અગ્નીઆરસ ન કરવી, અને શીવ ધરમવાળા પ્રાચીણ દશમી વીદ્વા એકાદશી કરે છે પણ તે એકાદશી કરવાથી વરતનું ફળ નાશ પામે છે માટે કોઈ માણસે દશમી વીદ્વા એકાદશી કરવી નહી હવે વિરતુ એ પાંચ નિયે લખેલાં વ્રત કરવાં. તે પદ્મોત્તર ખંડના દ્વારકા મહાત્મ સમાધિનો.

શ્લોક.

ગોવિદંપરમાનંદંમાધવંમધુસુદનં ॥

ત્યક્ત્વાનૈવવિજાનાતિપાતિવ્રત્યવ્રતસ્યચ ॥

ઠક્ષ્ણજન્માષ્ટમીરામનવમ્યંકાદશીવ્રતં ॥

વામનદ્વાદશીતદ્વનૃહરેસ્તુચતુર્દશી ॥૨॥

વિશ્ણુપંચકમિત્યેવંવ્રતંસર્વાધનાશનં ॥

નિત્યંનૈમિત્તિકંકામ્યંવિશ્ણુપંચકમેવાહિ ॥

નત્યાડ્યંસર્વથાપ્રાજ્ઞૈરનિત્યંસર્વથાવપુઃ ॥૪॥

અર્થ—ગોવિદ, પરમાનંદ, માધવ, મધુસુદન; એવા જે ભગવાન તેમનાં વૃત્ત ત્યાગ ન કરવાં. પતિવ્રતા સ્ત્રીના સરખું ભગવદ્ ભગતને એ વૃત્ત છે. ॥૧॥ ઠક્ષ્ણ જન્માષ્ટમીર રામનુમ, ૩ ઓવીશ એકાદશી મળી એક વૃત્ત, ૪ વામન દ્વાદશી, ૫ નૃસિંહ ચૌદસ ॥૨॥ એ પાંચ વ્રત વિશ્ણુ સંબંધીછે, તથા સરવ પાપ દુર કરવા વાળાંછે, માટે તે પાંચે વ્રત વૈશ્ણવે કરવાં તે શાચાય બીજાં વ્રત જેવાં કે શિવરાત્રી દેવીનાં નવરાત્ર, ગણપતી ઓય છતાંદી અન્ય દેવતાં વ્રતછે તે અનિત્ય છે. તથા નક્ષત્ર પ્રધાનમાં ઉદ્યાત તિથી મુકીને વ્રત કરે, તો તે વ્રત સકામછે, એવાં અનિત્ય વ્રત તથા સકામ

(૭૯)

વરત નિરકામ ભક્તને ન કરવાં. ॥ ૩ ॥ આ દેહ સરવથા અનિત્ય (નાશવાન, ક્ષણભંગુર) છે માટે વિવેકી પુરૂષે ઉપરનાં પાંચે વરત સમજવાં નહીં.

એ પાંચે વરતમાં એકાદશી વરત દશમી વિદ્યા ન કરવાનું કહ્યું છે. તે શિવાય આઠીના ચાર વરતમાં જન્માઘટમી સપ્તમી વિદ્યા ન કરવી, રામ નવમી ઘટમી વિદ્યા ન કરવી, અને વામનદ્વાદશી તથા નૃસિંહ ત્રાદશ ઉદ્યાત તિથીમાં કરવામાં કહ્યું છે તે વિશે સ્કંધ પુરાણા.

શ્લોક.

સ કલ્લાપિ સઙ્ગક્ષાપિ નવમી સંવૃતાપિ ચ ॥

જન્માઘટમી પુર્વવિદ્વાન કર્તવ્યા કદાચ ન ॥૧॥

પલ્લવેધો પી વિપ્રેન્દ્ર સપ્તમ્યાચાઘટમી ત્યજત્ ॥

સુરાયાં ત્રિંદુના સ્પૃષ્ટંગંગાં મઃ કલ્પશયથા ॥૨॥

અર્થ—જે દીવસ સંપૂર્ણ અને રોહીણી નક્ષત્ર સહીત ઘટમી હોય અને વળી તેમાં નવમી મળેલી હોય, તેવી જન્માઘટમી પુરવ વિદ્યા એટલે ઉદ્યાત વખત પણ માત્ર પાણું સપ્તમી મળી હોય તો તે દહાડે જન્માઘટમી ધરા ના કરવું. બીજે દીવસ ઉદ્યાત ઘટમી છે ને તે ઉપરાંત આખો દીવસ નવમી છે તો તે નવમીમાં જન્માઘટમી વરત કરવું ॥૧॥ હે બ્રાહ્મણ જે દીવસ સુર્યોદય સમે ૧ પણ સપ્તમી હોય તો તે દીવસ જન્માઘટમી વરતનો ત્યાગ કરવો, જેમ મ-

દિરા (૬૩)નું એક ટીપુ ગંગાજળના ઘડામાં પડે તો તે ઘડો અપ-
વિત્ર થાય તેમ એ વરત અપવિત્ર જાણવું તેમજ રામ નવમીમાં
પણ માત્ર અષ્ટમી આયે તો બીજો દીવસે દશમમાં વરત કરવું. પણ
અષ્ટમી વિકા વરત ન કરવું વામન દ્વાદશ ઉદ્યાત કરવી. એકા-
દશી વિકા કરે તો દોષ લાગેછે, તેમજ નૃસિંહ ચતુર્દશીમાં તેર-
શનો વેદ આયે તો તે દીવસ વરત ન કરવું. એ રીતે ચાર જાવંતી
કરવી જોઈએ. તેને શરી ઉલટી રીતે કહે છે, અને તે વિશે અનેક
વાદ કરે છે, તેથી સરવેનો પાખંડ વિશે પ્રયત્ન છે.

શ્રીકૃષ્ણનું માહાત્મ્ય અધિક છે. (૩૯)

શ્રી કરણ પુરણ ભગવાનજી એવું પ્રથમ સિધ કર્યુંછે વળી શ્રી
ભાગવતના છઠ્ઠા સ્કંધના અધ્યાયનો ૬ મો તથા ૧૭ મો.

શ્લોક.

સ્તેનઃસુરાયોમિત્રધૃગ્બ્રાહ્મહાગુસ્તનત્પંગ

સ્ત્રીરાજાપિતૃગોહંતાયેચપાતકીનોપરે ॥

સર્વેષામાપ્યઘવનામીદમેવસુનિરુકનંનામ

વ્યાહરણંવૈષ્ણોર્યતસ્તાદ્વિપયામતિ. ॥૧॥

અજ્ઞાનાદથવાજ્ઞામાદુત્તમશ્લોકનામયત્ ॥

સંકીર્તિતમધંપુસાંદહેદેધોયથાનઙ્ઠ ॥૧૭॥

અર્થ—સુવર્ણાદિકની ચોરી કરી હોય, મદિરાપાન કર્યું હોય, મિત્રનો ઘાટ કર્યો હોય, ખસ્ટ હતા કરી હોય; ગુરના સ્ત્રી સાથે વિષય સંગ કર્યો હોય, સ્ત્રી હત્યા કરી હોય, રાગને માર્યો હોય, પીતાને માર્યો હોય, ગૌહત્યા કરી હોય એ આદિ લઘુને બીજાં પાપ કર્યો હોય, એવા સર્વ પાપને શુદ્ધ કરવાનો ઉપાય ભગવાન જે શ્રી કૃષ્ણ તેમના નામનું ઉચ્ચાર તથા શ્રી કૃષ્ણ વિશે ભતિ એજ અષ્ટ પ્રાપ્તિત છે. ॥ ૯ ॥ અજ્ઞાનથી એટલે ભગવાનનું ધરૂપ જાણ્યા વિના અથવા જ્ઞાનથી જો ભગવાનનું નામ સ્મરણ કરે તો તેના સર્વ પાપ દૂર કરે જેમ વૃદ્ધિ પામેલા અગ્નિપર જાણે અજાણે હાય પડે તોપણ જાણે છે તેમ ॥ ૧૭ ॥ વળી શ્રી ભાગવત ૨ જ સ્કંધના ૧ લા અધ્યાયનો ૧૩ મો.

શ્લોક.

खड्वांगोनामराजर्षिर्जात्येयत्तामिहायुव ॥

महूर्तात्सर्वमुत्सुङ्ग्यगतवानभयंदरि ॥

અર્થ—સુર્ય વંશમાં રૂપિ ધર્મ પાળનારો એવો અડવાંગ રાજા તે પોતાના આયુષની અવધી જાણી શિ અલ્પ કાળમાં એટલે એક મહુર્ત (૨ ઘડો)માં સર્વ સંસાર રાગ્યાસન આદિને ત્યાગ કરીને અજ્ઞાનના આપનાર એવા જે ભગવાન તેમના ધરૂપને જાણીને તેમને પામી ગયો. વળી વેશ્યા પોપટને બહાવતી હતી તેણે પોપટને બહાવવા વિશે ભગવાનનું નામ બીધું એટલામાં તે કૃતાર્થ થઇ એ

વાત પણ સધળે પ્રસિદ્ધ છે. એ રીતે પ્રભુનું મહાત્મ સર્વતા કરતાં અધિક છે. વળી કાયા માયા, જીવ, દેવ, દેહ, ઇન્દ્રિ તથા સર્વતા ક્રતા છે, સર્વની દેહતા આલવાળા છે, કર્મ ફળના દાતા છે અષ્ટફળ સિધિ મુક્તીના આપવાવાળા પોતેજ છે. કેવો પણ અધર્મિ પ્રાણી પોતાની શરણે આવે તેનાં પાપ સરવે દુર કરે છે. વગર સાધને ઉદ્ધાર કરે છે જેમ વ્રજનાં પશુ, પક્ષી, વૃક્ષ ગોપ, ગોપી એ સરવનો વગર સાધને ઉદ્ધાર કર્યા. એવા નિઃશાધન જીવના ઉદ્ધાર કરતા શ્રી કૃષ્ણ છે. બીજા અવતાર જેટલા છે તેટલા મર્યાદામાં અજાવવાવાળા છે તે જેટલું સાધન તેટલું ફળ આપે છે પણ શ્રી કૃષ્ણ તો સ્વતંત્ર કર્તા છે એ ઉપરાંત કોઈ બીજો પરબ્રહ્મ નથી એવું પેદશાસ્ત્ર સરવે કહે છે માટે એમનીજ ભક્તિ કરવાની કહી છે.

સર્વથી પ્રભુમાં અધિક આનંદ છે. (૪૦)

શ્રી ભગવતના ૧૦ મા રકુંધના ૮૯ મા અધ્યાયના ૧૯ મા શ્લોકમાં સુકદેવજી પરીક્ષતને કહે છે,

શ્લોક.

સરસ્યત્યાસ્તટેરાજનઋષઃસત્રમાસતે ॥

વિત્તકઃસમભૂત્તેપાત્રિસ્વધીશેષુકોમહાન્ ॥

અર્થ—હે રાજા એકસમે સરસ્વતીના તટ વિશે સરવે રૂપી એકલા તથા હતા ત્યાં ચિયાર કરોડો કે પેદશાસ્ત્ર અવલોકન કરતાં ત્રણ દેવ મોટા કહ્યા છે. પરંતુ એ ત્રણમાં મોટો કોણ છે તે વિશે આશંકા

યાય છે ॥ ૧ ॥ બધા રૂપીઓને તે જાણવાની ઇચ્છાને લીધે અ-
હ્વાના માનશી પુત્ર સર્વ રૂઢીમાં મોટા અને ભગવદ્ અંતઃ એવાશ્વ-
ગુ રૂપીને પરિક્ષા કરવા મોકલ્યા તે ભ્રગુ રૂપી પ્રથમ પરિક્ષા કરવા
સાડે અહ્વાની સભામાં ગયા, ત્યાં જઈ તેમને નમસ્કાર કે સ્તુતી ક-
ર્યા વગર પરિક્ષા જ્ઞેવાને ઉભા રહ્યા. અહ્વાજી રજી ગુણી છે. તે-
મને એટલામાં ક્રોધ ચઢ્યો ને ભ્રગુ રૂપીને આપ દેવાની તર્કયારી
કરી તે જોઈને એ રૂપી ત્યાંથી નીકળી કૈલાસમાં શીવજી પાસે ગ-
યા તેમને જોઈને શીવજી પોતાના ભાઈ જાણીને હર્ષ કરીને આસ-
ન પરથી ઉઠીને મળવા સાડે સામા આવ્યા અને આલિંગન કર-
વાની ઇચ્છા કરી તે આલિંગનની ઇચ્છા ન રાખતાં ભ્રગુ રૂપીએ
તેમને કહ્યું કે તમે કુમારજી ચાલો છો વાસ્તે મને અડચણ નહી તે
સાંભળતાં માત્રમાં શીવજી તમો ગુણી છે માટે તેમને ક્રોધ ચઢ્યો,
અને ત્રિશુળ લઈને એ રૂપીનું શોષ છેદવાની તર્કયારી કરી, ને નેત્ર
લાજ કર્યાં તે જોઈને ત્યાંથી નીકળીને એ રૂપી જોડેકાણે જનાર-
દન જો શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન ધીરાજી છે તે વૈદ્યુકમાં ગયા ત્યાં ભગવા-
ન-શ્રીલક્ષ્મીજીતા ઓળામાં પોદલા હતા તે જોઈ ભ્રગુ રૂપીએ ક્રોધ
કરીને ભગવાનના -હૃદયમાં લાત મારી તે થકી સદ જો ભક્ત તેમ-
ને ગતી આપનાર એવા ભગવાન સત્ય ગુણી છે તેમણે શ્રી લક્ષ્-
મીજી સહિત ઉઠીને એ રૂપીને નમસ્કાર કર્યો ને એ રૂપીનો અપરા-
ધ ન જાણાવતાં ઉલટો પોતાનો દોષ જાણાવી રૂપીના વખાણ કરી-
ને કહ્યું કે હે રૂપીઓમાં અષ્ટ આ મારો આસન વિશે એક ક્ષણ-
ભર ખેસો. ને તમને આવ્યા જાણ્યા નહોતા માટે હે પ્રભુ ક્ષમા

કરો. માંહે -હૃદય ઘણું કઠોર છે ને આપના ચરણ કોમળ તેથી ત-
મને કુખ થયું હશે, એમ મી મુખથી કહી પોતે બ્રહ્મચીના ચરણ
મી હસ્તકમા લઈ આંપવા લાગ્યા.

આ ઉપરથી એ સિધ થયું ને દેવતા ભગવાનની વિભૂતી છે.
પરંતુ ગુણ પ્રધાન છે. માયાના ત્રણ ગુણ યુક્ત અંતઃકરણ છે એ
દેવાને મોહ, શોક કુખ એ સરવે પ્રાકૃતિના વશથી થાય છે. ને
અક્ષર બ્રહ્મ છે તેનો આનંદ તો વેદમાં પણ ગણેલો છે તે વિશેષ પ-
દની તેતરીય શૃતીમાં કહ્યું છે તે.

શ્રુતી.

શતધૃન્યંતામુક્તિગાઉત્તરોસર્વેર્ગુણૈઃ

શતગુણામોદંતા ॥ ઇતિ.

અર્થ—આ શૃતિમાં કહ્યું ને બ્રહ્મા પર્યંત મુક્તિએ જનાર છે
તે સરવે ગુણે કરીને યુક્ત છે ને ઉતરોત્તર સો સો આનંદવાળા છે.
આ રીતે શિવ બ્રહ્મા સરવનું મુખ ગણ્યું છે ને તે કરતાં સો ઘણું
મુખ અક્ષર બ્રહ્મામાં છે. જાનીતી મુક્તિ અક્ષર બ્રહ્મામાં થાય છે ને
ભગવાન છે તેનો અક્ષર બ્રહ્મથી પણ પર છે.

શાસ્ત્ર માનવા વિશે. (૪૧)

ગીતાશ્રુતિ બાંજી અધ્યાયના ૪૬ માં શ્લોકમાં ભગવાને અ-
રણ્યનને કહ્યું છે કે હે અહણ્યુત વેદનાં કૃષ્ણ છે તે ત્રણ ગુણને
આપનારાં છે માટે તે કૃષ્ણની તું ઇચ્છા રાખીશ નહીં, તુનો એક

નિરગુણ કૃષ્ણની ધૃત્તિ રાખી ને નિરગુણ થા અને નિરગુણ થવાનો ઉપાય ભગવાને ગીતાના તેરમા અધ્યાયમાં અરજ્યુન પ્રત્યે કહ્યું છે કે અન્ય ભક્તીથી જે પુરુષ મારું શેવન કરેછે તે જીવ નિરગુણ થાયછે, ને અલ્પ રૂપ થઈને મને પામેછે, એ રીતે નિરગુણ થવાનો ઉપાય પોતાનું શેવન બતાવ્યું અને એ વગર બીજા વેદના કર્મને શાસ્ત્રીક, રાજસને તામસ ગુણ સહીત બતાવ્યાં એ રીતે વેદના ચાર પ્રકારના ભેદ બતાવેલા છે, અને વેદનો અર્થ પુરાણ તથા સ્મૃતિઓમાં છે માટે વેદ સ્મૃતિઓ અને પુરાણ સર્વે ચાર ચાર પ્રકારનાં છે તે વાત પદમ પુરાણના ઉત્તર અંડના સોવીસમા અધ્યાયમાં શિવજીએ પારવતીને કહ્યું છે કે મછ પુરાણ, કુર્ન પુરાણ, લીંગ પુરાણ, શિવ પુરાણ, સ્કાંદ પુરાણ અને અગ્ની પુરાણ એ છ પુરાણ તામસ ગુણનાં બંધાયેલાં.

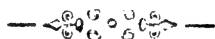
વિશ્નુ પુરાણ, નારદ પુરાણ, ભાગવત પુરાણ, ગણેશ પુરાણ, પદમ પુરાણ, અને વરાહ પુરાણ એ છ પુરાણ સાત્વીક ગુણનાં વર્ણનનાં સમજવાં.

• માર્કંડેય પુરાણ, અલ્હાંડ પુરાણ, અલ્પ વૈવરત પુરાણ, ભવિષ્ય પુરાણ, વામન પુરાણ, અને અલ્પ પુરાણ એ છ પુરાણ રાજસ ગુણનાં બંધાયેલાં અને સ્મૃતીઓના કહેનાર રૂપીઓ પણ પણ ગુણ સહિત છે હવે એ પુરાણોથી કૃષ્ણ પ્રાપ્તિ કહે છે.

સાત્વિક પુરાણોમાં જે સાધન કહેલાં છે તે સાધનથી જીવને મોક્ષ થાય છે. એ સાત્વિક પુરાણોની મદદે નિરગુણ સાધન ભગવાને કહેલું છે. માટે નિરગુણને અહિંયાં ગુરુ ગણાયેલું નથી

અને રાજશી ગુણના પુરાણોથી જીવને સ્વર્ગીદિક સ્થાનો પ્રાપ્તિ થાય છે. અને (૪) પુરાણ જે તામશી છે તેના સાધનથી જીવને પાતાલાદિક નિચેના લોકની પ્રાપ્તિ થાય છે. તે લોક અધરમ કરે તો તેઓને નરકની પ્રાપ્તિ થાય છે. એ રીતે અરાડ પુરાણ તથા સ્મૃતિઓનું કૃણ કહ્યું છે, માટે એક એક પુરાણના વચનમાં ત્રણ ત્રણ ગુણના સાધનનું વર્ણન કરેલું છે માટે એક એક પુરાણના વચનમાં ત્રણ ત્રણ ભેદ છે. જેમ શિવ પુરાણ તામશી છે તેમાં પણ ભગવાનની અધિકતા કહેલી છે માટે તેમાં પણ સાત્વીક સાધન છે. પણ તામસ ગુણના સાધન વિશેષ કહેલાં છે. માટે તે પુરાણ તામસ ગુણનું કહેવાય છે તેમ ભાગવત સાત્ત્વિક ગુણનું કહ્યું છે, પણ તેમાં ત્રણ ગુણના સાધનનું વર્ણન કરેલું છે પણ વિશેષ તેમ ભગવાનની ભક્તિ કહી છે માટે એ પુરાણ સાત્ત્વિક કહેવાય છે તે સમાધી ભાષામાં સાત્ત્વિક સાધનનું વર્ણન કહેલું છે માટે સમાધી ભાષાને વિશેષતા કહી છે. ભગવાનના ભંડારમાં સરવે વસ્તુ છે તેમાં જે વસ્તુનું જેને ખપ હોય તે લે તેમ શાસ્ત્ર સરવે તરેહના ભંડારનું કૃણ છે. જેના મરજી જે સ્થાનમાં જવાની હોય તેણે તે સ્થાનમાં જવાનું સાધન પકડી લેવું. સરવે જીવની સરવે ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા સાર ભગવાને શાસ્ત્ર ચાર પ્રકારનું રચ્યું છે. તેથી શાસ્ત્રમાં જેટલાં વચન છે તે ખરાં છે. પણ તે સરવે વચન જુદા જુદા મારગનું કૃણ પામવા સાર કહેલાં છે. પાંચ આચાર્યોમાં સઠાચાર્યજીએ કૈલાશમાં જવાનો રસ્તો પકડ્યો છે. અને રામાનુંજ તથા માધવાચાર્ય તથા નીળાર-કાચાર્ય શ્રી રામચંદ્રજી તથા નરસિંહજી તથા નારાયણ એ હરીના

અંશાયતારની ઉપાસના પોતાના સંપ્રદાયમાં ચલવેલી છે, તેથી તેણે વિશ્નુના વૈકુંઠમાં જવાનો મારગ પકડેલો છે. ને શ્રી વલભા-
ચાર્ય પુરણ બ્રહ્મની શેવન ભજવાનો નિરગુણ મારગ પાડેલો છે.
માટે એ સરવના ગ્રંથ ગુદા ગુદા છે.

પાખંડીના સ્વરૂપ વિશે. (૪૨)

શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે જે કળગુગમાં પાખંડી માર્ગ ઘણા ચાલશે.
તથા પાખંડીનું સ્વરૂપ પણ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. પાખંડી લોકોનું સ્વ-
રૂપ ભાગવતના દ્વાદશ સ્કંધના ત્રીજા અધ્યાયના ૪૩ મા શ્લોકમાં
કહ્યું છે કે હે રાજા પરિક્ષિત કળગુગમાં જગતના ગુરુ અને ત્રણ
લોકોના નાથ ભગવાન તેના ચરણારવિન્દનો નમન કરશે નહીં. ભગ-
વાનનું શેવન પણ લોકો કરશે નહીં. કારણ કે તેનું મન પાખંડે ક-
ર્મની હરીની શેવાથી દુર થશે. અને બીજા સાધન તેને કરવાનું
સુજ પડશે. એ રીતે પાખંડી લોક હરીના શેવનની નિંદા કરશે, ને
હરીના શેવનને મૂર્તિ પુજન કરીને માનશે અને કેવળ મુર્તિ પુજન
જાણનારને નરકની પ્રાપ્તિ કહીછે. વળી પાખંડી લોકોનું સ્વરૂપ
સ્કંધ પુરાણમાં કહ્યું છે કે ભગતી મારગ ચલાવનાર જે સંપ્રદાય
ગુરુ તેના વચન પ્રમાણે જે જીવ ક્રીયાએ કરીને તથા મને કરીને
તથા વાણીએ કરીને એક શ્રી કૃષ્ણને શેવે છે તે જીવને ભગવાનના
ભક્ત જાણવા. કળગુગના જીવ ના સમજવા. વળી કહ્યું છે કે જે
જીવ હરીના આશરો કરતા નથી તે જીવને કળગુગના તથા પાખં-
ડી જાણવા. એ રીતે સ્કંધ પુરાણમાં કહ્યું છે વળી પદમ પુરાણમાં

એજ રીતે કહ્યું છે કે જે જીવ વિષય ભક્તના દેશી છે તે જે જીવ ભક્તિ માર્ગના આશરો કરતા નથી તે ભગવાનની ભક્તિ મુકીને બીજા સાધનને ઉત્તમ માને છે એવા પાખંડ સહીત તે જીવ છે તેને શાસ્ત્રમાં પાખંડી કહેવા છે એ રીતે પારાશર સ્મૃતિમાં કહેલું છે, કે જે બ્રાહ્મણ ભગવાનનો ભક્ત નથી અને ભક્તિ વગર બીજા સર્વ ધર્મ કરીને સહિત છે તોપણ તેને પાખંડી જાણવો તેની પાસે આધારિક કથું પણ કર્મ કરાવવું નહીં એ રીતે વિષય પુરાણમાં કહ્યું છે. કે અભક્તનું પંડીતપણું સર્વ શાસ્ત્ર સહિત છે તોપણ તેનાં વચન સાંભળવાં તથા વાંચવાં નહીં કારણ કે જેવું કૃતરાના છાણમાં પવિત્ર અન્ન પડેલું હોય છે તે અન્ન જેમ અપવિત્ર છે તે લેવા યોગ નથી તેમ તે અભક્તનાં વચન લેવા લાયક નથી. વળી વશીષ્ઠ સ્મૃતિમાં કહ્યું છે કે ભગવાનના શેવનનું ઉદ્દેશ જેમાં નથી એવાં જે કર્મ કરે છે તે પુરૂષને પાખંડી જાણવો. અને સર્વ વેદનાં કર્મ કરાવવાને તેને અંગેગ્ય જાણવો. વેદમાં તથા સ્મૃતિઓમાં જે ધર્મ આચરણ કરવાનું કહ્યું છે તે ધર્મ જે આચરણ કરતો નથી તેને કર્મ રહિત જાણવો. અને અંગેગ્ય જાણવો. જે વેદના અર્થને ખોટા કરીને જાણે છે અને ધર્મ તથા અધર્મનો જે પુરૂષ વિવેક જાણતો નથી અને પરલોકમાં શી ગતી થશે એ વિચાર જે પુરૂષ જાણતો નથી તેને નાસ્તિક જાણવો. એ રીતે પુરાણોમાં, સ્મૃતિઓમાં અને વેદમાં ઠામ ઠામ અભક્તને પાખંડી કહેલા છે. અને વેદના કર્મ કરવામાં અંગેગ્ય તથા તેમની વાણી અપવિત્ર કહેલી છે, તેનું કારણ એ છે જે સરવ જીવ ભગવાનથી વેદા થયેલા

છે તેથી ભગવાન સરવ જીવના પીતાછે. અને વરશાં વસંતાદિક રતુએ કરીને સરવ અનને નિપાતવીને આ જીવનું પાલણુ કરેછે માટે તે રવામીછે, વળી દેહની માટે અઠાવીશ તત્વ રૂપે કરીને ભગવાન અંશે કરીને રહેલા છે તેથી આ દેહ હાલી ચાલી શકેછે ને સરવ કામ કરવાનું જ્ઞાન ભગવાન આપેછે. માટે સરવ જીવના ઉપકાર કરતા ભગવાનછે, તેથી ભગવાન પીતાછે અને જીવ પુત્ર છે માટે પાપની સાકરી કરવી એજ પુત્રનો ધર્મછે માટે ભગવાનની શેવા હમેશાં કરવી. વળી જે શાસ્ત્રમાં કહ્યુંછે તે ખરી વાત છે એવું માહા પ્રભુજીએ પણ કહેલુંછે. આપણી નજરે પણ આપેછે. ભગવાનને માનતા નથી એવા પાપાંડી ઘણાછે તથા ભગવાનનાં ભક્ત થોડાછે ને વળી હિંદુઓ અસુરના ધર્મનું આચરણ કરેછે તે કેવી વાત છે પરમેશ્વરની મરજી આ ધર્મથી આચરણ કરાવવાની છે માટે તેણે આ હિંદુમાં જન્મ આપ્યો છે તેથી બીજા ધર્મનું આચરણ કરવું નહીં વળી ગીતાજીમાં કહેલું છે કે પર ધરમ છે તે ભવને આપનારૂં છે માટે તે પર ધર્મ આચરણ કરવાથી તે જીવને કહી સુખ નહીં થાય માટે એક શ્રી કૃષ્ણ તેમનાં જ સેવા કરવી.

કળિયુગના સ્વરૂપ વિશે. (૪૩)

પ્રભુવૈવરત પુરાણમાં કહ્યું છે કે જ્યાં જવનોં આકાર છે તેવા કળિયુગનોં આકારછે જવના પહેલા ભાગમાં અન્ન નથી વચેના ભાગમાં અંન છે અને છેલ્લે લાંબુ પુંછડું છે તે સુકું એવા કળિયુગછે. કળિયુગના દસ હજાર તાહાંસુધી જવ કહેવાય છે, તારે પછી બીજાં બધાં વરસ સુકા પુંછડાંમાં ગણાયછે, ને થોડો

અનનો ભાગ જવના પેહેલા ભાગમાં તથા છેડાના ભાગમાં છે અને અનનો ઘણો ભાગ જવના મધ્ય ભાગમાં છે અને પુંછડું તો કેવળ અન વગરનું છે કળજીગનાં પાંચ હજાર વરસ જાય ત્યાં સુધી જવનો મધ્ય ભાગ કહેવાય. તો પાંચ હજાર વરસમાં ધરમ તપ ભગવાનની ભક્તિમાં વધારો થશે. ને પાંચ હજાર વરસ પછી દસ હજાર વરસ સુધી ધીરે ધીરે ધરમ તથા ભગવાનની ભક્તીનો ઘટારો થશે કેમ ને દસ હજાર વરસ સુધી જવનો છેડો છે. દસ હજાર વરસ પછી ધરમ તથા ભગવાનની ભક્તિનો નાશ થશે. કેમ ને પછી કળીજીગનું સુકું પુંછડું છે એજ રીતે કળજીગનું સ્વરૂપ શાસ્ત્રમાં કહી ગયા છે. કળજીગના મધ્ય ભાગમાં સરવે આચાર્યો પ્રગટ થયા છે અને ભગવાનના અનુભવીક ભક્ત પણ એટલામાંજ થયા છે, કળજીગ ખેસતાં થયા નથી.

આચાર્યોનાં પ્રગટ વિશે (૪૪.)

ભાગવતના એકાદશ સ્કંધના પાંચમાં અધ્યાયમાં ચાર જીગના ધર્મના પ્રસંગમાં કહ્યું છે કે કળીજીગમાં મોટા પુરૂષ પ્રગટ થશે. તે સ્લોકનો અર્થ—નવ યોગેશ્વરે જનક રાજાને કહ્યું છે કે હે રાજા સતજીગ, ત્રેતાજીગ, દ્વાપરજીગ એ ત્રણે જીગની પ્રજા કળજીગમાં જન્મ લેવાની ઇચ્છા રાખે છે. કારણ કે કળજીગમાં નિશ્ચેકરીને ભગવાનના મોટા ભક્ત પ્રગટ થશે. તેના સંગથી બીજા ધણા જીવો ભગવાનની શરણ પામશે. તે મોટા પુરૂષો કયા દેશમાં પેદા થશે તે કહ્યું છે ને તે મોટા પુરૂષો માહારાજામાં તો કોઈ કોઈ પેદા થશે. પણ દેવીડમાં તો ઘણા થશે. અને ઘણું કરીને તે

ભગવાનના ભક્ત થશે. જેના અંતઃકરણ એક શ્રી ભગવાનની ભક્તિ ઉપરજ લાગશે. એ રીતે બ્રહ્મવૈવરત પુરાણમાં મુચવણી આપીછે ને ભાગવતમાં દેશની મુચવણી આપીછે, તેથી ભક્તી મારગી આચાર્યોનું જન્મ દ્રેવીડમાંજ થાય છે, અને તે આચાર્યો એ ભગવાનનો ભક્તી મારગ ચલાવેલા છે; માટે જગત પ્રસિદ્ધ ભક્તી મારગના ચલાવનાર એ ચાર આચાર્યોજ કહેવાયછે તેનાં નામ પદમ પુરાણમાં કહ્યાછે કે જ્યારે ભક્તી મારગી સૃષ્ટી ઘટવા માંડેછે. ત્યારે અંશ સહિત ભગવાન એવા જે વીશણું તે પોતે પોતાની આત્માને પ્રગટ કરેછે એટલે અવતાર ધારણ કરેછે. તેનો આશ્રય કરીને સર્વ જીવો પાછા ભગવાનના ભક્ત થાયછે કારણ કે જેમ ધાણી બેલ પોતાના હાંકનારના પ્રમાણે ચાલે છે તેમ સર્વ ભક્તી મારગી જીવો પાછા આચાર્યના કહ્યા પ્રમાણે ચાલવા માંડેછે. એજ રીતે ગીતાજીના બીજા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે હે અરજુન જ્યારે જ્યારે ધર્મનો નાશ થવા માંડે છે, અને અધર્મની વ્રધી થવા માંડેછે ત્યારે ત્યારે હું અવતાર ધારણ કરું છું વળી પદમ પુરાણમાં કહ્યુંછે કે ભક્તીમાર્ગ સંપ્રદાય વગરના જે જીવોછે તેને ભગવત મંત્ર સંપ્રદાયના ઉપદેશ વગર નિરૂદ્ધ થશે એટલાસારે કળજીગમાં ચાર સંપ્રદાયના આચાર્યો પ્રગટ થશે, એવું ધણા પુરાણોમાં કહ્યું છે.

સમરપણા વિશે. (૪૫)

સમરપણુ એટલે તુળશી લેવી એ ઘણું ઉત્તમ કામછે. સમર પણુ લીધા પછી જીવને ભગવાનની શેવા કરવાનો અધીકાર થાય છે, તથા જીવના સર્વ દોષની નીરવતી પણ થાય છે. સમરપણુને

બ્રહ્મ સંબંધ પણ કહે છે. બ્રહ્મ સંબંધ એટલે ભગવાનની સાથે જોડાવવું. કેટલાક લોક બ્રહ્મ સંબંધ લે છે અને પછી કહે છે કે હવે તો અમે આપ્તા થયા, હવે અમારે કાંઈ કરવાની જરૂર નથી. એમ કરીને માયામાંને માયામાં ભરમાય છે, તથા ભગવાનનું સેવન કરવાની ઇચ્છા રાખતા નથી. પણ એમ નથી સમજતા કે આપણે તુળશી લેતી વખત શું કણ્ઠ્ય કહ્યું છે. તુળશી લે છે તે વખત ગુરુજી તે માણસની પાસે કહેવરાવે છે કે હે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન આજથી મેં તન, મન, ધન, સ્ત્રી પુત્ર ઇત્યાદિ સરવ તમને અર્પણ કરીને તમારો દાસ થયો છું. આવી રીતે તે ભગવાનની સાથે કોણ કરાર કર્યો છતાં પાછો આતો મારી સ્ત્રી મારો પદ્મશ્રી એમ હમેશને વાસ્તે કર્યો કરે છે પણ ભગવાનના કામમાં તો એક પદ્મ સરખી વાપરતો નથી. તેથી શું ભગવાન તેના પર પ્રસન્ન થાય? જો પ્રમાણે કોણ કરાર કર્યો તે પ્રમાણે વરતે તો બેસક ભગવાન તેને પોતાનો અનુભવ જણાવે.

સમરપણા લીધાથી ધર્મ જરોજર સચવાય છે, તથા પવિત્ર પણું પણ જરોજર રહે છે. બ્રાહ્મણે તો સંન્યાસ અવસ્થા લેવું કારણ કે બીજા શુદ્ર આદિ જમવાને બેસે છે ત્યારે તે શુદ્રને પીરશીને પછી બ્રાહ્મણને પીરસે છે તથા ઝારીવતી પાણી પાછને બ્રાહ્મણને પાય છે, એ મોટો ધર્મ વિરોધ છે. શુદ્ર ગમે તેમ સમરપણુ લઈને સો-આઈ પાળે પણ બ્રાહ્મણની તોણ ના આવે કારણ કે લેહાની તરવારને પારસમાણી ધરીએ તો તે સોનાની બને ખરી પણ લાંબી ટુંકી થાય નહી તથા ધારમાં પણ ફેર પડે નહી. કેટલાક સમરપણી એકઠા થઈને લોકોની નિંદા તથા પારકી સ્ત્રીઓની ઉપર કુડી દ્રષ્ટી

કરેછે એ એક ઘણી દીલગીરીની વાત છે. સમરપણીએ તો કોઈથી કપટ તથા જીદ કદાપીએ બોલ્યું નહીં. તથા ક્ષમા સંતોષ તથા દુનીઆમાં સમ દ્રષ્ટીએ વરતવું એજ ઉત્તમ પક્ષ છે, તથા શ્રી હરીની શેવા તો શીરસાટિ પણ મુકવી નહીં.

પ્રભુની પ્રસન્નતા મેળવવાનો ઉપાય. (૪૬)

જેને ભગવાનને પ્રસન્ન કરવા હોય તેઓએ અવશ્ય કરીને નિચે પ્રમાણે વર્તવું.

આ મનુષ્ય અવતાર દેવને દુરલભ છે. તેણે મોંઘો દેહ ભગવાને આપણને આપ્યો છે તેથી તેને એજે ગમાવવો નહીં પણ ભગવત મારગે વાપરવો. નવધા ભક્તી તો સૌ સાધનની મણી છે પણ પ્રેમ લક્ષણા (જેવી ગોપીકાએ કરી) ભક્તિ તે સર્વોપરી કહેવાય છે. તેતો જ્યારે આપણા ગુરુ પ્રસન્ન થાય ત્યારેજ પમાયછે. તે ભક્તિનું લક્ષણ હું નિચે પ્રમાણે બતાવુંછું. હરત (હાથ) વડે શ્રી કૃષ્ણની શેવા કરવી; પગને ભગવાનના મંદીરમાં દરશન લેવાને દોડાવવા, નેચે નટવરનું રૂપ નીરખવું, કાનના ખાડા ભગવાનની કથા-મૃતે પૂરવા નાકવડે ભગવાનની પ્રસાદી (દુલ, ચાળા, તુળશી) મુઘવી, રસના (જીભ) એ ભગવાનના ગુણ ગાવા તથા નામ લેવું, ચોતમાં મુંદીર શામનું ચિંતન કરવું, તથા સર્વોગે પ્રભુને દંડ પ્રણામ કરવા, તથા આત્મ નિવેદન (પ્રેમ સંબંધ) કરીને ભગવાનના પરતન મન ધન વારી રાખીને દાસત્વ રાખવું.

ભગવદીને બંધુ સરખા જાણવા, સર્વ પ્રાણીપર દયા રાખવી, પરીપકારપર પ્રીત ઝાઝી રાખવી, કદાપી કોઈનું મન દુખાવવું નહીં, માન અપમાન હાની વૃદ્ધી સમ પ્રમાણીએ, જે નીપજે તે હરીની

ધરિયા ધારીએ; તથા અંતઃકરણ સ્વચ્છ રાખીને સાચુ બાલીએ. ભગવાન શીવાય બીજી કશી વસ્તુમાં મન ડોલાવીએ નહી, પારકુ સુખ દેખી મનમાં દુખ નવધરીએ; દીનતા રાખી પોતાનાં વખાણુ ન કરવાં, તથા કામ ક્રોધ, લોભ, મોહ મત્સર ઇત્યાદિ શત્રુનો નાશ કરવો. તથા પ્રભુની પ્રસાદી આત્મ પાનમાં લાવવી. માયામાં ઇંદ્રિયાને દોડાવવી નહી. એ રીતે ભગવાનની ભક્તિ જ્યારે કરીએ ત્યારે ભગવાન આપણાપર પ્રસન્ન થઈને ભવસાગરમાંથી થોડી વારમાં તારી લે માટે ઉપર પ્રમાણે શ્રી કૃષ્ણ ભક્તિ સદા કરવી.

અપરાધ ક્ષમા કરવા વિશે. (૪૭)

હે ગુરુ ગોપીજન વલ્લભ, પ્રાણજીવન, હું તમારા ચરણની સેવા કરવા ઇચ્છુ છું, હું કોટી કલ્પનો અપરાધી શરણ પડ્યો છું વારતે મને કૃપા કરીને તારણા.

હું કામી, ક્રોધી, લોભી, ગરવિષ્ટ મત્સર ભરેલો, દુષ્ટ કુર્મતિ, દુઃસંગી, ચોર, મધુપાની, અત્સહત્યાગી, નિરેદય, ખળ પાંખડી, જુઠો, મોત્રદ્રોહી, કટુ બાપણુ કર્તા સાધુને પીડા કરી, દુરવ્યસની, તથા અવિદ્યાનો ભરેલો છું. મેં કદી સાધુને સંતોષ્યા નથી, સ્મરણ, પુજન, વંદન, દાસત્વ, તથા તમારા ચરણ કમળને વીણી કદી ચિત્ત નહી. પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિ તો સ્વપ્નામાંએ દીઠી નથી. પરોપકાર ક્ષેષ દીન કીર્તિ નથી તથા પરનિદા, પર પતનીમાં મન દીધુ છે. વર્ણ વ્રમતા ધર્મ મેં પાળ્યા નથી. હરી ભક્તને કદી મેં શીશ નામ્યું નથી. નીચની મેં ગુનાઓ કરેછે, અસમરપતિ વસ્તુઓનો ઉપયોગ કર્યો, માટે હે પ્રભુ મારા જેવો દુષ્ટ દુનિઆમાં પણ નથી. એ તારા તવા મેં નાના પ્રકારના તમારા દોષ કરેલાછે. જપ, તપ, તીરથ, સુદાન, વીવેક, સતસંગ, તથા જ્ઞાનમાં તો સમજતોજ

(૯૫)

નથી. જંગા આંદીકમાં નાહો નથી, તથા પુસ્કર, ગોકુળ, દ્વારકાં, વેંદ્રાવન, મીનાયજી. જંગનનાય, આદી એકે ક્ષેત્રની યાત્રા કરી નથી. નિયમ યોગ, શ્રદ્ધાભાજન કર્યાં નથી તથા પીતૃ આધ સારથાં નથી. પરદુષ્ટ દેખીને દીલમાં દાઝ્યો નથી એવા હું કંટક હરામી કમઘું, હે પ્રભુ તારી શેવતો કદીએ પણ કીધી નથી એવી રીતે મેં અપરાધ ઘણાજ કરેલાછે. મારા અપરાધનો છેડો નથી, જે પ્રભુ તારા ગુણનો છેડો હોય તો મારા અવગુણનો છેડો આવે. માટે હે દયાળ દયાતા સિંધુ કહણાનિધી કમ્મ મારા દોષ સામું જોશે તો માંહે કોઈ કાળે પણ ઢેકાણું પડવાનું નથી. હું ધન, પુત્ર, તણા મુક્તિ માગતો નથી. પણ એક હમેશને વાસ્તે તમારી ભક્તિ માગુ છું તે તમો કૃપા કરીને આપશો. ઉપર પ્રમાણે જે કોઈ ભગવાનની સાની-ધાન ખરા ભાવથી ભણુશે તો તેના સરવ દોષની નિવૃત્તિ કરીને ભગવાન તેનાપર રાજી રહેશે. માટે સરવ પ્રકારે ભગવાનની ભક્તિ કરવી.

ચાર જાતના ધર્મ. (૪૯)

પ્રાણીજાના ધર્મે ભાગવત એકાદશ સ્કંધના સતરમા અધ્યાય-માં જુદું છે કે શમ, દમ, તપ સૌમ, સંતોષ, શાંતીતે અરજવ, ભગવાનની ભક્તિ, ધ્યાન તથા સત્ત્વ એટલા ધરમ પ્રાણીજામાં જોઈએ.

ક્ષત્રીઓના ધરમ—લક્ષણ, તેજ, યજ્ઞ, ધૈર્ય, શૈર્ષ, તિતાક્ષા; અઉદાર્ય, ઉદ્યોગ, સ્થાયય, પ્રાણીજા સેવા.

વર્ષશ્યના ધરમ—આરીતક, બુદ્ધિ, દાન, નિષ્ઠા, અગર્ય, પ્રાણીજાસેવા, દ્રવ્ય વિશે અસંતોષ.

શુદ્રનાં લક્ષણ—ગાય; પ્રાણીજા દેવની સેવા, અનયસે પ્રાપ્ત થાય તેટલામાં સંતોષ એટલા ધરમ હુદ્રમાં જોઈએ.

૫૬

રાગ—સિંધ ભરવી.

ભજ ભજ નંદનો લાલ હો પ્યારા પ્રાણી,
ભજ ભજ નંદનો લાલ; ૭૬૩.

સરવ દેવનો દેવ છે પોતે,
શ્રી ગોરધનના ગોપારે,

હો પ્યારા ૧

જનમ મરણનો ભય જાય ભાગી,
સત્યને રક્ષે તું ચાલરે.

હો પ્યારા ૨.

સુખ સંપત્તી પડી રહેશે સહિ,
મરી જાયું આજ કાલરે.

હો પ્યારા ૩

અંત સમે પસ્તાવો થાશે;
જમડા તોડશે જ્યારે ખાલરે

હો પ્યારા ૪

શ્રી કૃષ્ણની ભક્તી કરેથી,
કુખ રહે નહી વાલરે.

હો પ્યારા ૫

વેદ ચોકારી ચોકારી રહે છે,
ભજ લે ગીરધર લાલરે;

હો પ્યારા ૬

જેણે જગજીવનનું સેવન કીધું,
કૃશ્ય તેજે હજારે;

હો પ્યારા ૭

આ પુસ્તક અમદાવાદમાં પ્રાપ્તનની

હવેલીમાં જગજીવન દલપતની

દુકાનેથી મળશે.

